

Kotia kohti

Koti koettuna fyysisenä tilana ja tunnetilana

Jari Järvenpää Helenius
Pro gradu – tutkielma
Turun yliopisto
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma
Kulttuuriperinnön tutkimus
Toukokuu 2020

Turun yliopiston laatujaarjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TIIVISTELMÄ

Turun yliopisto

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta

JÄRVENPÄÄ HELENIUS JARI: Kotia kohti - koti koettuna fyysisenä tilana ja tunnetilana

Pro gradu -tutkielma, 66 sivua

Kulttuuriperinnön tutkimus

Toukokuu 2020

Tutkielmassa luodaan katsaus tavallisten suomalaisten kodin kokemiseen sekä sen myötä syntyneisiin henkilökohtaisiin merkityksiin ja tärkeinä pidettyihin asioihin. Tarkastelu kohdentuu siihen, miten kodin fyysiseen ympäristöön ja kotiin liitettyjen tunnetilojen merkitykset näyttäytyvät omaelämäkerrallisen aineiston kirjoittajien kuvauksissa ja heidän tarinoissaan – mitkä asiat koetaan itselle merkityksellisinä. Samalla jäsennetään sitä, miten teemakirjoitusaineiston kirjoittajat yleensä kertovat kodeistaan ja elämäkultustaan, luomalla laajaa aineistoa yleisesti kuvaavat mallitarinat narratiivista tarkastelutapaa ja elämäkerran kerrontaskeemaa hyödyntäen. Muistitietoon pohjautuvana tutkimusaineistona hyödynnetään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Suomen Akatemian Kodin paikantaminen -hankkeen vuonna 2004 yhdessä toteuttaman kirjoituskilpailun myötä taltioitua omaelämäkertaluonteista arkistoaineistoa. Kokonaistarkasteluun päätyivät ensimmäiset 1388 sivua, tarkoittaen 193 vastaajan kertomuksia, joista 93 kirjoittajan lausumia analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimusaineisto toimii sekä lähteenä että kohteena. Aineiston elämäkerrallisen luonteen huomioiden tutkielmassa noudatetaan sekä realistista että osittain narratiivista lähestymistapaa niin aineiston luennan, käsittelyn kuin analysoinninkin osalta, painottaen aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteita. Teemaan perehtymisessä ja tulosten analysoinnissa hyödynnetään ensisijaisesti aihealueeseen vihkiytyntä kotimaista tutkimuskirjallisuutta ja artikkeleja vahvistamaan ymmärrystä juuri suomalaiseseen kontekstiin liittyvistä erityispiirteistä kodin piirissä.

Tutkimustulos osoittaa kodeista kertomisen painottuvan arkisten elämäntapahtumien ja eri muutostilanteiden lähinnä kronologisesti etenevään kuvailuun, kokemuksellisuutta unohtamatta. Mallitarinoiden välityksellä piirtyy vahva kuva lapsuudenkodin erityisestä merkityksestä sekä kertojasukupolven elämänhistoriaan kytkeytyvistä selviytymistarinoista, joissa useiden muuttojen myötä rakennetaan aina uudelleen kyseiseen elämäntilanteeseen soveltuvinta kotia. Kodin kokemisen kokonaisuus muodostuu ympäristösuhteiden sekä tunnesuhteiden tasapainon seitsemästä osiosta. Keskiöön nousevat omaehtoinen toimiminen ja oleminen turvallisessa ja tutussa sekä omaksi koetussa tilassa ja ympäristössä. Teoreettisena käsitteenä kodin kokemisen kokonaisuus ilmentää tiivistetysti kodin kokemisen ydintä suomalaisessa mielenmaisemassa. Ymmärrys inhimillisestä kokemusmaailmasta avaa uusia näkökulmia kodin kokemisen eri ulottuvuuksien vaikutusyhteyksistä ihmisten hyvinvoinnille. Käsitettä voidaan jatkokehittää mallintamalla uudenlaista viitekehystä niin koti- ja hoivapalvelujen opetussisältöjen kuin ikääntyvän väestönsosan asumisen ja siihen liittyvien palvelujen suunnittelussa. Kodin kokemisen kokonaisuus – käsite eri osioineen luo samalla mahdollisuuden tarkastella kodin kokemisen ulottuvuuksia niin yksilöllisinä kuin yhteisesti jaettuina merkityksinä, jolloin liikutaan yhtäaikaisesti yksilöllisen ja kollektiivisen kulttuuriperinnön risteyksissä.

Asiasanat: holistinen ihmiskäsitys, kokemus, koti, kodin tuntu, muistitieto, aineeton kulttuuriperintö.

Sisällys

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen tausta ja keskeiset käsitteet	1
1.2	Filosofinen viitekehys	3
1.3	Tutkimuskysymykset	5
1.4	Tutkimusaineisto	5
1.5	Tutkimusmenetelmät	7
1.6	Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset	11
2	KOTIA KÄSITTELEVÄT TUTKIMUKSET JA KIRJALLISUUS	12
2.1	Kotia koskevat tutkimukset ja tutkimusartikkelit	12
2.2	Kotia koskevat muut artikkelit ja kirjallisuus	18
3	AINEISTON ANALYYSIN JA MALLITARINOIDEN MUODOSTUMINEN	20
3.1	Kodista ja elämästä kertominen	20
3.2	Mallitarinoiden tausta ja tarkastelutapa	23
3.2.1	Mallitarina – lapsuudenkodin merkitys	24
3.2.2	Mallitarina – selviytyminen haasteista	28
3.3	Teemojen muodostuminen ja aineistolähtöinen sisällönanalyysi	32
3.4	Eettiset periaatteet ja luotettavuus	36
4	TUTKIMUSTULOKSET	37
4.1	Kodin kokemisen kokonaisuus	37
4.2	Ympäristösuhteiden tasapaino	37
4.2.1	Omaehtoisen elämisen edistäjät	38
4.2.2	Omaehtoisen elämisen estäjät	40
4.2.3	Omaehtoisen kiinnittymisen edistäjät	42
4.3	Tunnesuhteiden tasapaino	43
4.3.1	Lapsuudenkoti kodintunteen edistäjänä	44
4.3.2	Turvallisuuden ja omaehtoisuuden edistäjät	46
4.3.3	Turvallisuuden ja omaehtoisuuden estäjät	48
4.3.4	Turvallisuuden ja omaehtoisuuden tavoittelu	51
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	53
	Lähteet	59

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta ja keskeiset käsitteet

Koti ja kodin merkitys näyttäytyvät ihmisten arkisessa puheessa ja käytännöissä monin eri tavoin. Arkinen keskustelu kodista kulminoituu tavallisimmin erilaisiin elämän muutostilanteisiin, kuten uuteen kotiin ja paikkaan totuttautumiseen sekä vanhasta kodista ja tutusta ympäristöstä luopumiseen. Kodista puhutaan myös yhtenä elämän suurimmista investoinneista ja toisaalta kodin menetyksestä taikka sen puuttumisesta tämän kääntöpuolena. Myös aiheeseen erityisesti vihkiytyneiden sanoma- ja aikakauslehtien artikkelit, televisio-ohjelmat sekä arkkitehtuuriin ja ekologiseen asumiseen painottuva kirjallisuus ovat nostaneet esille kodin ja asumisen kasvavan merkityksen (Rajanti 2010, 330-331). Toisaalta etenkin yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kentällä yksilö kodissa ja koti yhteiskunnassa on jäänyt harmaaksi alueeksi perheen ja työn välimaastoon, jolloin näkökulma on kiinnittynyt arjen toimijoihin, eikä niinkään kotiin toimintaympäristönä. Perinteisesti kotia onkin tarkasteltu perheen, asumisen ja työn kautta toissijaisena ja erittelemättömänä yhteiskunnallisena alueena, joka määrittyy vahvasti juuri työn ja varallisuuden kautta. (Suikkanen & Kunnari 2010, 59, 78-79.)

Henkilökohtainen kiinnostukseni kodin ytimen paikallistamiseen juontuu aiempaan pitkäaikaiseen toimimiseen sosiaali- ja terveystoimen lähinnä ikääntyvien ihmisten kotiin tuotettavan hoidon- ja palvelun esimiestyössä, jolloin keskiössä on asiakkaan koti ja siihen kiinnittyvä lähiympäristö eri palveluineen. Ikääntyvien ihmisten tarinoissa elämänhistoriallinen ulottuvuus ja suhde kotiin voivat näyttäytyä toisin kuin esimerkiksi nuorella ikäluokalla. Teollinen kehitys merkitsi kodin ja työn tilallista erottumista toisistaan ja toisaalta nykyinen globaali älylaitteisiin ja tietotekniikkaan kulminoitua teknologinen tuotanto mahdollistaa kodin sekä työn tilojen uudelleen sekoittumisen (Rajanti 2010, 330-331). Kodin ja siihen liittyvän ympäristön merkitys nousi vahvasti esille myös tutkiessani aiemmin toisen maailmansodan pyörteissä tapahtuneita lastensiirtoja muihin Pohjoismaihin, eli sotilasten kokemuksia siitä, mitä merkityksiä ja vaikutuksia sotilapsena olo kaikkine muutoksineen heidän elämäänsä tuotti. Tärkeiden vuorovaikutussuhteiden lisäksi kodin ja ympäristön merkitys nousivat vahvasti esille. Myös useat omakohtaiset muutot – kodin vaihtotilanteet herättävät pohtimaan kodin ja kotiympäristön merkitystä teoreettisemmin. Jokainen kokee kodin eri tavoin, eikä sen määrittely ole

osoittautunut olevan kovin yksiselitteistä. Kulttuurintutkijalle onkin luonteenomaista kiinnostus ja halu tietää, miten asiat ovat ja mitä ne voivat merkitä (Knuutila 1994, 30).

Kodin kuvaaminen suomalaisessa tutkimuksessa on ollut melko vähäistä mutta sen merkitys on noussut esille subjektiiviseen ja kokemuksellisuuteen hyvinvointiin painotuneessa hyvinvointitutkimuksessa. Tällöin ymmärrys kodista auttaa myös ymmärtämään kokemuksellisen hyvinvoinnin keskeisyyttä niin yksilöiden, perheiden kuin yhteiskuntien elämässä. Perheen ohella ja sen sijaan tutkimus on alkanut kohdentua enemmän puhtaasti kotiin ja sen paikkaan arjessa. (Suikkanen 2010, 9-10.) Kodin merkitystä tuskin kukaan voi kiistää mutta syvällisemmän merkityksen ymmärtäminen vaatii mielestäni systemaattisempaa – tutkimuksellisempaa otetta tämän ilmiön tavoittamisessa. Tämän kulttuuriperinnön tutkimukseen paikantuvan tutkielman pyrkimyksenä on osaltaan valottaa sitä kysymystä, miten kotia koetaan fyysisenä tilana ja myös tunnetilana – mitä merkityksiä se saa osakseen tavallisten suomalaisten, omaelämäkerrallisten muistelijoiden sielunmaisemassa. Kodin rakentamiseen ja tilan muokkaamiseen kulminoituva yksilöity koti muotoutuu myös osaksi ihmisen identiteettiä ja itseilmaisun tapaa (El Harouny 2002, 261-265). Ihmisen ja kodin suhteen monimerkityksellisyys edellyttää sen valottamista kokonaisvaltaisemmin myös osana kulttuuriperintöämme.

Suomalaisen kodin olemusta ja ulottuvuuksia jo 1990-luvulta lukien on eri tutkimuksissa ja tutkimusartikkelien myötä tarkastellut eniten tutkija, VTT Anni Vilkkonen, ja hänen julkaisuihinsa myöskin vahvasti viitataan. Vilkon tutkimusten mukaan kokemuksellinen koti käsitteenä on nähty liian kapea-alaisena, jolloin korostuvat käsitteen ihanteellisuus, latautuneisuus ja idealisointi sekä metaforinen kodin idea linnunpesänä – suojan, lämmön, läheisyyden, ruumiillisuuden ja perustarpeiden tyydyttymisen kokemisena. Samalla näiden ontologisten välttämättömyyksien arvoasetelmasta sulkeistuvat negatiiviset muistot ja kokemukset konflikteineen. Toisaalta kotia on tarkasteltu myös koti – laitoksen dikotomian kautta, erityisesti vanhenevien ihmisten kohdalla, jolloin erottelemalla koti hyväksi ja laitos pahaksi seurataan kodin ihannetta, vaikka kokemus osoittaisi toisin. (Vilkkonen 2000, 213-216.) Ikääntyvälle ihmiselle koti voi yhtä lailla näyttäytyä laitospaikkana ja laitos vastaavasti kodinomaisena ja turvallisenä asuinpaikkana, jolloin perinteinen erottelu alkaakin selvästi hämärtyä.

Anni Vilkko on erilaisia omaelämäkerrallisia aineistoja käsitellessään pyrkinyt viime vuosikymmenten aikana eri tutkimusartikkeliensa myötä kodin teeman ja kodin käsitteen tarkempaan määrittelyyn. Tunnetuin lienee kodin tunnun käsite, joka sisältää joko yhtäaikaisesti tai erikseen tutuksi tunnistamisen, mieleen palauttamisen, emotionaalisen turvan ja toiminnallisen vapauden. Koti määrittyy ihmisen ja hänen elinympäristönsä välisenä suhteena, jonka merkityksellisyyttä voidaan tarkastella fyysisen, sosiaalisen ja henkilökohtaisen – emotionaalisen kodin tasoilla. Kyse on siten konkreettisesta muokatusta tilasta, kanssakäymisen tapahtumapaikasta ja mielen kodin tyysijasta, joka muokkautuu elämäkulun siirtymissä ja murroksissa. (Vilkko 2000, 213-216.) Koti nähdään jokapäiväisen toimintamme sijainnille rakentuvana, odotettavissa olevana, itsestään selvänä ja suojaavana tilana, johon psykofyysinen tunne kiinnittyy. Jo sanana se nimeää tunnetilan, missä ruumiillinen oleminen sekä fyysinen ympäristö yhdistyvät tavoilla, joita intiimiys ja henkilökohtainen viihtyvyys sekä kannattelevat että leimaavat. Koti on samalla johonkin turvalliseen, yksityiseen, tuttuun ja taattuun nojaamista sekä siihen kuulumista ja pysyvyydestään ja jatkuvuudestaan huolimatta se sisältää myös muutostendenssin ja murroksen mahdollisuudet. (Vilkko 2010b, 11-14.) Kodista muodostuu ihmisten vuorovaikutuksen ja eletyn tilan myötä elämistila, jossa rakennettu ympäristö, fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset yhteydet sekä toiminta, aika ja paikka limityvät yhteen emotionaalista suhdetta unohtamatta (Törrönen 2000, 266-280).

1.2 Filosofinen viitekehys

Tutkielmassa tavoitellaan suomalaisten ihmisten kokemuksia kodeistaan sekä niille annettuja merkityksiä, jolloin juuri työn luonteen vuoksi nojaututaan filosofisena viitekehystenä filosofi Lauri Rauhalan holistiseen ihmiskäsitykseen. Ihmiskäsitys perustellee ne ehdot, joiden rajoissa ymmärretään ihmisestä voitavan tuottaa tietoa (Rouhiainen 2015, 111). Rauhalan ontologis-epistemologinen käsitys ihmisestä soveltuu tutkimuksen lähtökohdaksi laadullisessa tutkimuksessa, jossa määrällistä tutkimusta paremmin huomioimaan yksilöiden ainutlaatuisuus (Tökkäri 2015b, 158). Holistisessa ihmiskäsityksessä ihmisen kolmella olemassaolon ontologisella perusmuodolla tarkoitetaan tajunnallisuutta, kehollisuutta ja situationaalisuutta, jolloin näiden olemisen puolien yhteen kietoutumisessa konstituoituu ihmisen kokonaisuus. Kehollisuus on olemassaoloa orgaanisena tapahtumisena, tarkoittaen elämää toteuttavien ja ylläpitävien orgaanisten prosessien kokonaisuutta. Tajunnallisuus merkitsee olemassaoloa psyykkis-henkisenä kokemuksellisuutena, tarkoittaen merkityskokonaisuuksien kehkeytymisen, olemassaolon ja toimivuuden tasoa ihmisessä, johon sisältyy kokemusten mieli ja mer-

kitys sekä elämyksellisen kokemisen kokonaisuus. Situationaalisuus merkitsee ole-massaolon suhteutuneisuutta omaan elämäntilanteeseen, jolloin on kyse ihmisen ta-junnallisuuden ja kehollisuuden suhteutuneisuudesta hänen situatioonsa. Situaatio eli elämäntilanne tarkoittaa todellisuudesta kaikkea sitä, mihin ihminen välttämättä on suh-teessa, kuten toisiin ihmisiin, paikkaan ja esinemaailmaan sekä kulttuurin erilaisiin il-mentymiin. (Rauhala 2005, 29-35; 2009, 112-118; 2017, 85-89.) Kolmitahoisuus viittaa vastavuoroiseen, kaksisuuntaiseen prosessiin, jossa dynaamisen järjestelmän osateki-jät alinomaa säätelevät ja muokkaavat toisiaan (Backman 2015, 73-74). Ihmisen elä-mäntilanne muodostuu kaikesta siitä, mihin hän on suhteessa. Siinä kokemus näyttäy-tyy ymmärtävänä ja merkityksellistävänä suhteena tajuavan ihmisen ja elämäntilanteen välillä. (Perttula 2008, 116-119.) Siten maailma ei näyttäydy meille sellaisenaan, vaan ainoastaan sen suhteen kautta, joka meillä siihen kulloinkin on (Alasuutari 1994, 36).

Ihminen kohtaa ja kokee kotinsa jossain tilassa, paikassa ja ympäristössä, aistiensa ja ruumiillisuutensa välityksellä. Tapamme olla maailmassa toteutuu ihmisten ja asioiden kohtaamisessa aina jossain tilassa ja paikassa, johon kokemismaailmamme on sidok-sissa (Laitinen 2004, 1-2). Paikka voidaan ymmärtää aineellisen, eli fyysisen ympäris-tön osana. Siinä yksilön kokemukset, elämykset ja mielikuvat omasta ympäristöstään pohjautuvat muun muassa näkö-, kuulo-, haju- ja liikeaisteihin, ja samalla mielikuviin ovat vaikuttamassa niin yksilön toiminta, aiemmat kokemukset ja tiedot kuin niihin liitty-vät tunteet sekä ajattelu. (Rossi 2004, 234-237.) Yleensä tila ymmärretään enemmän avaruudelliseksi ja paikka taas tiettyyn kohtaan liittyväksi käsitteeksi (Törrönen 1999, 23). Ihmisruumiimme kautta elämme, olemme olemassa, ja koemme maailman, jonka kanssa ruumiimme on jatkuvassa dialogissa tehden maailmasta useilla tavoilla merki-tyksellisen (Merleau-Ponty 2006, 81-88). Keho voidaan näin ymmärtää jatkuvasti muokkautuvana ympäristöönsä sisäisessä suhteessa olevana toiminnallisen kyke-nevyyden tai toiminnallisen intentionaalisuuden subjektina (Rouhiainen 2015, 119). Ais-timuksemme, kokemuksemme ja tunteemme ovat myös kulttuurisidonnaisia (Laitinen 2004, 2-4). Tästä johtuen ne ovat myös muuttuvia ja jaettuja, yhtäaikaisesti subjektiivisia ja kollektiivisia (Laurèn 2010, 427). Lisäksi ympäristökokemukseemme ja ympäris-tösuhteeseemme liittyy havainnointiin lukeutuvan aistien ulottuvuuden lisäksi muun muassa emotionaalinen, tunteiden ulottuvuus (Rossi 2004, 268-271). Paikan ja tilan olemusten erojen määrittely sen sijaan on osoittautunut haasteelliseksi määrittellä, jos-kin yleisesti paikka ajatellaan joksikin tilassa olevaksi erityiseksi ja tila ennemmin yleiseksi (Laitinen 2004, 6-9).

1.3 Tutkimuskysymykset

Tutkielmassani koti nähdään ihmiselle merkityksellisenä muistelun kohteena ja paikkana, jossa kodin kokemisen ydintä tarkastellaan koettua fyysistä tilaa (ympäristö) ja tunnetilaa (kodin tuntu) kuvaavien merkitysten kautta. Tutkimusaineistoa lähestytään tulkitsevalla ja ymmärtävällä otteella, jolloin tutkimukseni keskeisenä kysymyksenä on, miten kodin fyysistä ympäristöä kuvaavat merkitykset näyttäytyvät muistitietoon pohjautuvan omaelämäkerrallisen aineiston kirjoittajien kuvauksissa ja heidän tarinoissaan; mikä koetaan merkityksellisenä. Tutkimuksen toinen kysymys kohdistuu vastaavasti siihen, miten kodin tuntu, kodin tavoitetila ja menetykset sekä mahdolliset nostalgiset piirteet eri merkityksineen näyttäytyvät tässä tarkastelun kohteena olevassa omaelämäkertaluonteisessa aineistossa; mikä koetaan merkityksellisenä. Kolmantena tutkimustehtävänä on kuvailla aineistoon pohjautuvaa kirjoittajien yleistä tapaa kertoa kodeistaan sekä luoda aineiston kokonaisuutta parhaiten kuvaava yleinen mallitarina. Tutkimuskysymysten tehtävänä on kohdentaa havainnointia tutkimuskohteen kannalta niihin oleellisiin tekijöihin, joihin halutaan vastauksia (Moisala & Seye 2013, 44).

1.4 Tutkimusaineisto

Tämän tutkielman tutkimusaineistona käytetään muistitietoon pohjautuvaa ja luonteeltaan omaelämäkerrallista aineistoa, joka on syntynyt Suomen Akatemian rahoittaman Kodin paikantaminen -tutkimushankkeen ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston yhteistyönä toteutetussa kirjoitusten keruussa. Tämä valtakunnallinen ja kaikille avoin kilpikirjoitus toteutui 1.5.2004 - 15.10.2004 välisenä ajanjaksona. (Kotini 2004.) Hankkeen tutkimustehtävät jakaantuivat kolmeen osaan, ensinnäkin tarkasteluun kodin yhteiskunnallisesta sijainnista teoreettiselta ja metodiselta kannalta, ja kodin suhteen paikantamiseen identifikaatioprosessissa eri elämänvaiheissa sekä toisaalla oleviin koteihin liittyviin valinnanmahdollisuuksiin ja liikkumavaraan suhteessa kotiin. Tutkimushankkeen yhteinen tavoite kiteytyi kodin erilaisten merkitysten näkyväksi tekemiseen yhteiskunnallisessa rakenteessa, arkielämässä sekä yksilöiden, perheiden ja paikallisyhteisöjen suhteissa. Sen lähtökohtana oli nähdä koti edelleen merkityksellisenä paikkana ihmisen elämässä, vaikka kotiin ja paikkaan kuulumisen kysymykset ovat entistä monimutkaisempia. Tutkimusteemoista ohjautuva aineiston hankinta toteutui Toisaalla olevat kodit -teeman osalta yhdessä Meidän Mökki -lehden kanssa järjestetyssä kirjoituskilpailussa lomakodeista. Kyseinen SKS:n kansanrunousarkiston kanssa yhteistyössä järjestetty Kotini -kirjoituskilpailu liittyi sen sijaan Kodin paikanta-

minen kotihistorioista -teemaan (Kodin paikantaminen 2005, 1-7.) Tuolloin hankkeessa mukana olleet tutkijat yhdessä kansanrunousarkiston kanssa päättivät esittää kaikille suomalaisille kysymyksen kodista, kodin tunnusta ja sen paikasta ihmisen elämässä (Vilkkö, 2010b, 11). Keruun keskeisenä tarkoituksena on ollut kerätä ihmisten omakohtaisia pohdintoja siitä, mitä on koti ja mitä se meille merkitsee. Kirjoituksia on ollut tarkoitus kerätä niin tutkimusaineisto kuin myös mahdolliseen julkaisukäyttöönkin. Kirjoituskilpailun ohjeistuksessa vastaajia on pyydetty kertomaan mietteistään koti sanan äärellä, tarkoittamalla niin kodin arkea ja sen nykyhetkeä kuin mennyttäkin. Vastaajia on pyydetty myös luonnehtimaan, mitä koti on sinulle ja mikä tekee kodin sekä vastavasti mitä on kodin tekeminen, kodin perustaminen taikka sen vaihtaminen. Samalla on pyydetty kertomaan myös kotihistoriasta sekä kodin puuttumisesta taikka menettämisestä. Lisäksi vastaajia on pyydetty kuvailemaan sitä, liittyykö jokin asia elämän kodit toisiinsa ja miten koti muuttuu elämänmuutosten myötä sekä nimeämään mahdollisen tärkeimmän kodin. Kirjoittajilta pyydettiin samalla luonnehdintoja siitä, missä kokee olevansa kotona ja miten kokemus mahdollisesti kytkeytyy paikkaan. Kirjoituspyyntö pohjaa omien kokemusten kirjoittamiseen ja samalla myös yleisemmät pohdinnat kodista on lausuttu tervetulleiksi. Yhtä lailla vastaajille on annettu mahdollisuus vapaasti valita niin oma tyylinsä, käsittelytapansa kuin aihepiiritkin. (Kotini 2004.) Kyseisessä kirjoituskutsussa kirjoittaa jokapäiväisen elämän tiloista kirjoittajia houkuteltiin tuomaan esiin kotoisen elämänpiirin eri aspekteja ja kertomaan paikoista, ihmisistä, toiminnasta sekä näiden merkityksestä (Vilkkö 2010a, 35).

Aineiston keruun toteutumisen myötä syntyi varsin laaja kokoelma kotia käsitteleviä kertomuksia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa säilytettävään kokoelmaan karttui kaikkiaan 523 vastaajan 3879 sivua käsittävä aineisto, joka on tutkijoiden käytettävissä (Vilkkö 2010b, 11-12). Näitä kertomuksia on tämän hankkeen ohella käytetty muun muassa kahden väitöskirjan, useiden tieteellisten artikkelien ja neljän pro gradu -tutkielman aineistona (Kodin paikantaminen 2005, 1-7). Kyseistä keruunaineistoa on käytetty myös Koti -teemaa laajemmin käsittelevän Lapin yliopiston vuonna 2010 julkaiseman kirjana ilmestyneen Kotia paikantamassa tutkimusartikkelikokoelman aineistona. Näissä tutkimusartikkeleissa kotia on tarkasteltu eri tavoin kohdennettujen kysymyksenasettelujen valossa eri yliopistojen ja eri alojen tutkijoiden toimesta, joista laaja joukko lukeutui Suomen Akatemian vuosina 2004-2006 rahoittaman Kodin paikantaminen tutkimusprojektin tutkijoihin (Vilkkö 2010b, 14). Kyseisen aineiston käyttöä tässä tutkielmassa puoltaa erityisesti aineiston sisällöllinen laajuus ja kattavuus suhteutettuna tutkittavaan ilmiöön. Teemakirjoitusaineiston vivahderikkaus sekä

liitokset kyseiselle ajalle ominaisiin historiallis–yhteiskunnallisiin tilanteisiin mahdollistavat tutkimuskysymysten kannalta mielekkään kokemuskirjon tavoittamisen kertojien kotikertomuksista ja elämänkuluista. Aineiston elämäkertaluonteisuus ja vahva elämänhistoriallinen moniäänisyys avaa kattavan näkymän suomalaiseseen mielenmaiseen sekä menneen ajan kotikokemuksiin myös murrosten kokeneiden vanhempien ikäpolvien osalta. Aiemmista tutkimusasetelmista ja näkökulmista poiketen, tässä tutkielmassa tarkastelu kohdentuu laajempaa otosta hyödyntäen erityisesti kokemuksellisiin puoliin kodin merkityksestä fyysisenä tilana ja tunnetilana, liikkuen yhtäaikaisesti yksilöllisen ja kollektiivisen kulttuuriperinnön risteytymissä. Ymmärrys tästä inhimillisestä kokemusmaailmasta mahdollistaa uusien näkökulmien löytämisen kodin kokemisen eri ulottuvuuksien vaikutusyhteyksistä ihmisten terveydelle ja hyvinvoinnille.

1.5 Tutkimusmenetelmät

Historiatiede määrittyi pitkään menneisyyden tutkimuksena, jossa tieto aiemmista ajoista koostui kirjallisista lähteistä ja niiden tulkinnasta. Tällöin kansankulttuurin tai alkupe räiskulttuurin tutkimus saattoi helposti jäädä ulkopuolelle mutta sittemmin lähinnä perinteentutkijoiden kehittämä etnohistoria, muistitietohistoria onkin vakiinnuttanut paikkansa omana tieteenalanaan. (Kurkela 2013, 155.) Se toimii lähteenä sekä välineenä menneiden muistojen säilyttämisessä, ilmentäen ajan saatossa muokkautunutta yksilöllistä ensikäden tietoa (Nelson 2018, 2-4). Tutkielmani nojautuu muistitietotutkimukseen (oral history), jossa muistitietoon pohjautuva Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talti oima Kotini – kirjoituskilpailun omaelämäkerrallinen aineisto toimii tutkielmani lähteenä kodin teemaa lähestyttäessä, pyrkiessäni tuomaan esille kotia muistelleiden näkökulmia ymmärtävällä ja tulkitsevalla tavalla. Nykyisin muistitieto sekä audiovisuaaliset aineistot ovatkin nousseet historiaa tutkivien suosioon (Kurkela 2013, 155). Tutkielman laadinta edellyttää aina epistemologisen kysymyksen asettelun siitä, minkälaisella metodisella otteella voi tutkimuskohdettaan parhaiten lähestyä (Hirsjärvi, Remes & Saja vaara 2007, 125-127). Outi Fingerroos ja Riina Haanpää ovat jäsentäneet muistitiedon epistemologiaa filosofi Jurgen Habermasin kolmikentän avulla, tarkoittaen jakoa selittävään (tekniseen), ymmärtävään (praktiseen) ja kriittiseen (emansipatoriseen) tiedonintressiin. Ymmärtävään, eli hermeneuttiseen traditioon kytkeytyvän tutkimuksen kenttä on laaja ja siinä käsitys tiedon luonteesta on suhteellista ja subjektiviteetteihin sitoutunutta. Muistitieto on luonteeltaan aina konstruktivistista, ja muistitietotutkimuksessa tuotetaan myös rekonstruktioita. Tämä edellyttää tarkastelun ulottamista selittävän, ymmärtävän ja kriittisen epistemologian näkökulmiin, tarkoittaen muistitietotutkimuksen

epistemologian muodostavan oman kolmikenttensä habermasilaisen ymmärtävän ja selittävän kentän sisälle. Konstruktivisen luonteensa takia muistitietotutkimus sijoittuu kin ymmärtävän ja kriittisen tutkimuksen alueelle, joskin selittävä muistitietotutkimus jakaa tietyin perustein selittävän tutkimuksen epistemologisia ehtoja, ja se pyrkiiin sananmukaisesti esittämään taikka selittämään eri menneisyyden ilmiöitä, tutkimuksen rakentaessa joskus myös rationaalisia syy – seuraus suhteita. (Fingerroos & Haanpää 2006, 36-40.) Historiantutkimukseen viittaavana käsitteenä muistitieto korostaa tiedonannon muistinvaraisuutta ja ajallista etäisyyttä kuvattuihin tapahtumiin, eikä subjektiivista kokemukerrontaa ole aina pidetty varsinaisena folklorena (Pöysä 1994, 235).

Ymmärtävässä muistitietotutkimuksessa tutkimuksen lähteenä on muistitieto ja selittämisen sijaan siinä pyritään menneisyyttä käsittelevän tiedon tulkintaan. Muistitiedon on mahdollista olla myös tutkimuksen kohteena, tarkoittaen esimerkiksi muistelun prosessin tai menneisyyden tuottamisen keinojen tarkastelua, ja lähestymistapaan liittyy yleensä praktinen, empiiris-analyttinen tiedonintressi. Muistitietotutkimuksessa tulos on usein subjektiivinen ja monimerkityksellinen rekonstruktio, tarkoittaen esimerkiksi tekstien tulkinnan tai kerronnan analyysin tulosta. (Fingerroos & Haanpää 2006, 36-40.) Tutkielmani keskeisenä ja ensisijaisena tavoitteena on kodin ja sen ympäristön kokemisen kautta muodostuneiden merkitysten ymmärtäminen, jolloin se lukeutuu vahvasti Habermasin praktisen tiedonintressin piiriin (Niiniluoto 1997, 69-73). Kielen lisäksi käytännöllisellä tiedonintressillä on vahva liitos hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan. Hermeneuttinen ajattelu sisältää näkemyksen ennakkoymmärryksen olemassaolosta kohteestaan (Niskanen 2008, 90-92). Samalla hermeneuttinen tutkimustapa olettaa ihmisen tulkitsevan kokemuksiaan yhä uudelleen, ja siinä tulkinnallisuus nähdään ihmiselle keskeisenä tapana rakentaa kokemuksiaan (Perttula 2008, 140-143). Tulkinnan merkitystä tietämiselle ja ymmärtämiselle korostaessa on tarpeen huomioida, ettei ymmärrys ole sellaisenaan toisille jaettavissa, sillä ymmärrys edellyttää, että kukin ihminen oma-kohtaisella ajattelullaan rakentaa oman tiensä ymmärtämiseen (Tökkäri 2015a, 15-17). Tulkintaa ja ymmärrystä ei voi myöskään irrottaa ihmisen tavasta olla olemassa (Perttula & Latomaa 2008, 9-16). Praktiseen tiedonintressiin sitoutuneen tutkimuksen on mahdollista tuottaa tietoa kulttuurisista symboleista, lisäten yksilöiden ymmärrystä myös asioiden historiallisesta määräytyneisyydestä (Heikkinen 2007, 206-208). Kiinnostuksen kohdentuessa alkuperäistiedon hankintaan ihmisten arkielämästä, keskiöön nousevat ihmisten omat kuvaukset arkipäivän toiminnasta ja toimintaympäristöstä kuin myös heidän omat kertomuksensa ja arvionsa elämästään (Järvelä 1994, 74). Näitä omakohtaisia kertomuksia edustavat esimerkiksi lukuisat Suomalaisen Kirjallisuuden

Seuran kansanrunousarkistoon tallennetut eri keruukilpailujen myötä karttuneet laajat aineistot, joissa tavalliset suomalaiset ovat voineet kertoa omasta elämästään ja tärkeiksi kokemistaan asioista. Tällainen muistitieto voidaan nähdä myös kohteena esimerkiksi silloin kun tarkastelu ulotetaan narratiivisella, tarinallisella näkökulmalla kirjoittajien kerrontaan. Narratiivista tutkimustapaa onkin mahdollista soveltaa tilanteisiin, joissa aiheet ovat sekä ajallisesti että sisällöllisesti laajoja ja tutkittavat kokemukset ovat useaan kertaan rakennettuja, ja rakentuvat edelleen esimerkiksi elämäkertoja kirjoittaessa (Perttula 2008, 140-143). Tarinallinen tai narratiivinen viittaavat termeinä kaikkeen sellaiseen tutkimukseen, missä tarinan, kertomuksen tai narratiivin käsitettä käytetään ymmärrysvälineenä. Tarinallinen lähestymistapa sellaisenaan merkitsee suppeammin suuntausta, missä tarina jollain tapaa nähdään keskeisenä ajattelun ja elämän jäsentämisen muotona. (Hänninen 2000, 13-15.) Tutkielmassani lähdän liikkeelle siitä ajatuksesta ja perusoletuksesta, että ihmisten inhimillinen elämä, ja etenkin siitä kertominen jopa arkisissa yhteyksissä saa helposti jollain tapaa tarinallisen muodon, ja se näyttäytyy eri tavoin elämän kulun kuvauksen ja sen ymmärtämisen välineenä heidän yksilöllisissä muistitietoon pohjautuvissa omaelämäkertoissaan. Tutkimuksessa ontologinen perusta koostuu perusoletuksista ja tiedonhahmotuksesta toimien pohjana tutkimukselle ja konkretisoituen tutkijan perusolettamuksiin esimerkiksi ihmisestä (Eriksson 1998, 57). Kun ihminen ymmärtää omaa olemistaan sekä muiden olevien ontologiaa, saa ymmärrys aina tulkinnallisen luonteen (Niskanen 2008, 103-106). Ihmisen olemisen, elämän ja tarinan välillä on perustavanlaatuisen yhteys, jolloin olemassaolo on luonteeltaan tarinallista (Hänninen 2000, 24).

Yhteiskunnallisten ja kulttuuristen ilmiöiden sekä niitä koskevien käsitysten katsotaan rakentuvan sosiaalisesti. Konstruktionistisen suuntauksen mukaan käsityksemme ilmiöistä pohjautuvat tietoon, ajatusmalleihin ja käsitteisiin, jotka ovat syntyneet kielellisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisen kanssakäymisen seurauksena. Sitä voidaan pitää myös yhtenä näkökulmana niin tutkimuskohteeseen kuin tieteen tekemiseen. (Brusila 2013, 137.) Myös ympäristökokemukset ja -suhde ovat sosiaalisesti rakentuneita (Rossi 2004, 268-271). Todellisuutemme on läpikotaisin sosiaalisesti konstruoitunut, rakentuen merkitystulkinnoista ja tulkintasäännöistä, joihin ihmisten arkielämä nojaa (Alasuutari 1994, 36). Tutkielmassasi ymmärrän omaelämäkerrallisen aineiston kirjoittajien kertomusten syntyneen niiden kulttuuristen toimintatapojen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen sekä niiden vallitsevien olosuhteiden piirissä, joissa heidän ainutlaatuinen elämänsä kulkunsa kulloinkin on toteutunut. Tarinallisen luonteensa takia näiden kertomusten voi nähdä ilmentävän kulttuurista todellisuutta (Hänninen 2000, 18). Ihmisten arkielämä on

siten vahvasti kulttuurisesti ja sosiaalisesti määräytyvää. Vaikka merkitykset sijaitsevat ihmisten mielissä, niiden alkuperä ja merkittävyys ovat siinä kulttuurissa, jossa ne on luotu (Erkkilä 2008, 196-202). Kulttuurintutkimukseen taas sisältyy näiden kognitioiden, kertomusten ja merkitysten analysointi (Knuuttila 1994, 9-10). Eronteko yksilöllisen ja kollektiivisen muistitiedon suhteen voi kuitenkin olla vaikeaa. Muistitietoon voi sisältyä asioita omasta elämästä, itse koetuista ja toisten kertomista tapahtumista taikka historiallisesta menneisyydestä. Omaelämäkerrallisesta muistista puhuttaessa painopiste on muistelijan itse kokemasta ja kokemuksellisesti merkityksellisestä alueesta, vaikka siitäkin on pääteltävissä, mikä on yksilöllistä tai kulttuurisesti yleistä. Toisaalta kansatieteelliset kyselyt voivat ohjata muistelua tutkijoiden asettamien teemojen suuntaisesti taikka mahdollistaa vapaamuotoisen omaelämäkerrallisen muistelun. (Korkiakangas 2005, 137.) Kotini -kirjoituskilpailuun osallistuville on annettu mahdollisuus täysin vapaasti valita niin käsiteltävät aiheet kuin esitys- ja kirjoitustapansakin (Kotini 2004).

Tutkielmassa tarkastelun kohteena oleva aineisto on luonteeltaan moninainen, tarkoittaen siihen sisältyvän sekä tarinallisia, narratiivisia kuin elämäkertaluonteisia piirteitä. Narratiivisuus ei pelkästään viittaa ihmisen tapaan jäsentää kokemuksiaan vaan myös tutkimusaineiston luonteeseen, ja vastaavasti elämäkerrallisuus taas viittaa ihmisen kokemusmaailman rakentumiseen elämänkestävänä prosessina kuin myös aineiston hankintaan (Erkkilä 2008, 196-202). Kummatkin lähestymistavat liittyvät yleisesti ihmisten kokemusmaailman ymmärtämiseen ja kuvaamiseen, joka tämän tutkielman kohteena olevan aineiston luennassa sekä aineiston analyysissä pyritään huomioimaan. Tutkielmani sijoittuu selkeämmin laadullisen tutkimuksen piiriin, jolloin tutkimuksen kohteena olevaa aineistoa on mahdollista analysoida muun muassa sisällön analyysin keinoin. Laadullisen työn analyysi pohjautuu yleensä tavalla tai toisella juuri sisällönanalyysiin perusmenetelmänä, kun kyseessä on esimerkiksi kirjoitettujen sisältöjen tekstianalyysi, tavoiteltaessa tekstin inhimillisiä merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 104). Myös narratiivinen näkökulma ja elämäkerrallinen tutkimus ovat liitettävissä toisiinsa, sillä niiden lähestymistapa sisältää kokonaisvaltaisen ajatuksen ihmisen maailmassa olemisesta kokemuksiinsa kietoutuneena, jossa tutkimuskohteena voivat olla kertomukset (Erkkilä 2008, 196-202). Lopulta aineisto itsessään ja tutkimuskysymykset määräävät perustan sille, miten aineiston analysointi on tarkoituksenmukaisinta tehdä. Valmiin aineiston käyttö säästää voimavaroja eritoten tulkinnalliseen työhön (Eskola & Suoranta 2008, 117). Tarkastelun kohteena olevan kilpakeruun myötä syntyneen teemakirjoitusaineiston sisällön luonnehdinta, mallitarinoiden luominen ja teemojen muodostuminen sekä aineistolähtöisen sisällönanalyysin toteutuma kuvataan luvussa 3.

1.6 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset

Ensisijaisena tavoitteena on kuvata kattavasti juuri suomalaisten ihmisten kokemuksellisuutta kodista fyysisenä tilana ja tunnetilana, luonnehtien samalla kirjoittajien yleistä tapaa kertoa kodeistaan ja elämänculustaan. Tarkastelussa painopiste asettuu omaelämäkerrallisen aineiston kirjoittajien yksilöllisiin kokemuksiin ja kuvauksiin heidän kodeistaan sekä niille annettujen erilaisten merkitysten esilletuontiin. Myös kotia ympäröivään laajempaan fyysiseen tilaan ja paikkaan liitettyjen merkitysten esille tuonti voi auttaa ymmärtämään paremmin juuri suomalaiseen kulttuuriseen kontekstiin kytkeytyviä erityisiä kotiin liitettyjä merkityksiä, jotka etenkin arkipuheissa jäävät liian vähälle huomiolle. Tutkielmassa pyritään ymmärtämään ja havainnollistamaan niitä kotikokemuksiin vaikuttaneita ajallisia ja elämän historiallisia ulottuvuuksia, joissa kirjoittajien kertomuksissa kulloinkin liikutaan. Kotien yleisluonteisempi tarkastelu niin perheen, työn taikka asumisen osalta jätetään lähtökohtaisesti sivurooliin, mikäli niillä ei ole kodista kirjoittajien kohdalla merkityksellistä yhteyttä yksilöllisesti tai yhteisöllisesti ilmenevään kodin kokemuskirjon ytimeen. Kirjoituskeruuseen osallistuneiden suomalaisten tarinat voivat sisältää viitteitä myös muihin pohjoismaihin ja ulkomaille sekä lomakohteisiin paikantuvista kotikertomuksista, joita ei kokonaan suljeta tarkastelun ulkopuolelle silloin kun ne toimivat eräänlaisina vertailupohjina kertojien tarkastellessa kotimaahan sijoittuvia kotikokemuksiaan. Muutoin rajaudutaan nimenomaisesti suomalaiseen kontekstiin koetusta ja eletystä kodista, jolloin myös lähdekirjallisuuden osalta nojaudutaan pelkästään kotimaisiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Selkeästi omakohtaisten kokemusten ulkopuolelle sijoittuvat kertomukset jäävät tässä tutkielmassa huomioimatta. Vastaavasti runomuotoiset, tietoisesti paikallisella murteella kirjoitetut, pelkästään uskonnollisävytteiset taikka täysin muihin aihepiireihin kuin kotiin liittyvät tekstit jätetään kokonaisuudessaan tarkastelun ulkopuolelle. Tutkielman tuloksista esille nousevaa tietoa kodista ja sen erilaisista merkityksistä on tarkoitus ensi sijassa hyödyntää henkilökohtaisen ymmärryksen lisäämisessä tästä ilmiöstä. Samalla kotiin kytkeytyvien erilaisten inhimillisten merkitysten ymmärtäminen voi toimia merkittävänä apuvälineenä sosiaali- ja terveysalan opettajan työssä eri opetussisältöjä laadittaessa. Syvällinen perehtyminen kotiin erityisenä ilmiönä voi tuottaa myös täysin uusia näkökulmia, jotka on syytä ottaa huomioon muun muassa ikääntyvien ihmisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä. Toisaalta tutkielman tuloksista esille nousevat asiat ja näkökohdat voivat yhtä lailla auttaa yleisestikin niin kotien kuin sitä ympäröivän fyysisen lähiympäristön kuin laajemmankin tilan suunnittelussa. Samalla luodaan laajempaa ymmärrystä kodin monimerkityksellisyydestä yksilön ja yhteisön tasolla.

2 KOTIA KÄSITTELEVÄT TUTKIMUKSET JA KIRJALLISUUS

2.1 Kotia koskevat tutkimukset ja tutkimusartikkelit

Kodin piiriin lukeutuvien tutkimusnäkökulmien avaaminen suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa on lopulta jäänyt melko harvalukuisen tutkijajoukon varaan. Näitä keskeisiä ja osittain erilaisiakin tarkastelukulmia on tässä tutkimuskirjallisuutta käsittelevässä osiossa tarpeellista valottaa kattavasti, jolloin kodin moniulotteisuus eri käsitteineen tulee ymmärrettävämmäksi. Kodin tematiikkaan eniten perehtynyt tutkija, VTT Anni Vilkkonen on jo varhaisimmissa tutkimusartikkeleissaan tarkastellut kodin eri merkityksiä eritoten ikääntyvien ihmisten omaelämäkerrallisen aineiston taikka vastaavanlaisten kertomusten avulla. Myös tässä ensimmäisessä tarkastelun kohteena olleessa artikkelissa kyse on juuri ikääntyneen ihmisen omaelämäkerrallisesta kertomuksesta, jossa aihetta lähestytään niiden kodin tunnun kokemusten kautta, joita koti sosiaalisena ja emotionaalisen tilana tuottaa ja suodattaa. Kodin tunnun käsite sisältää joko yhtäaikaista tai erikseen tutuksi tunnistamisen, mieleen palauttamisen (esineympäristö), emotionaalisen turvan (fyysiset puitteet, ihmissuhteet, yksinolo) ja toiminnallisen vapauden (kodin ylläpito, aloitteellinen toiminta). Koti määrittyykin ihmisen ja hänen elinympäristönsä välisenä suhteena, jonka merkityksellisyttä voidaan tarkastella fyysisen, sosiaalisen ja henkilökohtaisen – emotionaalisen kodin tasoilla ja se on samalla konkreettinen muokattu tila, kanssakäymisen tapahtumapaikka sekä mielen kodin tyyssi, joka muokkautuu eritoten elämänkulun siirtymissä ja murroksissa. (Vilkkonen 2000, 213-216.) Ikääntyvien ihmisten kodin tunnun kokemus voi toteutua kaikesta huolimatta myös erilaisten murrostenkin jälkeen, jolloin myös palveluasuntoinkin voi tuntua riittävästi kodilta.

Suomen Akatemian vuosina 2004-2006 rahoittaman Kodin paikantaminen tutkimushankkeen myötä ilmestyneessä kirjassa eri tieteenaloja edustaneet tutkijat lähestyvät kotia tutkimusartikkeleissaan monitieteisesti ja moninaisin näkökulmin. Yhteisenä pyrkimyksenä oli huomioida päätelmissä tarkastelun kohteena olleissa eri aineistoissa ilmenevä henkilökohtainen kokemuksellisuus. (Kodin paikantaminen 2005, 1-7.) Tutkijoista Anni Vilkkonen lähestyy myös näissä artikkeleissaan kodin tematiikkaa omaelämäkerrallisten kertomusten kautta, narratiivista teoriaa hyödyntäen, jossa tarkastelun kohteena on hankkeen ohessa kerätty, eli Suomen Akatemian Kodin paikantaminen -projektin ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston yhteistyönä toteutunut kirjoituskilpailun keruuaineisto. Huomion keskiössä on kodin sanallinen tuottaminen, tarkasteltaessa kodin olemassaoloa ja sen konkreettisuutta tietoisesti pohtien.

Kodin rajojen määrittäminen, jako yksityiseen ja julkiseen, minän suhde ja yhteys paikkaan sekä kodin itsestään selvä pysyvyys taikka murtuminen ovat määreinä häilyviä. Aineistoon kuuluvissa kirjoituksissa kodin piiriin lukeutuvat niin läheiset ihmiset, näiden luomat sosiaalisen kanssakäymisen tilat kuin materiaallinen, juuri heille muovattu paikka, jota eletään kodiksi jatkuvaluonteisesti. Kyse on jokapäiväisestä toiminnallisesta muodostelmasta, perustuen ajallisesti suhteellisen pysyvään, tuttuun ja totunnaiseen. Näiden kodin eri aspektien kautta kirjoittajat erittelevät ja nimeävät itselleen keskeisimpiä sosiokulttuurisia merkityksiä, kuten esimerkiksi ihmisten väliset suhteet, turvallisuuden, esinemaailman taikka tunnelman, joissa kodin tuntu ilmenee. Tässä aineistossa ensisijaiseksi kodin tekijäksi muotoutuu läheisten ihmisten suhteet, jolloin koti ilmenee ennen muuta perheessä, ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Tästä huolimatta tärkeäksi teemaksi nousee esille myös se, missä ja miten koti toteutuu, miten suhde kotiin muovautuu ja syvenee taikka vastaavasti raukeaa. Aineiston tarkastelun keskiössä ovatkin ne ilmaisut, jotka kuvaavat elämän tilallisuutta koetun fyysisen tilallisuuden ja elettyjen paikkojen merkityksessä ja näihin paikkoihin kiinnittymisen nähdään tapahtuvan tunteiden, aistimusten, mielikuvien ja muistojen kautta, joissa fyysinen – materiaallinen koti saa merkityksensä. Lähtökohtaisesti koti nähdään paikkaan sidottuna ideana, ja myös maantieteellisesti jossakin sijaitseva paikkana, fyysisenä asuntona ympäristöineen, jota arkisten käytäntöjen myötä tuotetaan todeksi. Koti toteutuu jatkuvassa toistoja sisältävässä, tutuksi tekevässä ja yhtä lailla myös uudeksi muokkaavassa toiminnassa, jolloin se ei ole arkinen itsestäänselvyys ja muuntumaton vaan osa jokapäiväisten käytäntöjen kehkeytymisen prosessia. Näin ollen koti syntyy suhteestamme paikkaan, muokatessamme, muuntaessamme ja harjoittaessamme sitä käytännössämme ja niitä varten. (Vilkko 2010a, 35-58.) Saman tutkimusartikkelikokoelman puitteissa Asko Suikkanen ja Marika Kunnari jäsentävät työn ja kodin muuttuvaa suhdetta, kritisoiden kodin, kotikäsitteen tulkkautumista eritoten perinteiseen tapaan yksityinen – julkinen, jaottelulla. Tällöin kotikäsite muotoutuu ensi sijassa työn ehdollistaman perheen ja asumisen kautta, työtä ja varallisuutta painottamalla, ja työlle vastakkaisena elämänalueena. Ihmisten omissa kuvauksissa työn ja kodin suhde on vuorovaikutteisempi, saaden merkitystyyteisemmän roolin muun muassa subjektiivisten hyvinvointikokemusten myötä. (Suikkanen & Kunnari 2010, 59-80.) Elina Leppihalme tarkastelee yhtä yksittäistä kotikertomusta, metodologisena lähtökohtanaan kielen ja kerroksen sosiaalisuus. Huomio kiinnittyy tarinan ilmaisuihin ja huomautuksiin, jotka ilmentävät yleistä ideaalia sosiokulttuuriseen normiin istuvasta kodista, joiden kautta kertoja tekee itseään ymmärrettäväksi. (Leppihalme 2010, 81-101.) Tiina Huokuna pohtii puolestaan narratiivista metodia soveltaen 1960-luvun ensimmäisen oman kodin

perustamiseen liittynyttä materiaalista esinekkulttuuria, kuten eletyn tilan aineksiin liittyvien kalusteiden ja tapettien merkityksiä. Kodissa esineiden tarinat ja omaelämäkerrallinen muisti nähdään materiaaliseen ympäristöön kietoutuneena, jossa esineillä on oma tausta, esinehistoriansa, joista syntyy ja näkijälleen muistoja ja merkityksiä. (Huokuna 2010, 105-125.) Asta Kietäväinen tarkastelee yhden omaelämäkerrallisen tarinan myötä asutustilan muodostumista ja arkielämää emännän näkökulmasta, jossa kysymys kohdentuu kodin merkityksiin paikkana ja identiteettien luojana. Tässä kontekstissa koti näyttäytyy eritoten perheen kasvatusalustana, jossa jatkuvuuden ja pysyvyyden koke-
musta lisäävät elinedellytyksiä antava maa sekä rakennukset fyysisinä elementteinä, kotitilan ollessa samalla työpaikkana maanviljelijän identiteettiä luoden. (Kietäväinen 2010, 126-145.) Jaana Loipponen keskittyy kolmen siirtokarjalaisen leskinaisen haastattelun avulla tarkastelemaan kodin ja kotipaikan menetystä, joissa puhe rakentuu menetetyn kodin, toisten kodin ja uuden kodin jatkumolle. Samalla nousi esille sodan tuottamien menetysten käsittelyn tärkeys, ja etenkin yleiset niistä vaikenemisen syyt, vaikka nämä yksilökokemukset avaisivat uusia näkökulmia menetysten eri puoliin, kuten totunnaisen arjen menetykseen ja menettämiseen sellaisenaan. (Loipponen 2010, 146-168.) Katri Halen tarkastelee lasten lapsuudenkodista pois lähtöä vanhemmuuden siirtymänä ja murroksena vanhemmuudenkulussa, näkökulman painottaessa koke-
muksellisuuteen, josta ei kuitenkaan noussut esille poikkeuksellista surua tai ahdistusta. Tyhjän pesän syndrooman sijaan vanhemmille voi syntyä muutoksen myötä uuden-
laisia vapauksia ja käytänteitä, ja suhteet lapseen voivat edelleen säilyä läheisenä, samalla kun kotipesä saa alkuhämmennyksen myötä uusia ulottuvuuksia varsinaisen kodin ulkopuoleltakin. (Halen 2010, 171-191.) Saman aihepiirin parissa jatkaa Aino Manninen, käsitellessään nuorten naisten siirtymistä lapsuudenkodista omaan kotiin. Kirjoi-
tuksissa koti näyttäytyy henkilökohtaisena suhteena niin perheeseen kuin ympäristöön ja yhteisöön, jossa pysyvyyttä edustava lapsuudenkoti voi toimia edelleen tukiverkko-
na. Suhde omaan kotiin näyttäytyy toiminnallisempana, jossa lapsuudenkodista saatu perintö osaltaan ohjaa oman kodin rakentumista, vaikka odotukset ja toiveet ovat vielä tunnustelevia. (Manninen 2010, 192-212.) Anni Vilkkö palaa vanhenemisen teemaan, kääntäen katseen ikääntyvään yhteiskuntaan, jossa vanhuspolitiikan keskeiseksi väli-
neeksi muodostuu koti, ja joka paikkana muodostuu normiksi hyvälle elämälle. Poliitik-
kasidonnainen normi voi merkitä kuitenkin ahdistusta tilanteissa, kun kotona asuminen ei ole enää mahdollista, eikä kodin tuntua synny, eivätkä tuttuus ja rutiinomaisuus voimien vähetessä takaa enää arkielämän jatkuvuutta. (Vilkkö 2010c, 213-236.) Kati Heiska aloittaa toisenlaisten kotien, eli suomalaisen kesämökkien tarkastelun, joissa ruumiin- ja mielenterveyden edistäminen, luontosuhteiden korostus ja vapauden unel-

man kaltaiset vanhat porvarillisen huvilakulttuurin ihanteet ovat yhä läsnä. Kesämökkeilyn ulottuvuuksiin lukeutuvat niin kulutus, kesämökkityöt, luonto, ympäristö ja vaatimaton elämä kuin myös rutiinien ja jatkuvuuden kokeminen sekä sosiaalisuus. Suomalaisen kesämökkeilyä kuvaa itsensä toteuttaminen luonnonhelmassa, missä tekeminen ja aikataulut ovat itse määriteltävissä. (Heiska 2010, 239-256.) Seija Tuulentie tutkii mökkeilyn uusia muotoja lähinnä Lapin lomakeskuksiin sijoittuvien vapaa-ajan asuntojen näkökulmasta, joista on muodostunut kolmas keskeinen paikka kodin ja kesämökin lisäksi. Näiden paikkojen merkitys täsmentyy luontoympäristöön ja kiireettömyyteen, jolloin ajankäyttö ja suhde paikkaan muuttuu. (Tuulentie 2010, 257-283.) Antti Karisto tarkastelee Espanjaan muuttaneiden turismista erottautuneiden eläkeläisten, lähinnä kausiasujien sinne muotoutuneita koteja, joita kuvastaa loma-asumisen sijaan tietyt vakiintuneet arkitoimet ja rutiinit (Karisto 2010, 284-306). Johanna Järvinen-Tassopoulos toteaa artikkelissaan vieraanvaraisuuden määritelleen ihmisten välistä vuorovaikutusta kautta aikojen, jonka perusolemukseen sisältyy uskomus sen kuulumisesta kirjoittamattomaan lakiin ja sääntöihin. Kodin vieraanvaraisuus rakentuu monesta tekijästä, jossa myös yksityisen ja julkisen raja määrittyvät ja samalla aidosti vieraanvaraisessa kodissa jokaiselle tehdään tilaa. (Järvinen-Tassopoulos 2010, 309-327.) Viimeisenä Taina Rajanti valottaa myöhäismoderniin useasti liitettyä nomadin käsitettä, tarkoittaen symbolia liikkuvuudesta ja sen ylistämisestä. Nomadin ideassa irrallisuus ja erillisyydet ilmentävät ihmisen muuttunutta tapaa olla maailmassa, tarkoittaen välitöntä kotiutumista minne hyvänsä, jossa ontologinen koti maailmassa olemisen tapana edellyttää jotain tietoisesti tehtävää ja näkyväksi tekemistä. (Rajanti 2010, 328-336.)

Maritta Törrönen (2000) on väitöstutkimuksessaan selvittänyt osallistuvaan havainnointiin ja haastatteluihin perustuen lastenkodin toimintaa ja sosiaalisia suhteita, miten tila näiden sosiaalisten suhteiden kautta muodostuu eläväksi paikaksi lapsille, jolloin laitoksesta etsitään sen erityisiä sosiaalisen elämistilan piirteitä. Hyvinvoinnin näkökulmaan perustunut lasten toiminnan analysointi kiinnittyi etnometodologisen tutkimuksen ja reflektiivisen etnografian periaatteille tarkasteltaessa näitä lastenkodin sosiaalisia suhteita. Analyysin myötä muodostunut elämistilan käsite kuvaa aikaa ja toimintaa tiettyssä tilassa. Elämistila muodostuu vuorovaikutuksellisessa toiminnassa sekä siitä tilasta, joissa ihmiset elävät. Elämistilassa rakennettu ympäristö, fyysiset ja psyykkiset sekä sosiaaliset yhteydet limittyvät toisiinsa. Samalla myös toiminta, aika ja paikka kietoutuvat yhteen emotionaalista yhteyttä unohtamatta. Kuulumista johonkin voidaan tarkastella positiivisena sisäpuolisuuutena, eli tuntemisena kuulumisesta johonkin paikkaan ja halua identifioitua siihen sekä negatiivisena sisäpuolisuuutena, eli ahdistavana pak-

kona kuuluu johonkin mihin ei halua identifioitua. Myönteisesti koettuun paikkaan liittyy myös tunne siitä, että saa olla rauhassa, eikä tarvitse pelätä ja että joku välittää. Elämistilaa voidaan pitää arjen tunnetilana, mielikuvana paikasta, johon voi itsensä sijoittaa ja jossa paikan merkitys on yksilöllisesti koettua, eikä pakon sanelemaa. Tunne siitä, että on osallisena yhteisössä taikka sisäpuolinen tukee yksilöllisten suhteiden lisäksi paikkaan kuulumista, jolloin tilasta tulee paikka sille annettujen inhimillisten merkitystensä kautta. (Törrönen 2000, 266-280.) Johanna Hurtig ja Merja Laitinen (2000) ovat lähestyneet kotia lastensuojelun näkökulmasta perheen, pahan ja ammattilaisten muodostamasta kolmiosta käsin, jolloin koti näyttäytyy lapsen kokemuksena kontrollin paikkana ja totaalisenä instituutiona, jossa paha ilmenee lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa. Kodin ja perheen nähdään konstituoituvan yleensä hyvyyden tyysijaksi, jossa toiselle ei tehdä pahaa mutta se voi sisältää myös aktiivisen ja passiivisen pahan. (Hurtig & Laitinen 2000, 249-265.)

Kodin teemaa on käsitelty myös perinteisen talonpoikaisen elämäntavan kontekstissa. Tiina Silvasti (2000) on tarkastellut maatilaa kotina sekä kodista luopumisen prosessia ikääntyvien viljelijöiden sukupolvenvaihdoksessa. Tarkastelun kohteena oleva aineisto on koostunut kirjoittajan keräämistä viljelijäelämäkerroista sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Maaseudun sivistysliiton järjestämän Maan sydämeltä -kirjoituskilpailun tuottamasta aineistosta. Tulkintakehyksenä on skriptin käsite, tarkasteltaessa talonpoikaiselle kulttuurille ominaisten arvojen, normien kuin roolienkin tuottamia tapoja tulkita maatilaa kotina ja ne voidaan nähdä eräänlaisina vuorovaikutussuhteissa jatkuvasti konstruoituvina ja rekonstruoituvina malleina, joissa korostuu elämän kulttuurinen ja historiallinen sidonnaisuus. Skriptit syntyvät siinä sosialisatioprosessissa, jossa yksilöt ehdollistuvat noudattamaan muun muassa yhteiskunnan, alakulttuurin tai jonkin sosioekonomisen ryhmän arvoja ja käyttäytymismalleja. Niihin sisältyy kulttuurisia normeja, arvoja ja merkityksiä, jotka määrittävät niin kulttuurisia odotuksia kuin sosiaalista käyttäytymistä. Samalla perhe taustoineen, asemineen ja olosuhteineen vaikuttavat oleellisesti siihen, millaisiksi skriptit muodostuvat ja sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön ohella skripteihin vaikuttavat yksilön omat kokemukset. Maanviljelijöillä on vahva tunnesuhde kotipaikkaan, jota määrittää arkisen toiminnan, työn ja spatiaalisen tilan välinen suhde ja jossa koko tila metsineen ja maineen on koti. Maatilaan ja ammattiin sitoutumisen prosessia kuvastaa juurtuminen, kiinni kasvaminen tilaan ja maahan, jota myös omin käsin muokataan ja järjestetään. Tällöin tilasta tulee nuorelle koti, jossa hän tietää olevansa tilan tuleva jatkaja, omaksuessaan usein velvollisuutena koetun jatkuvuuden ideaalin. Vastaavasti ikääntyvien viljelijöiden luopumis-

prosessi voi näyttäytyä hyvin monitasoisena, tarkoittaen luopumista vaivalla hankitusta ja ylläpidetystä omaisuudesta, vallasta tilaansa, elämäntyöstään sekä useimmiten tilaan kytkeytyneestä kodistaan, samalla kun tilan omistaminen on merkinnyt vahvoja itsenäisyyden, autonomian ja hallinnan tunteita. Tämän toimintakehyksen menettäminen voi tuntua sisäisenä kodittomuutena ja merkityksettömyytenä kontekstissa, jossa työ, paikka ja tila sekä koti ovat erottamattomasti osa toisiaan. (Silvasti 2000, 231-248.)

Kodin puuttuminen on toiminut yhtenä tutkimuksellisena näkökulmana tarkasteltaessa koteja. Riitta Granfeltin (1998) tutkimus kulminoituu kertomuksiin naisten kokemasta kodittomuudesta. Sen lähtökohta on psykososiaalisiin kysymyksiin painottuva sosiaalityön tutkimus, jossa huomio kiinnittyy tässä tapauksessa yksittäisten kodittomien naisten kokemuksiin marginalisaatiosta ja kodittomuudesta, tavoitteenaan tutkia kodittomien naisten elämän psykososiaalisia kysymyksiä sekä rakentaa kodittomuuden kuvaa. Tutkimus tukeutuu lähinnä hermeneuttis-fenomenologiseen tapaan tarkastella näiden ihmisten kokemuksia ja niille annettuja merkityksiä ymmärtävällä otteella. Samalla kyse on myös konstruktivistisesta traditiosta, jossa tarkastelun kohteena olevista naisten kertomuksista koostuva kodittomuuden kertomus on sisältänyt ensin naisten omaa muistelua ja tulkintaa elämästään, ja josta tutkija on tulkinnallisuuden ja kirjoitetun tutkimusprosessin myötä tuottanut yhdessä rakennetun metakertomuksen kodittomuudesta. Kodittomuuden ja kodin määrittelyn pohjalta koti näyttäytyy emotionaalisesti latautuneena elettyinä ja koettuna tilana ja asunto fyysisenä tilana, jolloin kodin tunnun puuttuessa asunto ei sellaisenaan muodostu kodiksi ilman emotionaalista haltuunottoa. Kotiin liitetään erilaisissa mielikuvissa niin lähteminen kuin paluukin, ja sinne myös mielikuvien tasolla ikävöidään. Kotia voidaan lähestyä kolmitasoisena rakenteena, joista ensimmäinen merkitsee elämyksellistä ja ruumiillista kokemusta tilasta ja vastakohtaisesti kodittomuudessa sitä, ettei mitään omaa tila ole. Toisella tasolla koti merkitsee suhdetta, joka on muodostunut ihmisen ja hänelle rakkaan toiminnan taikka sitä symboloivan spatiaalisen tilan välille. Tähän suhteeseen kulminoituu ajatus kodin ja identiteetin välisestä vuorovaikutuksesta, muodostuen ihmisen sisäisestä maailmasta nousevien merkitysten ja ulkoisen todellisuuden välisessä vuorovaikutuksessa. Se on myös luovuutta vapauttava suhde, jossa on hyvä olla, jonka vastakohtana on yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemus. Kolmas taso, sisäinen koti merkitsee eheyden, elävyyden ja psyykkisen autonomian kokemusta, mahdollistaen sisäisten mielikuvien tuottamisen sekä kykyä puolustautua minuuden rajojen loukkauksilta. Samalla sen keskeisenä elementtinä on hiljaisuus eheyden kokemuksena. (Granfelt 1998, 7-17, 103-106.) Kotia voidaan lähestyä myös siihen sisältyvien äänimaisemien kautta. Meri

Kytö on Sata suomalaista äänimaisemaa -keruukilpailun aineistoa hyödyntäen tutkinut kerrostalokotien akustemologiaa - yksityisen äänitilan muodostumista kodissa. Tarkastelu kohdentui eritoten kaupunkikerrostalojen tilojen väliseen äänelliseen erontekoon ja kerrostalokotien äänimaiseman ulottuvuuksiin sekä rajoihin. Yksityistä äänitilaa luodaan lähinnä kolmella tavalla, tarkoittaen omaksi koetun ääniympäristön tarkkailua toistuvine rytmeineen ja ennakoitavuuksineen. Toinen tapa merkitsee pyrkimystä ulkopuolisten äänilähteiden poissulkemiseen käytännössä ja kolmas keskittymistä asunnon sisäiseen, itsetuotettuun äänimaisemaan taikka suhtautumista välinpitämättömästi ympäröiviin ääniin. (Kytö 2010, 41-59.)

2.2 Kotia koskevat muut artikkelit ja kirjallisuus

Ikääntyvien ihmisten kotien tematiikka painottuu vahvasti Anni Vilkon tutkimusartikkelien lisäksi myös hänen muissa artikkeleissaan. Miina Sillanpään 130-vuotisjuhlakirjan artikkelissa aihetta lähestytään Koti vanhuuden voimavarana – tutkimushankkeen elämäkertojen välityksellä, joissa kotia on tarkasteltu erityisenä tilana ja paikkana, rakentamalla kertojille kotihistorioita sen pohjalta, mitä ja miten kodista on puhuttu. Tällöin kodin käsite laajenee käsittämään fyysisiä rakennuksia, sisätiloja, kuvauksia kotiseudusta ja kuulumisesta maantieteellisesti perusteltuun kokonaisuuteen sekä eksistentiaaliseen mielen kotiin. Kaupunkikuvan sijaan elämäkerroista huokuu yleensä agraarin aikakauden mielikuva kodista. Elämäkerroissa koti liitetään läheisiin ihmissuhteisiin, suojaan, turvaan sekä hoivaan, ja niissä lapsuudenkodin turvallisuus tai turvattomuus nousee esille. Naiskirjoittajien kuvauksissa koti sisätiloineen saa painoarvon, kun taas miesten kertomukset suuntautuvat kodin seinien ulkopuolelle. Vanhuudessa kodista tulee elämisen keskipiste kummallekin, jonka piirissä merkitykselliset kokemukset syntyvät. Ytimessä ovat tällöin turvallisuuden, yhteyden, keskinäisen huolenpidon ja jatkuvuuden tunteen ilmapiiri. Koti viittaa asumisen järjestämisen ohella eksistentiaaliseen olemiseen ja kokemiseen, unohtamatta kotiutumisen merkitystä elämänhistoriallisena asettumisena ja juurtumisena. Ikääntyneen ihmisen tilasuhdetta kuvastavat pysyvyys, paikalleen jääminen ja vakiintuneet käytännöt sekä pitkä kokemus muutoksineen. Koti muodostaa ikääntyessä keskiön, jossa sisä- ja ulkopuoliset tilat rajautuvat uudelleen ja josta käsin eri toimet vievät eri paikkoihin, sisältäen kotiinpaluun itsestäänselvyytenä. Kodin merkityksellisyydessä keskeistä on tuttuus, tutut käytännöt ja pysyvyys sekä ihmissuhteet. Ikääntyvien kotona asuminen nähdään myös yhteiskuntapoliittisena tavoitteena. (Vilkko 1997a, 168-183.)

Koti voidaan nähdä myös hoivan tilana, ja poliittinen keskustelu painottaakin vanhan ihmisen mahdollisuutta asua omassa kodissa mahdollisimman kauan. Tutkija Liina Sointu on tarkastellut eritoten niitä ristiriitaisuuksia, joita hoivan tarve kodissa synnyttää. Kodin soveltuminen hoivan tilaksi, asumisen viihtyisyyden suhteutuminen hoivaan sekä koti fyysisenä, koettuna tilana voivat hoivan myötä olla ristiriidassa. Ensinnäkin koti edelleen on kummankin puolison koti mutta samalla hoivaa antavan puolison työskentelytila, jolloin fyysiset tilat, hoivaaminen ja asumisen viihtyvyys voivat olla ristiriidassa. Toisena haasteena ovat puolisoitten oikeudet nauttia kodista hyvinvointia luovana tilana, liittyen käsitykseen ja kokemukseen kodista terapeuttisena tilana. Kodin terapeuttisuus voidaan nähdä myös kulttuurisena normina, joka velvoittaa hoitamaan puolisoa jaksamisesta huolimatta. Kolmas haaste liittyy jatkuvaan oleskeluun yhteisessä tilassa, joka luo jännitettä niin sitoutumisen kuin kummankin vapaa-ajan suhteen. Hoivan tarvitseminen ja antaminen asettavat entisestä elämästä katsottuna tuntemattomia vaatimuksia kodin fyysisille tiloille, eikä koti automaattisesti taivu hoivan ympäristöksi ja hoiva jo itsessään voi tuottaa arjen ristiriitoja. (Sointu 2009, 176-181, 186-199.)

Kotiin liittyvää tematiikkaa on erikseen tarkasteltu myös yhdenlaisena ikäluokkasidonnaisena ilmiönä. Anneli Juntto ja Anni Vilkkonen (2005) ovat väestölaskennan pitkäikäisyyden ja muita asumisen tilastoja sekä aihetta sivuavia tutkimuksia analysoidessaan pyrkineet kuvaamaan suurten ikäluokkien asumisuria ja kotikokemuksiin vaikuttavia tekijöitä. Tarkastelua on ulotettu lapsuudenkodeista aina nykyaikaan, käyden läpi erityisesti kodin vaiheita sekä suurten ikäluokkien jakamia kotikokemuksia. Ikäluokkasidonnaisesti ajatellen 1945-1954 syntyneitä suuria ikäluokkia on luonnehdittu murroksen sukupolveksi, rakennemuutoksen ja suuren muuton ydinjoukoksi, jotka lukeutuvat samalla pitkän ja kiivastahneen työuran tehneeseen joukkoon. Heille ominaisempaa on työn ja vapaaseen liittyvän kodin erottelu sekä työkyvyn uusintaminen erilaisissa yksityisen elämisen paikoissa kuten mökeillä. Ikäryhmää yhdistävät suureen murrokseen ja muuttoliikkeeseen kulminoituvat kokemukset, minkä johdosta paikkaan ja paikkoihin kiinnittymistä on työstyetty muita ikäryhmiä enemmän, eikä muutoilta vältytty lapsenaan. Samalla tämä nostalginen suhde menneen koteihin voi kuvastaa myöhäismodernin ihmisen paikkoihin ja tiloihin liittämiä arvostuksia, jolloin lapsuudenkoti ei enää ole se oikea elämisen tila mutta säilyy edelleen usein kaivattuna, alkuperäisenä kokemuskokona kotoisuudesta. (Juntto & Vilkkonen 2005, 115-119.) Keskeisiä käsitteitä esille nostaneet tutkimukset toimivat yhtenä tärkeimmistä ymmärrysvälineistä tarkasteltaessa kodin kokemisen moniulotteisuutta etenkin tutkielman tulososiossa. Näiden erilaisten tutkimusnäkökulmien avulla myös yleiskuva kodin moniulotteisuudesta tarkentuu.

3 AINEISTON ANALYYSIN JA MALLITARINOIDEN MUODOSTUMINEN

3.1 Kodista ja elämästä kertominen

Tarkastelun kohteena oleva aineisto sisältää kaikkiaan 523 vastaajan tuottaman 3879 sivumäärän kertomuksia (Vilkko 2010b, 11-12). Tietosisällöltään aineisto käsittää oma-kohtaisia kertomuksia ja pohdintoja muun muassa siitä, mikä on koti ja mitä se meille merkitsee, ja kirjoitukset välittävät samalla niin arvoja, kokemuksia kuin muistojakin. Kirjoituksissa kuvaillaan ihmisiä ja paikkoja sekä kirjoitetaan kodin perustamisesta, ja vaihtamisesta kuin myös kodin puuttumisesta tai sen menettämisestäkin. (Kotini 2004.) Kertojien teksteissä kodin piiriä ovat lähinnä läheiset ihmiset ja näiden luomat sosiaalisen kanssakäymisen tilat sekä materiaallinen heille muovattu paikka, jota eletään kodiksi, tarkoittaen jokapäiväisen toiminnan muodostelmaa, perustuen tuttuun ja totuttuun sekä ajallisesti suhteellisen pysyvään jatkumoon. Kertojat pyrkivät esittelemään, pohdiskelemaan ja erittelemään kyseisiä kodin аспекteja, nimeten itselleen keskeisimpiä sosiokulttuurisia merkityksiä, kuten turvallisuus, ihmisten väliset suhteet, itselleen oleminen, esinemaailma tai tunnelma, joissa ilmentyy kodin tuntua. (Vilkko 2010a, 35-36.)

Kaikista 523 kirjoittajasta yli 65-vuotiaita oli 227, joista yli 75-vuotiaiden osuus oli 65 henkilöä. Ikäihmiset kirjoittavat erityisesti lapsuuden sekä aikuisuuden perhevaiheen kodeistaan, tosin aineistosta löytyy myös nykyisyyden ja tulevaisuuden tarkastelujakin. (Vilkko 2010c, 219.) Kotikertomukset noudattavat tavanomaisia asumisuria ja elämänkulkuja, joissa lapsuudenkodista siirrytään perhevaiheeseen ja lasten kasvaessa edetään pienemmästä suurempaan asuntoon (Leppihalme 2010, 81). Aineistoon tarkemman tutustumisen myötä kertomukset sisältöineen näyttävät piirtyvän lopulta hyvin samaan tapaan, jota selittänee etenkin kyseinen historiallinen aikakausi eri murroksineen, jota kirjoittajat ovat eläneet. Tyyppitarinoiksi voi kutsua kertojien suuren enemmistön eli 1920-1930 sekä 1940-1950 luvuilla syntyneiden kirjoituksia. Niissä tarina pääsääntöisesti alkaa maalla sijainneen lapsuudenkodin tarkalla kuvailulla, edeten aikuistumisen ja perheen perustamisen myötä ja monesti useiden muuttojen siivittämänä nykytilanteen, tavallisimmin eläkkeellä olemisen kuvailuun mennyttä elämää muistellen. Vaikka teema ja kirjoituskutsut vaikuttavat kerronta- ja kirjoitustapoihin sekä sisältöihin, on niille ominaista elämäkerronnallinen muoto, jolloin omaeläkerrallisessa tekstissä menneisyyttä tulkitaan ja analysoidaan nykyhetkestä käsin eritoten juuri vanhemman ikäpolven kohdalla (Laurén 2010, 430). Toisaalta tavallisen kansan on todettu jäsentävän elämänsä useimmiten lähinnä oman elämänsä käännekohtien ja kulloisen ikävaiheen

kautta (Järvelä 1994, 78). Samalla on tarpeen muistaa muiden elinkeinojen sivuuttaneen maatalouden vasta 1940-luvulta lukien, jolloin suomalaiset perinneaineistot vastaavat menneisyyttä koskeviin kysymyksiimme lähinnä pohjoiseurooppalaisen agraarikulttuurin perusteella (Apo 1995, 7-8). Tämä osaltaan selittää maaseutumaisen olojen ja luontoympäristöä kuvaavien tai niihin viittaavien ilmaisujen merkittävää osuutta kyseisen teemakirjoitusaineiston kokonaisuudessa.

Lapsuudenkodin merkitys ja sen ihannoiti harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta nousee korostuneesti esille, vaikka muutoin tyyppitarinat ovat pääsääntöisesti yksityiskohtaisia kohtaisia kuvauksia arjen toiminnoista, paikoista ja ihmisistä. J.P Roosin mukaan elämäntavan ulottuvuuksien kuvailu, tarkoittaen yksilön tai perheen elämänvaiheiden, elinolosuhteiden, elämäntoiminnan, arkielämän ja interaktion kokonaisuutta, tulevat esille kaikissa elämäkertatutkimuksissa. Vastaavasti sotien jälkeisen maalta kaupunkiin muuttaneen jälleenrakennuksen sukupolven elämää ovat sävyttäneet ponnistelu työn, rakentamisen ja paremman elintason sekä vaurastumisen suhteen. (Roos 1987, 45-55; 1988, 103.) Vanhempien ikäluokkien kertomuksissa työn rooli on kotiakin keskeisempi.

Kertojen teksteissä korostuukin arkielämän toimintojen, elinolosuhteiden ja perheenjäsenten vuorovaikutuksen kuvailu sellaisenaan, merkitysten pohdinnan jäädessä selvästi subjektiviteetin osalta vähemmälle huomiolle. Näiden useimmiten maalta kaupunkiin muuttavien ihmisten elämäntavan kehkeytymisessä korostuukin arkielämän eri edellytysten ja pyrkimysten esilletuonti (Järvelä 1994, 75). Myös harvalukuisempien kertojen, eli 1970-1980 luvuilla syntyneiden tarinoissa lapsuudenkoti saa lähes yhtä vahvan painoarvon kuin vanhempienkin ikäluokkien kohdalla, ja näitäkin tarinoita sävyttävät monesti useat muutot. Vanhemmista ikäluokista poiketen oman elämän tarkastelu kokonaisuutena alkaa hieman useammin nykyhetken ja siihen kilpistyvien tavoitteiden kuvailulla, vaikka lapsuudenkodin merkitys säilyy vahvana. Ikäryhmistä riippumatta naisten ja miesten kertomusten erot ovat melko pieniä, kulminoituen lähinnä miesten vieläkin yksityiskohtaisempaan kuvailuun muun muassa tiloista ja paikoista. Naisten ja miesten tuottaman perinteen eroja ei tule kuitenkaan tarkastella synnynnäisinä sukupuolen olemuksellisina eroina vaan suhteessa kulttuurisesti tuotettuun sukupuolijärjestelmään (Nenola 1994, 216). Tästä juontuen miesten kertomuksissa niin työelämän kuin kodin asioiden ja tapahtumien teknisluonteisempi kuvailu on hieman naisia yleisempää. Naisten kulttuuriseen alueeseen on nähty lukeutuvan koti ja tunne-elämä ja miesten kohdalla vastaavasti kodin ulkopuoliset toiminnat ja rationaalisuus (Heikkinen & Kupiainen 1994, 267). Edellä kuvattuja tyyppitarinoita harvinaisempia ovat muut tavat

kertoa kodista. Vaikka kirjoituskilpailun pääteemana olikin koti, vastaajille on annettu mahdollisuus vapaasti valita niin kirjoitustapansa kuin aihepiiritkin (Kotini 2004). Ainoastaan harvalukuisemmat kertojat ovat pelkästään keskittyneet kodin ja sen merkityksen pohtimiseen, ja useimmiten tämä muuta aihepiiriä suppeammaksi jäänyt kodin merkitysten pohdinta sisältyy jo edellä mainittuihin tyypillisimpiin kertomuksiin. Vaikka kodin kokemisen tarkempi reflektointi jääkin teemakirjoitusaineiston mittavaan sivumäärään verrattuna oletettua vähemmälle huomiolle, on kirjoitusten henkilökohtainen luonne silmiinpistävä. Kertojien kuvauksissa tulee esille vahvasti myös yksilöä tai perhettä koskettaneet menetykset, sairaudet taikka haasteelliset elämäntilanteet, joita on kuvattu jopa harvinaisen avoimesti. Kirjoituskilpailuihin osallistuvien on todettu lähestyvän monesti aihealueita hyvin henkilökohtaisesti, vaikka toisaalta osa kirjoittajista perustaa kertomaansa muilta kuultuun taikka sepitettyyn fiktiiviseen tarinaan (Kaarlenkaski 2010, 361). Tarkastelun kohteena olevassa kilpakeruuaineistossa vähemmistöön jäävät kuitenkin ne kirjoitukset, joissa teksti on tietoisesti kirjoitettu kokonaan runomuodossa taikka paikallisella murteella. Vastaavasti osa on tyystin uskonnollisävytteisiä tai niissä keskitytään täysin muihin aihepiireihin kuin kotiin. Teemakirjoittamiseen pohjautuvat kilpakirjoitustekstit voivat olla tyypiltään kovinkin vaihtelevia, joissa erilaiset muodot ja kielenkäyttö sekoittuvat (Laurèn 2010, 432). Nämä laajaan aineistoon sisältyneet erityistyylliset tekstit sivuutetaan kokonaan tässä tutkielmassa. Satu Apon mukaan hyvä muistelukerronta pitää sisällään niin kertojien esittämiä yksittäistapauksia, kuin yleistäviä käsityksiä, näiden vahvistaessa toisiaan ja kun yleistyksiä kertyy lukuisilta toisistaan riippumattomilta kertojilta, on oletus vahvistettavissa (Apo 1995, 180-182). Tarkastelu kohdennetaan tutkielmassa niihin normaaleilla tavoilla tuotettuihin kertomuksiin, joiden pohjalta myös kotia koskevat yleistyksset ovat tutkimuksen kannalta mahdollisia. Vaikka koetun fyysisen tilan ja tunnetilan syvällisempi kokemuksellisuuden kuvailu merkityksineen jääkin kertojilta tässä laajassa aineistossa vähemmälle huomiolle on aineiston kautta löydettävissä vastauksia tutkielman ydinkysymyksiin. Edellä esitelty teemakirjoitusaineiston syvälliseen lukemiseen pohjautuva tarkastelu narratiivista näkökulmaa ja aineistolähtöistä sisällönanalyysiä hyödyntämällä avaa mahdollisuuden koko aineistoa eniten kuvaavien yleisluontoisten tyyppitarinoiden luonnille. Tutkijan on mahdollista saada ote vain sellaisten kertomusten historiasta, joiden sisällössä on viitteitä spesifiin kontekstiin, kuten tiettyyn aikaan, paikkaan tai kulttuuriin (Apo 2018, 275). Tämä edellyttää siten valikointia tarkastelun kohteeksi otettavien kertomusten osalta, jotta tutkielman tavoite voidaan saavuttaa. Tästä syystä muun muassa runomuotoiset, murteella kirjoitetut, ja vastaavat tekstit on jätetty kokonaan tarkastelun ulkopuolelle.

3.2 Mallitarinoiden tausta ja tarkastelutapa

Tutkielman kolmanneksi tehtäväksi lukeutui kyseisen kilpakeruun tuottaman teemakirjoitusaineiston kuvailu, tarkoittaen aineistosta kumpuavaa kirjoittajien yleistä tapaa kertoa kodeistaan sekä luoda sen pohjalta aineiston kokonaisuutta parhaiten kuvaava yleinen mallitarina. Tässä aineistossa kertojat aloittavat kirjoituksensa useasti kotia lyhyesti määrittävällä alkujohdannolla. Tosin tavallisimmillaan aloitetaan suoraan lapsuuden ympäristön ja lapsuudenkodin kuvauksella, jatkaen lähinnä kronologisesti etenevien elämänvaiheiden ja tapahtumien sekä keskeisten ihmisten yksityiskohtaisella ja toteavalla kuvailulla. Kertomukset päättyvät tavanomaisesti pieneen yhteenvetoon tämän hetken elämäntilannetta jäsentämällä. Eritoten vanhemmat ikäluokat mainitsevat tällöin lapsuudenkodin merkityksellisyyden uudelleen. Koko aineistossa lapsuudenperheen ja siihen liittyvien toimintaympäristöjen useimmiten toteava ja yksityiskohtiin keskittyvä kuvailu on vallitsevaa, jolloin subjektiivisen, reflektiivisen pohdinnan osuus jää helposti vähemmälle huomiolle. Pääsääntöisesti elämänvaiheiden mukaan eteneviä vastaavia kuvauksia tulee esille suurimmassa osassa tätä aineistoa, etenkin kun kertojien enemmistössä ovat suureen murrokseen kuuluneet vanhemmat ikäluokat. Tosin myös nuorempien ikäluokkien tarinat muotoutuvat tavallisimmin kronologisesti etenevien elämänvaiheiden mukaan. Ensimmäinen mallitarina on eräänlainen peruskertomus lapsuudenkodin merkityksen esilletuonnista ja samalla se kuvaa tarinoiden enemmistöön kuuluvaa useiden muuttojen sarjaa. Toinen mallitarina on poikkeus siltä osin, ettei siinä tapahdu oman lapsuudenkodin erityistä nostalgisointia. Tämä selittynee sillä, että lapsuudenkoti ”särkyi” perheen rikkoutuessa. Mallitarinoista toinen on eräänlainen tyyppitarina siitä, että useissa aineiston kirjoituksissa kerrotaan perheenjäsenten kuolemista ja kodin menetyksistä sekä erilaisista elämänkulkua haavoittavista tekijöistä, jotka monissa teksteissä nousevat jopa varsinaista koti –teemaa enemmän esille. Vaikka lapsuudenkodin ihannointia ei tässä tarinassa ilmennyt, nousee perinteinen perheen merkitys esille perheenjäsenistä huolehtimisella, unohtamatta sinnikkyyttä selviytyä ajoittain hyvinkin haasteellisissa oloissa. Näitä seuraavaksi kuvattavia mallitarinoita lähdettiin tarkastelemaan narratiivisella otteella. Narratiivisessa analyysissä tavoitteena voivat olla tarinan juonen etsintä taikka erilaisten kerrontatapojen analysointi, unohtamatta kuulla sekä säilyttää kertojan ääni (Erkkilä 2008, 196-202). Holistisessa näkökulmassa narratiivin analysointi perustuu kokonaisuuden tarkasteluun, jossa mikä tahansa osa tekstiä tulkitaan muiden osien muodostamassa kontekstissa. Tarkastelu voidaan ulottaa sisältöön eli niihin merkityksiin, joita kertoja antaa kokemuksilleen ja toisaalta huomio voidaan kohdentaa myöskin kertomuksen muotoon sekä juonen ra-

kenteeseen. (Kaasila 2008, 46-48.) Kumpaakin kyseistä mallitarinaa pyritään tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti, käyttäen samalla keskeisenä apuvälineenä etenkin juuri omaelämäkerran jäsentelyyn soveltuvaa kerronnan skeemaa (Vilkko 1997b, 104-108; Latvala 2005, 27-30).

3.2.1 Mallitarina – lapsuudenkodin merkitys

Narratiiviin liittyy ajallisuus, tarkoittaen alkua, keskikohtaa ja loppua, jotka seuraavat toisiaan. Se on myös juonellinen, eli tapahtumat eivät seuraa toisiaan irrallisina vaan kytkeytyvät toisiinsa inhimillisinä syiden ja seurausten ketjuina. (Hänninen 2000, 126-127.) Tässä mallitarinassa kertojana on 40-luvulla syntynyt mies, joka aloittaa tarinansa lyhyellä, kodin ja asumisen yleisluonteisella ja kyselevällä pohdinnallaan. Se näyttäytyy jonkinlaisena alustuksena koti -aiheen käsittelylle sekä kertojalle itselleen, että mahdolliselle lukijalleen. Tämä vastaa juuri kerrontaskeemaan kuuluvaa lyhyehköä tiivistelmää, jonka tehtävänä on toimia johdattelevana elementtinä käsiteltävään aiheeseen (Vilkko 1997b, 104-108; Latvala 2005, 27-30).

"Puoli vuosisataa, asuntoja, koteja. Miksi osa on ollut vain asunto, monet koteja. Syy on tunnetasolla, asuntokin voi olla viihtyisä, mutta siitä puuttuu jotain. Ehkä asia valkenee, kun puran mielikuviani alusta alkaen."(01)

Seuraavaksi kertoja jatkaa etenemällä lapsuudenkodin kuvaukseen. Lapsuudenkoti näyttäytyy kertojalleen elämän perusyksikkönä, joka toimii vanhempien ohjauksessa ja heidän määräysvaltansa mukaan maaseudun perinteiden mukaan, eikä ole kyseenalaistettavissa. Kertoja asemoi itsensä kuuluvaksi suuriin ikäluokkiin, ollen kolmas neljästä keskiverto maalaistalon lapsista. Arjen kulkua rytmittää maalaistaloon kuuluva päivän ja vuoden kierto.

"Lapsuudenkoti on lähtökohta elämälle. Siellä kaikki asiat ovat yksiselitteisesti oikein."
"Kodin henki, ilmapiiri ja vanhempien puheet ovat asioita, joita kyseenalaista."(01)

Kertoja ottaa realistisen kannan, ennen kuin jatkaa kuvausta lapsuudenkodin arjesta.

"Aika kultaa muistot, mutta luo perspektiiviä. Monet asiat lapsuudesta, kuten vanhempien huolet ymmärtää toisin, kun on jo itse käynyt läpi lasten hoidon ja kasvatuksen."(01)

Kertojan lapsuudenkodin arkea siivittää vanhempien ahkera työnteko, joka koski myös kaikkia perheen lapsia.

”Lapsuuden kodissa uskon vanhempien esimerkillä olleen suuren vaikutuksen. He tekivät ahkerasti työtä ja sen ohessa hoitivat lapset. Olimme pienestä pitäen mukana talon töissä. Työhön osallistumisen vaatimus loi, asiaa silloin tajuamatta, yhteenkuuluvuutta. Me yhdessä kaikkien panoksella pidimme kodin ja talouden pystyssä.”(01)

Yhdessä tekemisen ja vastuun myötä syntyneen yhteenkuuluvuuden (työn kautta opittu yhdessä toimiminen) lisäksi vanhemmat kannustivat lapsia opiskelemaan, ja nämä asiat kertojan mukaan toimivat hyvänä mallina omaan elämään.

”Meitä kannustettiin kouluun ja vanhemmat mahdollisuuksiensa mukaan myös rahoittivat alkuopintoja. Sain mallin ja eväät, joilla lähdin maailmalle”.(01)

Kertoja toteaa lopuksi lyhyellä huomautuksella kodista saamiensa oppien merkityksen.

”Kodin opit olen useimmiten tiedostamatta ottanut käyttöön omia koteja ja perhe-elämää rakentaessa”.(01)

Lähtökohtien kuvailu, oman aseman määrittäminen sekä keskeisten henkilöiden ja toiminnan luonnehdinta ovat osa orientaatiota elämäkerran kerrontaskeemassa (Vilkkonen 1997b, 104-108; Latvala 2005, 27-30). Oman ja muiden perheenjäsenten aseman määrittely sekä arjen toiminnan ja periaatteiden kuvailu toimii eräänlaisena orientaatioperustana kertojan tarinalle.

Seuraavaksi kertoja etenee ensimmäiseen merkittävään muutosvaiheeseen, tarkoittaen oman perheen perustamista, jota seuraavat perheen kasvukohtiin juontuvat muutostarpeet. Ensimmäinen yhteinen koti puolison kanssa tarkoittaa pientä yksiötä, joka alusta lukien tuntui tilapäiseltä paikalta mutta josta yritettiin tehdä viihtyisää.

”Vähillä rahoilla ja tavaroilla yritimme tehdä siitä viihtyisän”.(01)

Toisen yhteisen kodin pari hankkii ennen vihille menoaa, ja jossa niin tavat kuin tavaratkin soviteltiin yhteiseksi pesäksi. Ja jonkin ajan kuluttua asunto muuttui varsinaisesti perheen kodiksi, kun ensimmäinen tytär syntyy.

”Kaksio tuntui ruhtinaalliselta tilalta, ylellisyyttä oli sauna ja piha. Olimme perhe, jonka tukikohta ja keskipiste oli koti”.(01)

Seuraavan perheen lisäyksen, eli toisen tyttären syntymän myötä nykyinen koti alkaa konkreettisestikin tuntumaan ahtaalta ja sitä myös kommentoidaan ulkopuoliselta taholta. Perheenlisäyksen vuoksi perhe onkin rakentamassa kolmatta uutta kotia aiempaan nähden huonetta suuremmissa rivitalossa. Samalla tämä kolmas koti tulkkii keskeiseksi lasten kasvupaikaksi ja ympäristöksi, säilyen edelleen lasten kasvaessa perheen yhteisenä tukikohtana, josta lähdettiin ja johon palattiin.

”Pikkuhiljaa uusi neljän hengen koti muotoutui.”

”Myös pihan saimme kukoistamaan mieleisemmeksi oman paratiisin pohjaksi.”

”Elimme siinä ja lapset kasvoivat huomaamatta.”

”Lasten kasvaminen ja lähteminen pikkuhiljaa kodin ulkopuolelle kouluun, harrastuksiin, kaveriporukkaan teki tästä perheemme historian tärkeimmän tukikohdan”.(01)

Seuraavaksi kertoja etenee perheen ja kodin uuteen muutostilanteeseen lasten muuttaessa omilleen. Vuosien saatossa ja lasten kasvaessa oman huoneen ja tilan tarve muuttuu entistä tärkeämmäksi, joka merkitsee taas muuttoa suurempaan rivitaloon eli perheen neljänteen kotiin. Tähän kotiin kulminoituu myös kertojan kuvaamat uudet vaiheet, kun perheen lapset yksitellen lähtevät opiskelemaan ja siten rakentamaan omaa elämäänsä kodin ulkopuolelle.

”Muutaman vuoden päästä vanhempi tyttö lähti opiskelemaan ja sitä tietä omaan kotiin. Yllättävän pian lähti nuorempikin.”(01)

Kertoja kuvaa muutostilanteen aiheuttamaa alkuhämmennystä puolisoiden jäädessä lasten kotoa poismuuttojen myötä kahdestaan isoon asuntoon. Muutos näyttäytyy pienen sopeutumisen jälkeen uudenaikaisena kodin luomisen tilanteena aiempaan nähden.

”Alkuhämmingin jälkeen pystyimme sisustamaan kodin ja järjestämään elämän kahden aikuisen taloudeksi. Saimme kumpikin oman harrastushuoneen. Nyt muutaman vuoden kokemuksen pohjalta tämä on erinomainen ratkaisu.”(01)

Kerronnan skeema kattaa sekä tapahtumien läpikäynnin muutostilanteissa, tarkoittaen ristiriitaisten tilanteiden käsittelyä kerronnassa reaktioineen ja ratkaisuihin että evaluoivan osan, eli kertojan arvioinnin tapahtumien ja tekojen herättämistä reaktioista (Vilko 1997b, 104-108; Latvala 2005, 27-30.) Kotien vaihtumista kuvaavissa muutoksissa kertoja jäsentääkin tilantarpeeseen kulminoituvia muutostilanteita ja niiden myönteisiä seurauksia realistisesti, etenkin konkreettisiin syihin vedoten. Samalla hän arvioi muutosten mahdollistavan hyvän kasvupaikan lapsille, luoden ympäristöarvoja korostavan tukikohdan koko perheelle. Kerronnan skeeman rakenteen mukainen jäsennys säilyy

myös viimeisessä, ja ensin hämmennystä aiheuttaneen muutostilanteen kuvauksessa lasten muuttaessa omilleen. Tällöin myönteisesti koettuna lopputuloksena onkin oman tilan lisääntyminen kummallekin osapuolelle.

Kertoja palaa kertomuksensa loppuvaiheessa erityisesti itselleen tärkeään pihan ja ympäristön merkitykseen. Kertoja toivoo ja olettaa lastensa saaneen kotoa virikkeitä kodin ympäristön merkityksestä, liittäen samalla näiden itselleen tärkeiden ympäristö- ja luontoarvojen kuvauksensa lapsuudenkodin maisemiin, taikka niiden tavoitteluun.

”Ensimmäisestä rivitaloasunnosta alkaen on piha ollut meille tärkeä osa kotia. Sitä on huolella suunniteltu, rakennettu ja ylläpidetty.”

”Uskon, että heihin on jäänyt kytämään ajatus pihan merkityksestä osana viihtyisää kotia.”

”Olen aina hakenut ympäristöstäni paikkoja, joilla on jotain yhteistä lapsuuden kodin korkeille paikoille. Useimmiten olen sellaisen löytänytkin.”

”En osaa selittää, miksi minun koti- ja elinympäristössäni pitää olla vain minun kukkula, josta näen kauas. Siinä silmä lepää ja on kevyt hengittää.”(01)

Kertoja pohtii lopuksi kodin henkeä ja etenkin lapsuudenkodin merkitystä, jonka näkee olleen erikoisasemassa itselleen sekä toivoo saman tunteen siirtyneen myös lapsilleen. Kertoja päättää kertomuksensa lapsuudenkodin keskeiseen merkitykseen.

”Meillä ei tietoisesti luotu kodin henkeä.”

”Tapoja ja traditioita on syntynyt synnyttämättä. Meillä ruokailtiin yhdessä viideltä. Sunnuntailounas syötiin puolen päivän jälkeen ja silloin kaikkien piti olla pukeutuneena. Juhlapäivät vietimme omien, lapsuuden kodeista saatujen vihjeiden ohjaamina. Uskon niidenkin luoneen kotiin henkeä.”

”Toivon, koska lapsuuden koti antaa mallin ja lähtökohdan elämään, jota mikään myöhempi ei voi korvata.”(01)

Kerrontaskeeman päätäntään liitetään jonkinlaisen johtopäätöksen taikka opetuksen esilletuontia nykyperspektiivissä (Vilkko 1997b, 104-108; Latvala 2005, 27-30). Tässä kertomuksessa punaisena lankana – tarinan varsinaisena juonena voidaan pitää lapsuuden kodin merkitystä elämän keskeisenä mallina ja lähtökohtana, jota kertoja toivoo etenkin itselleen tärkeänä perinteenä vieneensä eteenpäin omassa perheessään.

3.2.2 Mallitarina – selviytyminen haasteista

Narratiivin, kertomuksen piirteisiin katsotaan kuluvaksi määrätyn lainen sisäinen logiikka, jonka varaan kertojan kertomus rakentuu. Kertomukseen sisältyy myös juoni sekä alku, keskikohta ja loppu. (Kaasila 2008, 41-43.) Tämän toisen mallitarinana toimivan kertomuksen kertoja on 30-luvulla syntynyt nainen. Hän aloittaa omasta elämästään kertomisensa lapsuudenkodin sijainnin ja siihen oleellisesti liittyvien maisemien sekä paikkojen tarkkanäköisellä kuvauksella, viitaten samalla kyläyhteisön merkitykseen asuinpaikkana. Samalla kertoja jo viittaa kodin tuntuun ja muistikuviiin lapsuudenkodistaan.

”Mäellä maantie kulkee miltei tasaisella kolme kilometriä. Siellä pienessä kyläyhteisössä oli minunkin kotini.”

”Niin kauan kuin minulla oli koti, yhteisö tuntui tutulta ja turvalliselta. Siellä oli lähietäisyydellä naapurit, koulut ja kauppa.”

”Kotini ikkunasta, kylän korkeimmalta kohdalta, näkyi kauas yli peltojen, soiden, järven ja metsien. Kannan sisimmässäni sitä värivalokuvana, annan järven sinertää ja puiden vihertää. Kotini oli enemmän kuin se harmaa hirsimökki harjulla.”(02)

Narratiiviseen lukutapaan perustuvan kerrontaskeeman mukaisesti kertomuksen kulun alku sisältää jonkinlaisen tiivistelmän tai johdannon (Vilkko 1997b, 104-108; Latvala 2005, 27-30). Näin kertoja johdattelee tässäkin heti aluksi lukijansa luontevasti kodin tunnun alkulähteille, aloittaen lapsuudenmaisemien kuvailulla.

Seuraavaksi kertoja etenee lapsuudenkodin arjen kuvaukseen. Kertoja kuvailee lapsen suhdetta vanhempiin, etenkin äitiin sekä maalla sijaitsevan kodin arkisia, erilaisia työpainotteisia puuhia, johon myös lapset osallistuvat. Tässä vaiheessa arki näyttäytyy enemmän turvallisena ja valoisana sekä yhteisöllisenä, jossa jokainen osallistuu eri tehtäviin, vaikka sisaruksista huolehtiminen välillä tuntuukin kertojasta raskaalta.

”Äiti oli kodin keskus. Isä oli päivät jossain työmailla eikä jäänyt mielikuviin paljonkaan.”

”Äidin auttaminen oli itsestänselvyys, risujen keruu, lehtien riipiminen, marjojen poimiminen, ne hommat opittiin jo pienenä.”

”Kun äiti oli poissa, naapurissa tai kaupassa, minun piti huolehtia pienemmästä siskostani.”(02)

Lapsuudenkodin arjen kuvaus luo perustaa kertomukseen liittyvistä lähtökohdista ja olosuhteista, joissa kertoja on toiminut. Taustan ja puitteiden tietynlainen valottaminen, eli orientaatio kuuluu osaksi elämäkerran kerrontaskeemaa (Vilkko 1997b, 104-108; Latvala 2005, 27-30).

Seuraavaksi kertoja etenee lapsuudenkodin muutosvaiheeseen, jolloin lapsuudenkoti koti särkyy. Kertoja kuvaa perheen elämään ulottuvia sodan seurauksia, jotka ennalta arvaamatta muuttavat kaiken. Kertojan isä kuolee sodasta palattuaan, jolloin toimeentulo heikkenee. Samalla kertoja joutuu töihin toisten koteihin, joissa työ on raskasta ja kohtelu epäasiallista. Myös äiti ja sisarukset sairastelevat, ja pari heistä lähetetään Ruotsiin, jolloin koti kaikinensa rikkoutuu.

”Isän paluu talvisodasta sairaana lähti viemään elämämme tuhoon.”

”Kaikki vaan tapahtui. Isä kuoli, äiti oli jo sairaana, sisko sairastui. Kukaan ei osannut edes itkeä.”

”Kodilla oli kuitenkin tunne, että se on meidän eikä siitä koskaan pahaa puhuttu.”

”Rampa siskoni ja keuhkotautia sairastava sisko lähetettiin Ruotsiin.”

”Harjulle jäi kalmankalsea koti autio koti kun minun oli lähdeävä vieraisiin koteihin.”(02)

Tapahtumien mutkistuminen, ristiriitaisten tilanteiden käsittely kertomuksissa sekä reaktiot ja ratkaisut näihin ovat kerrontaskeemassa keskeisiä. Vastaavasti evaluointi, eli arviointi tapahtumien ja tekojen herättämistä reaktioista kertojassa ovat osana kerronnan skeemaa. (Vilkkö 1997b, 104-108; Latvala 2005, 27-30.) Kertoja jäsentääkin perhetilanteen täydellistä muutosta, sekä sen seurauksia niin muiden perheenjäsenten kuin etenkin omalla kohdallaan. Tapahtumien seurauksena kertoja arvioi oman elämäntilanteensa muuttuneen vaikeaksi, jota ei edes kyennyt suremaan, joutuessaan samalla lähtemään omasta kodista vieraisiin koteihin, saaden huonoa kohtelua osakseen.

Seuraavaksi kertoja etenee tarinassaan uuteen muutosvaiheeseen, tarkoittaen itsenäistymisen vaihetta muuttaessaan pois kotipaikkakunnaltaan. Kertoja havainnollistaa muuttunutta ja myönteiseksi arvioimaansa tilannettaan, päästessään muuttamaan 17-vuotiaana pois kotiseudultaan, jonka olosuhteet koki perheensä tragedian ja siihen suhtautumisen vuoksi vaikeaksi.

”Matkustin tätini luo Espooseen. Asuminen tätini luona oli kodikkaanoloista.”

”Olin vapaa. Sain nähdä kaikkea kaunista, kaupungissa värivalojen loisteen, kukat puistoissa, meren välkkeen rannalta.”(02)

Seuraavaksi kertojan tarina etenee melko kronologisesti perheen perustamisen ja perheen eri muutosvaiheiden erittelyyn, tarkoittaen asuinpaikkoihin liittyvien muutostilanteiden syiden sekä seurausten kuvailua ja arviointia. Kertoja jatkaa suoraan seuraavaan elämänvaiheensa tapahtumien kuvailuun, todeten avioliittoonsa juuri alkaneen jolloin myös ensimmäistä yhteistä kotia luodaan. Vaikka ensimmäinen koti onkin pieni ja vaatimaton, säilyy ensimmäinen koti kertojan muistoissa kodin tuntuineen.

”Ensimmäinen kotimme Frisansissa oli pieni, ei varmaankaan kymmentä neliötä.”

”Lihakeitto, silakkalaatikko, hernekeitto muuttuivat herkkuruuiksi kun ruokapöytä oli oma ja pienestä ikkunasta näimme palan maisemaa.”(02)

Kertoja jatkaa tarinaansa uuteen muutosvaiheeseen sisältyvän asuinpaikan kuvailulla, todeten perheen kasvaneen, lapsen ollessa vuoden ikäinen. Tämän perheen toisen yhteisen, omakotitalon yläkerrassa sijaitsevan asunnon tilat ja mukavuudet mielletään selkeästi jo ensimmäistä asuinpaikkaa paremmiksi. Myös ympäristö sekä isäntäperhe koetaan miellyttäväksi ja yhteiselo sujuu, ja samalla oma asunto on jo suunnitelmassa ja sitä varten myös säästetään.

”Meillä oli tilava olohuone ja keittiö. Vessa oli talon takana puistin reunassa. Vesi kaivossa puutarhassa.”

”Alkuun ei ollut pesukonetta vaan pyykit hangattiin käsin ja keitettiin muuripadassa.”

”Meillä ei ollut radiota, puhelinta eikä TV:tä. Elimme hyvin nuukasti.”

”Aika siellä asuessa oli viihtyisää. Talon edessä oli ihana puutarha. Rouva piti kukista ja niitä oli paljon.”(02)

Kertoja etenee seuraavaan muutosvaiheeseen, jolloin menee töihin kun lapselle löytyy hoitopaikka lähistöltä ja samalla oman arava-asunnon varaaminen mahdollistuu. Hän mainitsee kasvavan tilantarpeen syinä toisen lapsen syntymän sekä apua tarvitsevan sisarensa muuton omaan perheensä joukkoon.

”Pystyimme jo varaamaan arava-asunnon. Syntyi toinen lapsemme.”

”Ennenkuin talo valmistui invalidi siskoni tuli luoksemme.”

”Asunto varauksemme kolme huonetta piti muuttaa neljäksi huoneeksi.”(02)

Kertoja jatkaa kotihistoriansa jäsentelyä taas uuden muutosvaiheen kera, kun arava-asunnossa asumista on jatkunut jo muutaman vuoden ajan. Tällöin alkaa lähinnä harrastuksenomaisesti tonttien ja omakotitalojen katselu uudeksi asuinpaiksi. Tontti

löytyy sukulaisen kautta, ja kertoja kuvailee ansiotyön ohessa tapahtuvaa parin vuoden tauottoman työn tulosta, kunnes oma koti saadaan lopulta valmiiksi.

”Se oli tilava, korkea olohuone 2 makuuhuonetta ja alakerrassa takkahuone sauna tiloineen.”

”Siskollani oli ihan oma yksiö”.

”Tilat antoivat juhlavuutta perheemme juhlille. Poikamme häät, ensimmäisen lapsenlapsemme kastetilaisuus, tyttäreemme ylioppilasjuhlat olivat kohokohtia kodissamme.”(02)

Kertojan tarina jatkuu uudella lyhyemmällä muutokuvauksella siitä, jolloin erityisesti lapsia ajatellen rakennetaan vielä uusi talo toiseen paikkaan.

”Tontilla oli tilaa myös tyttäreemme talolle. Pieni lapsenlapsemme viereisessä talossa toi elämäämme uuden ajan.”(02)

Kertojan tarina jatkuu taas uudella muutuskäänteellä, jonka syyt kulminoituvat perhepiiriin. Toinen lapsista on menettänyt omaisuutensa, josta seuraa taas yksi uusi muutto edullisempaan asuntoon maaseudulle. Uudessa kodissa suunnitellaan vietettävän vanhuuden päiviä yhdessä sisaren kanssa mutta tilanne muotoutuukin ongelmalliseksi sisaren menehtyessä ja naapurin alkaessa hankalaksi.

”Autoimme häntä kaikin tavoin. Muutimme halvempaan asuntoon maalle.”

”Sairaus vei siskoani loppua kohden.”

”Siitä alkoi niin uskomaton kiusanteko, että en olisi uskonut, että maalla on sellaista.”(02)

Perheen koosta, tilantarpeesta ja elinolosuhteiden muutoksista johtuvia tilanteita kertoja kuvaa melko lailla kerrontaskeeman jäsentelyn mukaan, jolloin jokaiseen muutos- tai ristiriitatilanteen käsittelyyn näyttää sisältyvän jonkinlainen ratkaisun kuvaus tilannetta arvioivalla tavalla. Toisaalta kerrontaskeema toimiikin lähinnä viitteellisenä tarkastelumallina, koska ihmisten elämäntarina sellaisenaan on useimmiten monimuotoinen (Vilkko 1997b, 107).

Kertoja päättää useita muuttoja kuvaavan tarinansa siihen, miten hän puolisonsa kanssa palaa maalta takaisin kotiin Espooseen, jonka luonnehtii vahvasti kotipaikakseen. Hän kuvaa lämmöllä kodin sisäpiiriä ja siihen kuuluvien esineiden tärkeyttä kuin myös kodin lähiympäristön sekä ystävien merkityksellisyyttä kodin kokonaisuudessa, lapsien ja lastenlasten vierailuja unohtamatta.

”Asumme kahden huoneen ja keittiön asunnossa. Meillä on oma pieni piha ja sauna.”

”Olemme sisustaneet tätä nyt esineillä. Kun on niin vähän tilaa niin esineiden värillä ja muodoilla haemme kauneutta.”

”Tämä tuntuu oikealta kodilta.”

”Odotamme lapsia ja lapsenlapsia aina luoksemme.”

”Täällä on arkistot, kirjastot, kauniit maisemat, lenkkipolut ja ystävät.”

”Koti ei ole vain seinät ympärillämme.”(02)

Kerrontaskeeman päätäntään liittyy yleensä paluu nykyhetkeen, sisältäen jonkinlaisen johtopäätöksen taikka opetuksen (Vilkko 1997b, 104-108; Latvala 2005, 27-30). Kertojan tapauksessa se kulminoituu kulloisenkin tilanteen mukaisen, omannäköiseen kodin rakentamisen ja luomisen ideaan, joka parhaiten palvelee itseä ja läheisiä. Tarina sisältää yleensä peräkkäiset tapahtumat toisiinsa kietovan juonen, joita voi luokitella monin tavoin. Sankaritarinassa vastakkain ovat hyvä ja paha, jossa sankari taistelee voittaakseen pahan palauttaakseen harmonian (Hänninen 2000, 96). Tämän kertojan tarinan juoneen voi sisällyttää sankaritarinan piirteitä, koska se kuvastaa eräänlaista selviytymistarinaa ajoittain hyvinkin haasteellisissa oloissa. Tämän tarinan punaisena lankana – juonena on sinnikkyys oman kodin ja paikan etsimisessä ja rakentamisessa aina uudelleen, kun perheen koko ja tilanteet muuttuvat. Yhtenä otoksena laajasta aineistosta se kuvaa tyyppitarinan muodossa kattavasti suomalaisia kotihistorioita.

3.3 Teemojen muodostuminen ja aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Tässä tutkielmassa noudatetaan lähinnä realistista ja osittain myös narratiivista, tarinallista lähestymistapaa niin aineiston luennan, käsittelyn kuin analysoinninkin kohdalla. Realistinen suuntaus korostaa ilmiöiden yleisiä ilmenemismuotoja, ja kertojat edustavat omilla näkökulmillaan objektiivista todellisuutta (Erkkilä 2008, 196-202). Omaelämäkertaluonteisen aineiston lukutapana realismi korostaa dokumentin kaltaisuutta, jossa erinäiset kertomisen tehokeinot ja symboliikka sivuutetaan (Latvala 2005, 28). Tässä tutkielmassa teemakirjoittajien kertomukset nähdään aitoina todisteina heidän elämänsästä, jossa kokemukset ja niille annetut merkitykset yksilön itsensä tulkitsemisena ja ymmärtäminä ovat heidän todellisuuttaan, vaikka kokemukset eivät kaikilta osin olisi-kaan faktisesti totta. Omaelämäkerta voidaankin tulkita elämän omakohtaisuutta hahmottavaksi yksilölliseksi dokumentiksi (Vilkko 1997b, 42). Koska yksilöiden tulkinnat todellisuudesta voivat olla väärin tulkittuja, lähestymistapaan kuuluu saturaation merkitys, jolloin aineistoa kerätään paljon ja useita tapauksia yleistettävyyden vuoksi (Erkkilä

2008, 196-202). Tässä tutkielmassa narratiivinen, tarinallinen kertomisen tapa nähdään ihmisen perustavanlaatuisesti tavaksi hahmottaa elämänsä kulkuaan. Tarinan avulla ihminen jäsentää elämänsä tapahtumia, niiden monimuotoisuutta luoden siitä mielessään suhteellisen johdonmukaisen kokonaisuuden (Hänninen 2000, 141). Narratiivisen lähestymistavan perustana on kertojan näkökulma, tavoiteltaessa juuri yksilön ainutlaatuisen näkökulman ymmärtämistä kontekstissaan (Erkkilä 2008, 196-202). Narratiivinen lukutapa taas kiinnittää huomion omaelämäkerran rakenteeseen, kuten kaikista kertomuksista löytyvään alkuun, keskikohtaan ja loppuun (Latvala 2005, 29). Tätä tarkastelutapaa noudatettiin lähinnä kappaleessa 3.2 kuvatuissa mallitarinoiden analysoinnissa. Tarkasteluideologiaan ja sen muotoutumiseen ovat luonnollisesti vaikuttaneet myöskin työn pohjaksi valittu filosofinen viitekehys sekä tarkastelun kohteena olevan teemakirjoitusaineiston tarinallinen ja omaelämäkertaluonteinen sekä faktaluonteinen sisältö.

Aineistoon perehtyminen käynnistyi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa joulukuun 2019 alussa. Aineistoa lähdettiin lukemaan tutkimuskysymysten viitoittamalla katsantokannalla, jolloin päähuomio oli niiden tuomassa rajauksessa. Silti aineistoa lähdettiin ensin tarkastelemaan kokonaisuutena – aineistolähtöisyyttä korostaen, huomioiden samalla keskeisten tarkasteluun otettavien omaelämäkerrallisuonteisten tyyppillisten mallikertomusten etsinnän aineistokokonaisuudesta. Etsittäessä aineistosta jotakin yhteisesti tunnistettavaa ja kulttuurisesti jaettavaa, edellyttää se aineiston huolellista ja systemaattista läpikäyntiä, jolloin yksi lukukerta ei yleensä ole riittävä (Korkiakangas 2005, 135-139). Koska koko aineisto on 3879 sivullaan erittäin laaja, edellyttää se tutkijalta jo heti alkuun joidenkin rajausten tekoa. Tarkemman tarkastelun alle otettiin kaksi ensimmäistä kansiota aineistoa, tarkoittaen 1388 sivua tekstiä. Ensimmäistä lukukertaa voi luonnehtia erittäin huolellisesti suoritettuun eläytyvään lukemiseen, kun taas toinen perusteellinen lukukerta ja yhtäaikainen muistiinpanojen teko tässä aineistosta sisälsi jo analyttisen otteen (Pöysä 2010, 339-340). Keskeistä lähiluvussa on tekstien toistuva ja tarkka lukeminen (Kaarlenkaski 2010, 363). Vaikka tarkoituksena ei sellaisenaan ollutkaan hyödyntää lähiluvun metodia, osoittautui lähiluvun piirteitä muistuttava lukutapa hyödylliseksi. Tosin pelkästään jo tämän aineisto-osuuden huolellinen luku vei useita työpäiviä mutta samalla muodostui kattava kokonaiskuva aineistosta sekä siitä, mitä siitä tutkimuskysymysten kannalta on mahdollista löytää. Toisaalta myös dialoginen suhde aineistoon antaa mahdollisuuden asettua kirjoittajan asemaan (Seppä 2010, 422). Huolelliset ja perusteelliset lukukerrat edistivät tulkinallista ymmärrystä kertojien tarinoiden ydinsisällöstä ja syvempi lukutapa luo dialogista suhdetta kertojan tarinaan. Teemakirjoitusaineiston sivumääräinen lisäluku ei välttämättä

nosta esiin enää mitään uutta, ja kun aineistosta on havaittavissa kylläntyminen, osa materiaalista onkin syytä rajata tutkimuksen ulkopuolelle (Helsti 2005, 151-152). Jo tutkimusprosessin alkuvaiheessa aineistossa toistuvien sisältöainesten identifiointi yksittäisistä teksteistä nousee tehtäväksi. Metodologiseen perusoletukseen voidaan myös katsoa kuuluvaksi, että useiden toisistaan riippumattomien kertojien samansisältöiset ilmaisut voivat viitata myös kollektiiviseen tietoon (Apo 2001, 28-29.) Ensimmäisen lukukerran myötä tutkimuskysymysten kannalta alustaviksi aihealueiksi tai teemoiksi näyttivät nousevan kodin fyysisen tilan, etenkin sen ympäristön merkitystä kuvaavat myönteiset ja kielteiset ilmaisut sekä erityisesti lapsuudenkodin ja perheen merkitystä kuvailevat ilmaukset. Vastaavasti kotia tunnetilana käsitteleviä myönteisiä ja kielteisiä ilmaisuja sekä kodin merkityksiä tavoitteellisena tilana kuvailtiin runsaasti, kuten myös kodin menetystä konkreettisesti tai henkisesti. Myös esineiden merkitystä kodin muodostajana tuotiin merkitsevässä määrin esille. Toistuvien sisältöaineisten pohjalta on luotavissa teemoja, temaattisia kategorioita, joiden kokonaisuus muodostaa lopulta temaattisen luokittelun (Apo 2001, 28-29).

Näiden alustavien eli raakahavaintojen käsittely vaati myöskin jo heti alusta lukien systemaattista toimintatapaa aineiston käsittelyn ja analysoinnin suhteen. Alustavan aineistoon tutustumisen jälkeen on lukemisen ohella mahdollista työstää sisällön luokitte-
lua, kun teemakirjoitusaineistosta halutaan tehdä sen sisältöä koskevia tiivistyksiä (Helsti 2005, 155-156). Tämä toteutui siten, että ensimmäisen huolellisen lukukerran jälkeen muodostuneista, käsin kirjatusta alustavista teemoista laadittiin näitä teemoja ja aihealueita mukaileva word-tilukko jatkotyöstöä varten. Näin oli mahdollista nostaa esille ne teemat, jotka tutkimuskysymysten antamien raamien puitteissa olivat tässä vaiheessa aineistosta luettavissa. Aineiston raaka-analyysi koodauksineen tutkimuskysymyksenasettelua vastaavilla konkreettisilla teemoilla ja kunkin teeman alle muodostuvine aiheineen helpottaa aineiston jatkotyöskentelyä (Korkiakangas 2005, 135-139). Teemakirjoitusaineistosta voidaan tämän jälkeen kerätä aiheen mukaisesti riittäviä sitaatteja sanasta sanaan, kirjaten lähdekoodit ja tarvittavat kommentit muistiin (Helsti 2005, 155-156). Toisen lukukerran ohella alkuperäisten sitaattien kirjaus numerokoodineen edellä kuvattujen alustavien teemojen alle käynnistyi luontevasti, jonka myötä alkuperäisilmaisuja karttui reilun 14 sivun verran. Etenkin toista lukukertaa ohjasivat vahvasti ne tutkimuskysymykset, joissa huomio kiinnitettiin koettua fyysistä tilaa (ympäristö) ja tunnetilaa (kodin tuntu) kuvaaviin merkityksiin, joiden perusteella alkuperäiset sitaatit taltioitiin word-tilukkoon. Tämän jälkeen siirryttiin puhtaasti aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheisiin, joista ensimmäinen merkitsee eritoten tutkimuskysymyksi-

tä ja aineistosta ohjautuvaa analyysiyksikön valintaa (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-11; Tuomi & Sarajärvi 2009, 101-113). Aineistokokonaisuuteen nähden luontevimmiksi analyysiyksiköiksi osoittautuivat yksittäiset lauseet sekä lausekokonaisuudet. Seuraava vaihe, tarkoittaen aineiston redusointia eli pelkistämistä merkitsee tutkimustehtävän kannalta oleellisten ilmaisujen koodausta sekä niiden tiivistettyä pilkkomista osiin (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-11; Tuomi & Sarajärvi 2009, 101-113). Tämä vaihe osoittautui työlääksi sillä analyysin kohteeksi valikoituneiden 93 eri kirjoittajan ilmaisuja oli runsaasti jokaisen alustavan teeman alla. Vastaavasti kirjoittajien erilaiset ilmaisutavat jo samankin teema-alueen piirissä asettivat haasteita luotaessa yhtenäistä linjaa pelkistysten tarkoituksenmukaiselle tiivistämiselle.

Aineiston klusterointi eli ryhmittelyvaiheessa pelkistettyjen ilmausten tarkkaan läpikäyntiin sisältyy yhtäläisyyksien ja eriävyyksien tarkastelua sekä yhteen kuuluvien pelkistysten yhdistelyä yhteiseen luokkaan (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-11; Tuomi & Sarajärvi 2009, 101-113.) Näiden pelkistettyjen ilmaisujen ryhmittelyä ja uudelleen järjestelyä omiksi luokikseen helpotti se, että aihepiiriin lukeutuvat ilmaisut eli alkuperäissitaatit olivat tallennettuna taulukkoon alustavan teeman mukaisesti. Ryhmittelyssä muotoutuneille alaluokille pyrittiin antamaan heti niiden ydinsisältöä parhaiten kuvaavat nimet. Viimeisessä abstrahoinnin eli käsitteellistämisen vaiheessa, luokkien muodostusta ja yhdistelyä jatketaan siihen asti kuin se aineiston kannalta on tarkoituksenmukaista (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-11; Tuomi & Sarajärvi 2009, 101-113). Ryhmittelyn ja alaluokkien määrittelyn ohessa toisessa lukuvaiheessa syntyneet alustavat teemat eli kodin fyysistä ympäristöä sekä esineiden merkitystä kuvaavat ilmaisut näyttivät kytkeytyvän yhteen. Vastaavasti lapsuudenkodin merkityksiä käsittelevät ilmaisut vaikuttivat nivoutuvan yhteen kotia tunnetilana ja tavoitteellisena tilana käsittelevien ilmaisujen kanssa. Monesti jo ryhmittely nähdään osana käsitteellistämisen prosessia, jonka tarkoituksena on kiteyttää tutkimuksen kannalta oleellinen tieto, jossa kategorioiden ja yhdistävien luokkien sekä käsitteellistämisen avulla saadaan vastauksia tutkimuskysymyksiin (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-11; Tuomi & Sarajärvi 2009, 101-113). Ryhmittelyn ohessa syntyneiden alaluokkien nimet tarkentuivat analyysin edetessä, joka ilmensi osaltaan kokonaisuuden jakautumista selvemmin fyysistä ympäristöä sekä tunnetiloja käsittäviin aihepiireihin. Tämä selkeytti alaluokista juontuvien, aihekokonaisuutta käsitteellistävien yläluokkien sekä pääluokkien muodostamista. Abstrahointiprosessin myötä rakentui lopulta seitsemän yläluokkaa sekä ja kaksi niitä ilmentävää pääluokkaa sekä näitä kokonaisuutena yhdistäväksi luokaksi kodin kokemisen kokonaisuus -käsite.

3.4 Eettiset periaatteet ja luotettavuus

Tämän tutkielman tutkimusaineistona käytettiin Suomen Akatemian Kodin paikantaminen -tutkimushankkeen ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston yhteisen Kotini – kirjoituskilpailun keruuaineistoa, joka edellyttää arkiston käytösääntöjen noudattamista. Arkistoaineistojen tilaaminen tutkimuskäyttöön perustuu kirjalliseen tilauslomakkeeseen. Sen myötä sitoudutaan noudattamaan muun muassa lakeja ja määräyksiä tietosuojasta sekä SKS:n arkiston käytösääntöä ja muita erikseen annettuja ohjeita käytettävän aineiston käyttörajoitukset ja sopimusehdot huomioiden. (SKS:n arkiston käytösääntö 2019.) Tutkielman valmistuessa tehdään asianmukainen käyttöluvahakemus ja ilmoitus käyttötarkoituksesta arkiston johtajalle. Tutkielma tallennetaan UTUBub-julkaisuarkistoon, vasta kun käyttöluva on saatu. Tutkielmaa varten on kerätty tutkimuksen kannalta tarpeellisena ainoastaan kirjoittajan sukupuoli ja syntymävuosi yhdistämällä ne vain tutkijan käytössä olevaan word-tilukkaan kerättyjen alkuperäisilmaisujen oheen. Alkuperäisilmaisut sisältävään word-tilukkaan on tallennettu alkuperäinen sivunumerointi työnaikaisen jäljitettävyyden vuoksi, jonka tutkimusraportissa korvaa jokaiselle kirjoittajalle annettu erillinen numerokoodi. Tutkielman tultua hyväksytyksi kyseinen word-tilukko tullaan hävittämään. Tutkimusraportissa vältetään tarkoituksellisesti sellaisten alkuperäisilmaisujen käyttöä, joiden pohjalta kirjoittaja olisi tunnistettavissa. Kilpakeruuaineiston sisällön arkaluonteisuus ja yksityisyys määrittävätkin sen käyttöä (Vakimo 2010, 104). Tutkimuseettisten periaatteiden noudattamista henkilösuojan osalta korostetaan myös siksi, että luottamus keruukilpailuihin ja näitä tuottaviin arkistoihin säilyy jatkossakin. Aineiston käyttöön liittyy myös yleinen periaate siitä, ettei käytöllä vahingoiteta informanteja (Leimu 2005, 87). Tutkimuksen luotettavuuden kriteereinä toimivien uskottavuuden ja siirrettävyyden varmentena pidetään aineiston keruun ja sen analyysiprosessin seikkaperäistä kuvausta (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2010, 159-161). Eettisten periaatteiden lisäksi tutkielman luotettavuuteen on panostettu kattavalla tutkimusaineiston luvulla sekä mahdollisimman laajalla, aineistoon pohjautuvien ilmaisujen käytöllä ja niiden kuvaamisella niin mallitarinoissa (kts. kappale 3.2) kuin tutkimustuloksissakin (kts. luku 4). Vastaavasti aineiston analyysin eri vaiheita ja tulosten muodostumista on pyritty kuvaamaan mahdollisimman yksityiskohdallisesti. Pelkistettyjen ja alkuperäisilmaisujen vahvalla esiin nostolla on korostettu aineistolähtöisyyttä, pyrkien huomioimaan sekä ilmaisujen yksilölliset että yleiset, sosiaalisesti konstruoituneet piirteet aineiston moniäänisyyden takaamiseksi (Korkiakangas 1996, 321-323). Se on edellyttänyt jatkuvaa reflektiivistä otetta aineiston käsittelyn kaikissa vaiheissa, aina aineiston luvusta tiedon tuottamiseen saakka (Törrönen 1999, 9).

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Kodin kokemisen kokonaisuus

Tutkimusaineiston ensimmäisten, alustavien lukukertojen myötä teemat määrittyivät aluksi kodin fyysistä ympäristöä kuvaavien myönteisten ja kielteisten ilmaisujen sekä lapsuuden perheen merkitystä korostavien ilmaisujen ympärille. Myös esineiden merkitykset sekä kotia tunnetiloina ilmentävät myönteiset ja kielteiset lausumat tavoitetiloi- neen muodostivat omat aihepiirinsä. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin edetessä alku- peräiset teemat säilyivät, vaikkakin ne järjestyivät uudelleen teemojen käsitteellistämis- prosessissa, jonka lopputuloksena syntyi kokonaisuutta yleisesti kuvaavaksi nimittäjäk- si kodin kokemisen kokonaisuuden yläkäsite, toimien siten yhdistävänä luokkana kah- delle muodostuneelle pääluokalle. Kodin kokemisen kokonaisuutta edustavat näinä pääluokkina ympäristösuhteiden tasapaino ja tunnesuhteiden tasapaino (Taulukko 1), joiden ydinsisältöä esitellään tarkemmin seuraavissa kappaleissa 4.2 ja 4.3.

Pääluokka 1	Pääluokka 2	Yhdistävä luokka
Ympäristösuhteiden tasapaino	Tunnesuhteiden tasapaino	Kodin kokemisen kokonaisuus

Taulukko 1: Kodin kokemisen kokonaisuus

4.2 Ympäristösuhteiden tasapaino

Ympäristösuhteiden tasapainoa määrittävät ja siihen sisältyvät tekijät kulminoituvat omaehtoista elämistä edistäviin ja estäviin sekä kiinnittymistä edistäviin tekijöihin kodin tunteen yksilöllisessä kokemisessa, joita käsitellään seuraavissa kappaleissa.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Luontomaisemien näkeminen ja kokeminen	Omaehtoisen elämisen edistäjä	Ympäristösuhteiden tasapaino
Sisällä ja ulkona toiminen		
Yksilöllisen kodin luominen		
Rauhassa olon kokeminen		
Tutuksi tuntemisen kokeminen		
Naapurien epäasiallinen toimiminen	Omaehtoisen elämisen estäjä	
Ahtaus ja oman tilan puuttuminen		
Tuttujen esineiden ja kalusteiden mukana oleminen	Omaehtoisen kiinnittymisen edistäjä	
Yksilöllisillä esineillä ja kalusteilla sisustaminen		

Taulukko 2: Ympäristösuhteiden tasapainon kokonaisuus

4.2.1 Omaehtoisen elämisen edistäjät

Kirjoittajien kohdalla kodin kokemiseen omaehtoisen elämisen edistäjänä vaikuttivat eritoten luontomaisemat, toimimisen ja luomisen mahdollisuudet sekä tuttuus ja rauha.

Pelkistetyt ilmaisut		Alaluokka
<ul style="list-style-type: none"> -tuttu näkyvä ikkunoista -komeat näkymät ikkunoista -kaunis ympäristö -järvenlaineet ikkunan alla -kaunis koivikko -rakkaus pihaan (koivut, pihlajat, kivet) -järven läheisyys -ikkunasta avautuva näköala -sijainti metsän reunassa -männyn näkymän suojana -mäet ja nyppylät 	<ul style="list-style-type: none"> -puistot lähellä -jokinäkymä -vuoden ja vuorokauden vaihtelun näkyminen -auringonlasku pihalla -kiintyminen järvimaisemaan ja maahan -meren läheisyys ratkaisevaa -asuinpaikka kaunis -oleskelutilan ilmansuunta ratkaiseva -luonnon seuraaminen ikkunasta -parveke tärkeä 	Luontomaisemien näkeminen ja kokeminen
<ul style="list-style-type: none"> -mahdollisuus toimia ja toteuttaa itseään -kasvimaakokeilut -puutarhan kunnostaminen -pihan hoito, puiden istutus -kasvimaalla kuoputtelu -oma piha -lenkkipolut ympäristössä -kaipuu luontoon voimakas -satumaiset ulkoilumahdollisuudet -lähiympäristön virikkeiden läheisyys 	<ul style="list-style-type: none"> -palvelujen läheisyys -sijainti keskellä kylää -koti huoneistoa laajempi -koti ympäristön kokonaisuus, missä asutaan ja tehdään työtä -koti kokonainen elinpiiri -oma huone, oma tila harrasteille -tilaa kaikille -oman tilan edellytys -paikka itsensä kehittämiseksi ja luovuudelle 	Sisällä ja ulkona toiminen
<ul style="list-style-type: none"> -sisustaminen mieleiseksi -oman näköiseksi -muotoutuminen -elämän jäljet näkyvissä -ei tarvitse olla uutta -asiat ja tavarat itse hankittuja -ei tarvitse varoa pintoja -pienellä budjetilla kodikasta -elämän jälkien näkyminen asunnossa 	<ul style="list-style-type: none"> -sisustus omaan makuun -valmis maksamaan tilasta, neliöistä -neliöillä ei merkitystä -haave omakotitalosta -ihastuminen taloon -puhtaus -siisteys ja kauneus -valoisa ja käytännöllinen -tilaa ja valoa 	Yksilöllisen kodin luominen
<ul style="list-style-type: none"> -asunnon rauha -asuinpaikka rauhallinen -saa olla rauhassa -rauhan tyyssija 	<ul style="list-style-type: none"> -saa olla omalla tavalla, säännöt huomioiden -ystävälliset naapurit -erittäin rauhallista (ei melua) 	Rauhassa olon kokeminen
<ul style="list-style-type: none"> -paikkojen tunteminen (ympäristö) -kodilta tuntuminen pihaan tullessa -talon tunteminen läpikotaisin 	<ul style="list-style-type: none"> -tuoksujen tunteminen (sisällä ja ulkona) -äänten tunteminen -kokemukset ja muistot rakennuksissa, ympäristössä 	Tutuksi tuntemisen kokeminen

Taulukko 3: Omaehtoisen elämisen edistäjät

Kirjoittajien kuvauksissa monipuoliset luontomaisemat ja erilaisten vesistöjen sekä puuston näkyminen kodin ikkunoista koettiin tärkeiksi, unohtamatta silti asunnon ilmansuuntien merkitystä. Luontomaisemien merkitys on ilmeinen kodin tunnun määrittäjä

suomalaisille silloinkin, kun he ovat pohjoisten tunturikeskusten loma-asukkaina (Tuulentie 2010, 278). Kauniiden luontomaisemien näkyminen, niiden antama suoja sekä luonnon ja vuorokaudenaikojen vaihtelujen seuraaminen koettiin tärkeiksi. Vastaavasti veden ja luonnonläheisyys nousivat merkittävälle sijalle kirjoittajien ympäristökuvauksissa. Etenkin maatalousvaltaisessa ympäristössä eläneiden kohdalla koti on merkityksellistynyt työn ohella erityisesti ympäröivään luontoon ja sen kiertokulkuun (Vilkkö 1997a, 168-183; Kietäväinen 2010, 138-142). Juuri tätä perintöä ilmentää 1920-luvulla syntyneen naisen kuvaus ikkunanäkymistään.

”Aamukahvia juodessani seuraan keittiön ikkunasta, kuinka kesätuuli huojuttaa äsken kukkaan puhjenneita tuomen oksia.”(13)

Kirjoittajien kertomuksissa keskeiselle sijalle nousevat myös erilaiset mahdollisuudet toteuttaa itseään koti- ja asuinympäristössään, tarkoittaen tavallisimmin piha-alueen ja kasvimaan hoitoa sekä mahdollisuutta ulkoiluun ja liikkumisen lähimaastossa. Kirjoittajien itsensä toteuttamisen mahdollisuudet edistävät siten heidän hyvinvointiaan (Niemi 2000, 21-25). Itsensä toteuttaminen luontoympäristössä ei ole kuulunut pelkääntään kotiympäristöön vaan se on näyttäytynyt yhtenä tärkeänä osana myös suomalaisista kesämökkeilyä (Heiska 2010, 253). Koti sellaisenaan koetaan myöskin eräänlaisena mahdollisuuksien tilana (Suikkanen & Kunnari 2010, 71). Lähiympäristön virikkeellisyys ja eritoten oma paikka tekemiselle ovat tärkeitä, joka tässä 1920-luvulla syntyneen mieskertojan lausumassa nousee vahvasti esille.

”Jokaisella perheenjäsenellä pitäisi olla oma huone tai ainakin alue omille harrasteille.”(04)

Kodin yksilöllisen muotoutumisen erilaiset tavat tulevat esille kirjoittajien teksteistä. Tällöin erityisesti neliöiden merkitys yksilötasolla on vaihteleva ja toisaalta niukallakin budjetilla luodaan siisteydeltään ja kauneudeltaan juuri oman näköistä kotia. Koti mielletään yhtenä merkityksellisenä itseilmaisun ja identiteetin rakentamisen välineenä (Rajanti 2010, 330-331). Samalla yksilöllisen elämisen näkyminen mielletään osaksi kotia, jonka 1970-luvulla syntynyt nainen omalla toteamuksellaan kiteyttää.

”Minun ei tarvitsisi varoa uusittuja pintoja, vaan voisin jättää omat jälkeni.”(19)

Asuinpaikan rauhallisuus sekä tarve omassa rauhassa olemiseen, ilman ulkopuolelta ilmeneviä häiriöitä korostuvat vahvasti kodistaan kirjoittajien tarinoissa. Myös sääntöjen huomiointi ja naapuruston ystävällisyys koetaan tärkeiksi. Turvallisuus ja tuttuus sisältyvät kodin perustaan myös osan vuotta aurinkorannoilla asuvien suomalaiseläkeläisten kohdalla, joiden toinen koti paikallistuu kiinteästi ulkomaille (Karisto 2010, 284). Kirjoittajien paikkoihin liittämät varsin yksilölliset tuttuuden tunnetta eri tavoin ilmentävät piirteet saavat keskeisen sijan. Ne kulminoituvat erityisesti fyysisen ympäristön tunte-

miseen ja tunnistamiseen liittyviin ääniin ja tuoksuihin sekä yleisesti tärkeäksi luonnehdittuun tutuksi tuntemisen kokemukseen. Näin koti määrittyikin samalla yksityisyyttä ja henkilökohtaisuutta edustavana, elinympäristön kontrollia mahdollistavana tilana (Vilko 2010c, 230-231). Etenkin yksilön autonomia ja oma rauha sekä tutuus kiteytyvät selkeästi yhteen vanhemman naisen kotikirjoitustekstin ilmaisussa.

”Siellä saan olla rauhassa ja kaikki omat tutut asiat ja tavarat ovat minun hankkimia, sekä sisustus on minun makuuni väritetty.”(17)

4.2.2 Omaehtoisen elämisen estäjät

Kirjoittajien kohdalla kodin kokemiseen liitetyiksi omaehtoisen elämisen estäjiksi muodostuivat erityisesti naapuruston asiaton toiminta sekä ahtaus ja puute omasta tilasta.

Pelkistetyt ilmaisut		Alaluokka
-ahdistavat naapurit -naapurien epäasiallisuus; kiusaaminen, kontrolli, manipulointi -naapurin uskomaton kiusanteko -joskus häiriötä -kodin terrorisointi -tarkkaileva naapuri -naapurin häiritsevä toiminta iltaisin -naapurien juhliminen öisin	-epäsosiaaliset asujat -pelko liikkua pimeällä -riita parvekemarkkiiseista -lämmön ja veden säästäminen talossa (kyttäminen) -hiljaa oleminen naapurin vuoksi -huono äänieristys -mikään ei omassa hallinnassa	Naapurien epäasiallinen toimiminen
-ahtaasti asuminen -puute omasta tilasta -ahtaus ja meluisuus	-tilaa liian vähän -keittiön pienuus -kuumuus	Ahtaus ja oman tilan puuttuminen

Taulukko 4: Omaehtoisen elämisen estäjät

Kirjoittajien kotikertomuksissa kodin piiriin vahvasti vaikuttaviin tekijöihin lukeutuivat erinäiset epäsosiaalisen ympäristön aiheuttamat pelot ja haittatekijät. Useimmiten ne selkeästi haittasivat tai jopa estivät omaehtoisen elämän toteutumista omassa kodissa, tarkoittaen lievimmillään naapurin tarkkailun kohteeksi joutumista taikka häiritsevien äänien kuulumista asunnosta toiseen. Suomalaiselle kulttuurille ominaista onkin se, että esimerkiksi naapurista omaan asuntoon kantautuvat äänet koetaan meluksi, ja siten epämiellyttäväksi ja yksityisyyttä häiritseviksi (Kytö 2010, 41-59). Tavallisesti etenkin ilta- tai yöaikaan naapurista kantautuvat äänet häiritsivät muiden asukkaiden rauhaa, jota 1960-luvulla syntynyt naiskirjoittaja myöskin kuvailee.

”Oma lukunsa olivat naapurit. Pääosin asiallisen väen joukkoon mahtuvat vuokratalossa aina ne muutamat, joilla elämä on jatkuvaa juhlaa – erityisesti öisin.”(37)

Kirjoittajien kuvauksissa koti itsessään saatettiin kokea hyväksi mutta asuinalueen tai taloyhtiön muut asiakkaat saatettiin mieltää epäsosiaalisiksi ja elämäntavoiltaan pelkoa herättäviksi, jolloin oma asuminen tavalla tai toisella häiriintyi. Pelko kotiin murtautumisesta sekä uhka väkivallan kohteeksi joutumisesta ovatkin suomalaisten tavallisia huolenaiheita (Heiskanen et al. 2003, 25-26). Tätä ilmentää eritoten 1940-luvulla syntyneen naiskirjoittajan kuvaus asuinympäristöön liittämästä kokemuksestaan.

”Asuimme ensin kaupungin asunnossa, jossa itsessään ei ollut mitään vikaa, mutta asuja-aineisto oli epäsosiaalista ja halusin pois. Pelkäsin oikein liikkua siellä pihalla pimeän aikaan.”(40)

Joissain tilanteissa aktiivinen taloyhtiön toimintaan ja päätöksentekoon osallistuminen saattoivat aiheuttaa häiriköinnin kohteeksi joutumisen. Syyt saattoivat kulminoitua myös lemmikkeihin, oman pihan käyttöön taikka metelistä huomauttamiseen, mitkä johtivat kotiin ja sen asukkaaseen kohdistuvaan, jopa säännönmukaiseen häiriköintiin sekä tarkoitukselliseen kiusantekoon, heikentäen merkittävästi kokemusta kodin tunteesta. Monasti juuri vanhemmat naiset ovat enemmän huolestuneempia ja pelokkaampia itseen kohdistuvien uhkien suhteen (Korander 2003, 192-195). Naapurien jatkuvaluonteisen epäasiallisen toiminnan sekä kontrollin kohteeksi joutumista kuvastavat erityisesti vanhemman naiskirjoittajan kokemukset.

”Jouduin seinänaapurin kiusaamisen, epäasiallisen kontrollin ja manipuloinnin kohteeksi...En tiennyt töistä tai muualta kotiintullessani, mitä on vastassa !?”(35)

Toisaalta kirjoittajien kertomuksissa tuotiin jonkin verran esille myös asumisen yleistä ahtautta, joka pääsääntöisesti kilpistyi kuitenkin lapsuudenkodin olosuhteisiin. Kertomuksissa ahtaisiin asuintiloihin yhdistettiin niiden yleinen puutteellisuus ja meluisuus sekä kokemukset oman tilan puuttumisesta. Tällöin lapsuudenkoti edustikin siihen liitettyjen perinteisten ihanteiden vastakohtaa (Manninen 2010, 193). Näitä puutteita kuvastaa muun muassa 1940-luvulla syntyneen naisen kotikertomuksen lausuma.

”Oli ahdasta, meluisaa, köyhää.”(12)

Asuintilojen erinäisistä puutteista huolimatta niitä koskevat kielteiseksi luonnehdittavat ilmaisut jäivät kuitenkin sivurooliin. Lapsuudenoloja kuvaavissa muistoissa tavallisempaa on kuitenkin se, että kertojat ovat tavallaan jopa kiitollisia lapsuudessa vallinneesta puutteesta. Vähintäänkin muistoissa luonnehditaan niitä seikkoja, miksi vaatimattomat olosuhteet olivat sittenkin hyväksi. (Knuutila 2007, 53-55.)

4.2.3 Omaehtoisen kiinnittymisen edistäjät

Kirjoittajien kertomuksissa kodin kokemiseen liitettyinä omaehtoisen elämisen kiinnittymisen edistäjinä toimivat merkittävästi tutuilla ja itse valituilla esineillä sisustaminen.

Pelkistetyt ilmaisut		Alaluokka
-tuttu irtaimisto mukana -tutut huonekalut ympärillä -tuttu pöytä ja tuolit -mukana tullut piironki tärkeä -entiset huonekalut ja verhot mukana -vanhan ja tutun säilyttäminen -tutut tavarat ympärillä -tutut tavarat auttavat sopeutumisessa -muistot aikaisemmista kodeista mukana (kalusteet ja tavarat)	-rakkaat muistoesineet mukana -esineiden välittämä eletty elämä ympärillä -taulu lapsuudenkodista mukana muutoissa -mukana kulkevat tavarat tuttuuden, pysyvyyden ja jatkuvuuden edustajina -ulkomailta tuodut muistoesineet -persoonaan kuuluvat esineet antamassa tunteen aineellisesta kiinnittymisestä	Tuttujen esineiden ja kalusteiden mukana oleminen
-tuttuun tapaan kalustaminen -tavaroiden saaminen paikoilleen (muuton jälkeen) -itse tehdyt matot, raanut, taulut -kalustaminen itselle tärkeillä esineillä -vain tarpeellinen hankitaan, ei turhaa	-juuri tätä kotia varten hankittu kalustus -itse harkittu esineiden väri ja sijoittelu -esineet samalla tavalla järjesteltynä -irtaimisto tekee kodin -kerätty omaisuus ympärillä -monta kerrostumaa	Yksilöllisillä esineillä ja kalusteilla sisustaminen

Taulukko 5: Omaehtoisen kiinnittymisen edistäjät

Kotikokemuksistaan kirjoittajien kertomuksia yhdistävät useimmiten lukuisat muutot eri paikoista ja paikkakunnilta toisille. Muutot näyttäytyivät sekä yksittäiselle muuttajalle että useimmiten myös koko perheelle merkittävinä muutostilanteina, jolloin erityisesti korostui entuudestaan tutun ja aikojen kuluessa rakkaaksi muodostuneen irtaimiston seuraaminen mukana. Erinäiset tavarat voivat tällöin toimia yhteisen muistamisen aiheina luoden yhteisiä merkityksiä (Korkiakangas 1996, 24). Kodin fyysiset ominaispiirteet heijastavat siten myös perheen yhteisestä historiasta ja lähtökohdista muovautuvaa kulttuuria (Hurtig 2003, 118). Kertomusten mukaan etenkin muutoissa mukana seuraavat esineet, tarkoittaen lähinnä ennestään tuttuja huonekaluja sekä tavaroita edistävät jo sellaisenaan uuteen paikkaan kotiutumista ja kiinnittymistä. Samalla menneisyys kulkee näin mukana yksittäisten tai vaatimattomienkin esineiden myötä (Huokuna 2010, 123). Varsinkin erotilanteissa uuteen kotiin mukaan otettuihin pieniin esineisiin piirtynyt eletyn elämän tarina näyttäytyy merkityksellisenä uuden kodin tunnun syntymisen kannalta (Leppihalme 2010, 82). Tällöin jopa yksittäiset, useimmiten henki-

lökohtaiset muistoesineet toteuttavat tätä samaa tehtävää, kuten 1930-luvulla syntynyt naiskertoja kiteyttää omassa tarinassaan.

”Kaikki eri asunnot tuntuivat oikealta kodilta, kulkihan muuttokuormien mukana tuttu irtaimisto ja rakkaat muistoesineemme.”(43)

Toisaalta kodin esineisiin ja niiden hankintaan on liittynyt myös niiden tarpeellisuus ja järkevyyks (Huokuna 2010, 116). Tähän kytkeytyvät eritoten kirjoittajien kuvailemat esineympäristöön liittyvät ja tärkeiksi luonnehditut yksilökohtaiset valinnat, jolloin kotiin sekoittuu yhtäaikaaisesti niin merkitykselläänä koettua, jäljelle jätettyä vanhaa kuin myös uutta ja varsin eri syistä merkitykselliseksi määriteltyä esineistöä. Näiden itse päätettyjen valintojen myötä luodaan itselle tuttua ja samalla toimivaa kotia eri kerrostumiseen. Tällöin esineet edustavat osaltaan reflektiivistä nostalgiaa osana menneen ja nykyisen kodin kerrostunutta muistia (Vilkko 2007, 15-19). Omien valintojen ja esineiden merkitys nousee esille myös 1930-luvulla syntyneen naisen kertomana.

”Monesta tavarasta olen joutunut luopumaan, joitakin on kulkenut koko ajan mukana. Ne ovat luoneet tuttuutta, edustaneet jatkuvuutta ja pysyvyyttä. Niillä olen voinut uuteen ympäristöön luoda tutun tilan.”(55)

Esineet eivät ole vain pelkkiä esineitä vaan ne luovat merkityksiä ja muistoja. Kodin esineet voivat toimia lähtökohtana hyvin monenlaisille muistoille ja merkityksille, joiden kautta voi syntyä järjestäytyneitä kuvia menneisyydestä, liittyen tiettyyn kontekstiin jopa silloin kun konkreettista esinettä ei enää ole. (Huokuna 2010, 105, 123.) Myös lasten kohdalla tietyssä paikassa ja tilassa olevat esineet ja tavarat toimivat tärkeänä osana heidän merkitysmaailmaansa (Törrönen 1999, 24). Kodin piiriin yksilökohtaisesti liitettyjen esineiden, huonekalujen ja tavaroiden merkityksellisyyttä on siten vaikea kiistää. Kiinnymme ja kiinnitymme näihin minää muovaaviin merkityksiin, joita tuotetaan ja eletään jokapäiväisissä käytännöllisissä ja sosiaalisissa suhteissa, jotka ovat paikkaan ja tilanteisiin liittyviä (Ronkainen 1999, 41).

4.3 Tunnesuhteiden tasapaino

Tunnesuhteiden tasapainoa määrittävät ja siihen sisältyvät tekijät kiteytyvät omaehtois- ta kodin tunnetta ja turvallisuutta edistäviin sekä niitä estäviin tekijöihin. Niihin lukeutu- vat myös tavoitteellisuus turvallisuuden ja omaehtoisuuden toteutumisessa sekä lapsuudenkodista juontuvat merkitykset.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Lämmön ja turvallisuuden kokeminen	Lapsuudenkoti kodintunteen edistäjä	Tunnesuhteiden tasapaino
Yhteenkuuluvuuden ja välittämisen kokeminen		
Pysyvyyden ja jatkuvuuden kokeminen		
Rauhan ja suojan kokeminen	Turvallisuuden ja omaehtoisuuden edistäjä	
Voimien keräämisen ja hyvän olon kokeminen		
Omana itsenä olemisen kokeminen		
Pelon ja ulkopuolisuuden kokeminen	Turvallisuuden ja omaehtoisuuden estäjä	
Kodin hengen menettämisen kokeminen		
Tilapäisyyden ja irrallisuuden kokeminen		
Kodin täydellisen menettämisen kokeminen		
Kodin jättämisen kokeminen		
Rauhan ja turvan tavoittelemisen	Turvallisuuden ja omaehtoisuuden tavoittelu	
Omana itsenä olemisen ja hyväksynnän tavoittelemisen		
Kodin rakentamisen ja tuntumisen tavoittelemisen		

Taulukko 7: Tunnesuhteiden tasapainon kokonaisuus

4.3.1 Lapsuudenkoti kodintunteen edistäjänä

Kirjoittajien kohdalla lapsuudenkotiin kulminoituvina ja kodintunteen kokemista edistävinä tekijöinä toimivat turvallisuuden, välittämisen ja yhteenkuuluvuuden kokemukset sekä lapsuudenkodista juontuvat pysyvyyden ja jatkuvuuden tunteet.

Pelkistetyt ilmaisut		Alaluokka
-lämmän ja turvallinen -turvallisuuden säilyminen -turvallisuus -turvallinen koti -lämpöinen ja turvallisen tuntuinen -lämpö ja turvallisuus -lapsuuskoti turvallisesti	-viihtyisä ja kodikas turvapaikka -kodin lämpö -äidin valvonnassa -turvallinen lapsuus -turvallista aikaa -hyvä olla -ei halua lähteä pois	Lämmön ja turvallisuuden kokeminen
-lämmän yhteenkuuluvaisuus -rakkaat ihmiset -perhe yhdessä -vanhemmat ja sisarukset parasta -vanhemmat ja sisarukset ihannekodissa -ihmiset tekevät kodin	-äiti eniten koti -perheenjäsenten tukipiste -ruumiillinen ja henkinen läheisyys -lähellä olon tunne -lämpö ja välittäminen -koti ja perhe suojana -kodin ilmapiiri -iloisuus ja tyytyväisyys	Yhteenkuuluvuuden ja välittämisen kokeminen

-äiti ja isä läsnä	-yhteiset kokemukset	
-lapsuudenkotiä ei voi valita -tärkeä paikka elämässä -paras koti elämässä -ensimmäinen koti sydämässä -paras paikka -oikeasti kotona -syntymäkodissa -syntymäkoti oikea koti -juuret siellä -pysyvyys maailmassa	-lapsuuskoti muistojen palauttaja -lapsuuskoti ajatuksissa -eväät elämälle -henkisesti rikkain -lapsuudenkodista traditiot (yh- dessäolo) -ikäväiminen kotiin -sadunhoitoisuus -unenkaltainen olotila	Pysyvyyden ja jatkuvuuden kokeminen

Taulukko 8: Lapsuudenkoti kodintunteen edistäjänä

Kirjoittajien teksteissä juuri varhaislapsuuteen limittyvät lapsuudenkodin kuvaukset saavat erityisen painoarvonsa kotikertomusten kokonaisuudessa. Erinäisistä puutteistakin huolimatta lapsuudenkotiin liitettiin lähes poikkeuksetta erityinen turvallisuuden ja lämmön tunteen kokonaisvaltainen kokeminen. Hyväksi ja onnelliseksi luonnehdittu lapsuus on vahvasti latautunut subjektiivisiin ilmaisuihin, jotka eivät ole objektiivisesti määriteltävissä (Lahikainen 2000, 66). Kyseessä voivat kuitenkin olla myös niin sanotut eloiset muistot, tarkoittaen toistuvien ja arkisten tapahtumien muodostumista individuaalisesti merkitykselliseksi (Korkiakangas 1996, 25-28). Kotikertomuksissa lapsuudenkotiin liittyikin usein arkirutiinien toistuminen ja samalla se näyttäytyi merkittävänä turvapaikkana ja turvallisuuden tunnetta ylläpitävänä tekijänä kertojien elämässä, johon myös tämäkin 1940-luvulla syntyneen naiskirjoittajan ilmaisu vahvasti viittaa.

”Se oli koti, jonka haluan mainita lämpöisenä ja turvallisen tuntuisena.”(30)

Lämmön tunteeseen kytkeytyi vahvasti niin vanhempien kuin sisarustenkin läheinen läsnäolo ja toisista välittämisen kokemukset. Tällöin koti näyttäytyy yhteenkuuluvuutta korostavana perheen yhteisenä suojana, josta 1940-luvulla syntynyt nainen kirjoittaa.

”Ulkoisesti katsottuna kotini varmasti vaikutti köyhältä, mutta kodin sisällä oli lämpöä, välittämistä ja rakkautta.”(26)

Lapsuutta tarkastelemaan kertomuksiin on yleisimminkin nähty liittyvän kaksi ydinkertomusta, joista ensimmäinen tulkitsee menneen köyhäksi ja yksinkertaiseksi mutta onnelliseksi. Edistykseen näkökulmaa korostava toinen ydinkertomus taas tuo esiin myös puutteellisuuden ja ankaruuden, johon liittyvät kuvaukset vaikeuksien voittamisesta ja selviytymisestä. (Korkiakangas 1996, 331-333.) Kirjoittajien kotikuvauksissa ensimmäinen tarkastelutapa on selkeästi vallitsevin. Tällöin lapsuudenkoti saakin kertomuksissa tavallisesti erityisaseman, jonka myötä se määrittyy kertojalleen ainoaksi oikeaksi kodiksi ja parhaaksi paikaksi elämässä. Näissä kirjoituksissa se näyttäytyy myös jatkuvuuden edistäjänä, luoden tärkeät lähtökohdat ja perustan elämälle. Lapsuusmuistot voivat toisaalta rakentua myös jo kadotettuun ja edelleen kaivattuun liittyvien nostalgis-

ten tunteiden ja mielikuvien muisteluun kadotetusta paratiisista (Korkiakangas 1996, 35-41). Eritoten restoratiivisessa nostalgiassa korostuu muuttumattomuuden ylläpito (Vilko 2007, 15). Lapsuudenkoti toimii lähes unenomaisena muistojen herättäjänä, varsinkin 1930-luvulla syntyneen mieshenkilön esimerkkitarinaa luonnehdinnassa.

”Yksi on kuitenkin muistoissani yli kaiken. Sinne palaan usein ajatuksissani ja unimaailmassani – se on syntymä- lapsuus- ja nuoruusvuosieni koti.”(64)

Kirjoittajista suuri osa lukeutuu niihin ikäpolviin, joita suuri murros muuttoliikkeineen on erityisesti koskettanut, ja tällöin nostalginen suhde menneen koteihin voi pitää sisällään paikkoihin ja tiloihin liittyviä erityisiä arvostuksia (Junto & Vilko 2005, 115-119). Toisaalta menneiden aikojen lapsuuden romantisointi ja kaipuu voi osaltaan palvella aikuisen turvallisuuden ja itsensä tunnistamisen tarvetta (Strandell 2001, 98). Muutokset jo sellaisenaan voivat synnyttää kaipuun ikuisesti kadotettua kohtaan (Kuusi 2007, 129). Kirjoittajien kertomuksissa lapsuudenkoti näyttää eräänlaisena pysyvyyden ja jatkuvuuden erityisenä ilmentymänä, jonka säilyttäminen tunnekokemuksena on ehdotonta.

4.3.2 Turvallisuuden ja omaehtoisuuden edistäjät

Kertojen kohdalla kodintunteen kokemisen turvallisuutta ja omaehtoisuutta edistävinä tekijöinä näyttävät rauhan ja levon kokemukset sekä omin ehdoin oleminen.

Pelkistetyt ilmaisut		Alaluokka
-eläminen rauhassa yksilöllisesti -rauhasta nauttiminen -rauhallinen uni -turva ja rauha -rauhassa nukkuminen -äänien tutuus	-oleminen kenenkään häiritsemättä -koti turvana -koti suojana -turvapaikka maailman menolta -koti on turvapaikka -koti lämpöä ja rakkautta	Rauhan ja suojan kokeminen
-tarjoaa leposijan -koti lepopaikka -akkujen lataamisen paikka -akkujen lataaminen haasteisiin -akkujen lataaminen ja lepääminen -mielen lepo ja ajatusten seestyminen	-voimien keräämisen paikka -lahjoittaa levon ja viihtymisen -voimien kerääminen koitoksiin -sisäinen hyvä mielentila -hyvää oloa -parhaalta tuntuminen -hyvän olon paikka -elämisen ja viihtymisen paikka -olemisen ja viihtymisen paikka	Voimien keräämisen ja hyvän olon kokeminen
-muilla kuin itsellä ei velvoiteta luoda kodin tuntua -tekeminen tai tekemättä oleminen -omillaan oleminen -saa olla kuin tahtoo -voi toimia kuin haluaa -oleminen kuin haluaa -intiimi alue	-oleminen kenenkään puuttumatta -henkilökohtainen paikka -saa olla sellainen kuin on -koti sallii olla sellaisena kuin on -omana itsenä hyväksyty -tervetulleeksi itsensä tunteminen -naapurien vastaanottavaisuus -paikka tulla väsyneenä ja epäonnistuneena	Omana itsenä olemisen kokeminen

Taulukko 9: Turvallisuuden ja omaehtoisuuden edistäjät

Kirjoittajat tuovat kotikuvauksissaan paljolti esille sellaisia kodin merkityksiä, joissa on kyse turvan ja rauhan tunteen kokemisesta. Ilmaisut paikantuvat erityisesti omassa rauhassa olemisen mahdollisuuteen sekä suojassa ja turvassa elämiseen. Etenkin turvallisuus kokemuksellisena maailmasuhteena koskettaa identiteettiä ja eri elämäntilanteita aina monisyisesti (Lahikainen 2000, 61-63). Kodin perimmäinen tarkoitus on määritynyt eräänlaiseksi pesäpaikaksi, jonka tehtävänä on tarjota asujilleen turvaa, suojaa sekä läheisyyttä etenkin perheelle (Halen 2010, 176). Kirjoittajien kotikertomuksissa kodin tehtäväksi muotoutuu suojan ja eräänlaisen turvapaikan tarjoaminen ympäröivältä ulkomaailmalta, jonka vanhempi naiskirjoittaja myöskin nostaa esille tarinassaan.

”Koti oli sellainen turvapaikka jossa sait olla rauhassa maailman menolta ja melskeeltä.”(17)

Toinen vahvasti kirjoittajien tarinoissa esiintyvä aihepiiri täsmentyy kodin kokemisen merkityksiin viihtymisen ja hyvän olon paikkana. Siihen liitetään myös rentoutumisen ja yksinolon mahdollisuus (Manninen 2010, 204). Koti voi tarjota erinäisiä sopeutumisen ja selviytymisen keinoja, toimien myös henkisten voimavarojen turvallisena latauspaikkana (Suikkanen & Kunnari 2010, 71-78). Erityisesti koti nähdään levon mahdollistajana ja voimien keräämisen paikkana mielen levon elementit huomioiden, joita myöskin 1970-luvulla syntynyt naishenkilö erityisesti tuo esille omassa kotitarinassaan.

”Kotini on minun yksityiseni, johon vetäydyn oleskelemaan, lataamaan akkuja ja leppäämään niin henkisesti kuin fyysisestikin jaksakseni elämän julkisilla areenoilla.”(19)

Lepo ja virkistys voidaan määritellä myös ihmisoikeuksiin kuuluviksi merkittäviksi turvallisuus oikeuksiksi (Niemelä 2000, 21-25). Koti nähdään turvapaikaksi myös siten, että kotonaan voi olla oma itsensä, sekä juuri sen näköinen ja oloinen kuin haluaa (Suikkanen & Kunnari 2010, 76). Omaehtoisena omana itsenä olemisen lisäksi kodin tunteen edistäjien piiriin lukeutuvat kotitarinoissa usein kuvattu vastaanottava lähipiiri sekä oman vapauden mahdollisuudet ilman muiden asettamia rajoitteita, joista myöskin nuorempi naispuolinen kirjoittaja kokemuksiaan kuvaillessaan mainitsee.

”Minut on aina hyväksytty omana itsenäni ja olen saanut tuntea kuuluvani jonnekin. Kotiin, perheeseen, läheiseen sukuun.”(33)

Tärkeänä voidaankin pitää muun muassa sitä, että on ihmisiä, jotka välittävät sekä jokin paikka, johon tuntee kuuluvansa ja johon haluaa myös identifioitua, joka tällöin voidaan määritellä eräänlaisena positiivisena sisäpuolisuutena (Törrönen 1999, 19). Turvan ja voimaantumisen ohella kirjoittajien kokemuskirjossa painopiste kohdistuu omana itsenä olemisen mahdollisuuksiin ja sen suomiin vapauksiin henkilökohtaisessa tilassa.

4.3.3 Turvallisuuden ja omaehtoisuuden estäjät

Kirjoittajien kohdalla kodintunteen kokemisen turvallisuutta ja omaehtoisuutta estävinä olivat kokemukset pelosta, ulkopuolisuudesta, tilapäisyydestä ja kodin menettämisestä.

Pelkistetyt ilmaisut		Alaluokka
-ei turvallisuutta -aina pelko ja jännitys -astioiden pyyhkäisy lattialle -kotioloista johtuva hermojen loppuminen -koti muuttuu synkäksi paikaksi (perhesuhteet) -ei keskinäistä luottamusta	-ei hyväksyttyä sellaisena kuin on -ei tunne olevansa kodissa (toisen asunto) -asunto alunpitäen isän -ei koe asuvansa omassa kodissa -ei kodin henkeä (toisen asunto) -toisten kotia ei koeta omaksi -toisten kotia ei tunne omaksi	Pelon ja ulkopuolisuuden kokeminen
-kodinhenki menee perheen rikkoutuessa -ahdistavat tunteet kodin hajotessa	-sisäisen viihtymisen puuttuminen -ei enää koti avioeron jälkeen	Kodin hengen menettämisen kokeminen
-kodin tilapäisyys -paikka nukkumiselle -kämpät ja nukkumapaikat eivät koteja -työsuhdeasunnot, vuokratasarmit kämppiä -väliaikaisuuden tunne -tilapäisyyden takia ei kiintymystä -ei opi pitämään kotina (sijainnin takia)	-ei tuntenut täydellisesti kodiksi -ei syvempää merkitystä -vieraat paikkakunnat ja ihmiset -epämukavuus ahdasmielisestä ympäristöstä -epäystävälliset olosuhteet -irralisuus ja turvattomuus -kodittomuuden tunne hallitsevana	Tilapäisyyden ja irralisuuden kokeminen
-irtaimiston tuhoutuminen (tulipalo) -kodin palaminen (tulipalo) -kodin ja synnyinseudun jättäminen (sota) -evakkoon lähteminen (sota) -evakkotaipaleelle joutuminen	-kodin ja irtaimiston menetys pakkohuutokaupassa -koti menetetään pakkohuutokaupassa -talon myynti ja vuokralaisten häätö -kotitalon purkaminen (talo puretaan kerrostalon tieltä)	Kodin täydellisen menettämisen kokeminen
-talon myynti (perhesyistä johtuen) -talon ikävöiminen (muutto perheen toimesta)	-tuttujen maisemien ja kodin jättäminen (muutto opiskelemaan muualle)	Kodin jättämisen kokeminen

Taulukko 10: Turvallisuuden ja omaehtoisuuden estäjät

Kirjoittajien kokemuksia varjostavat ensisijaisesti lähimmäistä perheenjäsenistä johtuva, useimmiten jatkuvaluonteinen pelko ja henkinen kuormitus niin lapsena kuin aikuisena-kin. Kokemus ulkopuolisuudesta heikensi kodin tuntemista omakseen ja turvallisuuden tunteen menettämiseen saattoi liittyä myös konkreettista väkivaltaa. Perheväkivallan osasyinä saattoivat olla myös perheenjäsenten henkilökohtaiset ominaisuudet (Kraav & Lahikainen 2000, 107). Samanaikaisesti hyväksynnän puute omana itsenä sekä vajeet keskinäisessä luottamuksessa tuottivat jännitteisyyttä kodin ilmapiiriin. Lapsuudenkodin kylmyys, vieraus ja vaikeat suhteet ovat myös vaikuttaneet ilmapiiriin ja turvallisuuden

tunteeseen (Manninen 2010, 195). Koti ei siis aina konstituoidu hyvyyden tyysijaksi, vaan se voi toteutua myös aktiivisen tai passiivisen pahan näyttämönä (Hurtig & Laitinen 2000, 249-256). Yhtä lailla kotia ei koeta omaksi, kun se määrittyy vain sen omistajan mukaan, jota muun muassa 1930-luvulla syntyneen miespuolisen kirjoittajan tarina konkreettisella tavalla ilmentää.

”Uusi asuntomme oli alunpitäen isäni asunto. Jokainen sai sen tajuta...Kodin hengestä ei ollut enää tietoaakaan.”(39)

Perhesuhteet sellaisenaan voidaan nähdä eräänlaisina turvallisuusresursseina mutta vastaavasti myös varsinaisina turvattomuuden aiheuttajina (Kraav & Lahikainen 2000, 114). Kodista kirjoittajien tarinoissa jopa pitkäänkin vallinnut kodin hyvä henki tahtoi useimmiten tyystin kadota etenkin niissä tilanteissa, joissa perheidylli ja käytännössä koko yhteinen koti hajosivat vanhempien avioeron myötä. Tällöin ahdistavia tunteita ei voinut juuri välttää. Lapsille tapahtuma voi aiheuttaa turvattomuutta jopa vuosiksi, näkyen suhtautumisessa läheisiin ihmisiin (Kraav & Lahikainen 2000, 105). Samalla vanhempien ero rikkoi mielikuvan muuttumattomasta kodista (Manninen 2010, 200). Kodin hengen menetyksen kokemusta valaisee tämä nuoremman naiskirjoittajan lausuma.

”Kun taas oma ydinperheemme ei pysynyt kasassa, kun vanhempani erosivat...Kodinhenki oli mennyt.”(31)

Myös useimmiten pelkästään jo ennalta tiedetty asumisen väliaikaisuus heikensi taikka esti kodin tunteen syvemmän merkityksen syntyä. Lähtökohtaisesti etenkin vuokra- ja työsuhdeasunnot miellettiin lähinnä vain nukkumapaikoiksi. Kodin sijasta työsuhdeasuntoja nimitettiin asunnoiksi, koska niistä puuttui keskeisenä piirteenä pidetty kodin omaksi kokeminen (Suikkanen & Kunnari 2010, 69). Kodittomuuden sekä väliaikaisuuden kokemus voivat heijastaa myös erityisesti juuri kyseiseen elämäntilanteeseen kuuluvaa väliaikaisuuden tunnetta (Manninen 2010, 205). Väliaikaisuus on vallitsevana tunteena myös 1970-luvulla syntyneen naisen kuvauksessa.

”Useimmat asunnoistani ovat olleet kämppiä, nukkumapaikkoja, joita en ole kodiksi kokenut, opiskelijasoluhuoneita tai pikkuruusia yksiöitä, joita on leimannut väliaikaisuuden tunne.”(28)

Monien kirjoittajien kohdalla muuton jälkeinen uusi asuin ympäristö saattoi tuntua jo lähtökohtaisesti jollain tapaa epämukavalta ja ahdasmieliseltä, tuottaen osaltaan ulkopuolisuuden ja irrallisuuden tunteita. Myöskään sukulaisten ja tuttavaperheiden luona asuminen ei muodostunut läheskään aina kovin helpoksi. Aidon vieraanvaraisuuden puuttuessa kodeista ei löydykään tulijalle omaa tilaa (Järvinen-Tassopoulos 2010, 324). Varsinkin sodan vuoksi evakkoon joutuneiden kohdalla epäystävällinen vastaanotto osoittautui melkein pä normaalia huomaavaisuutta vallitsevammaksi tavaksi (Loipponen

2010, 151). Nämä kokemukset ahdasmielisyydestä ja irrallisuudesta tulevat vahvasti esille erityisesti 1920-luvulla syntyneen ja evakkotielle joutuneen naisen tarinassa.

”Sopeutuminen vieraisiin paikkakuntiin, vieraisiin ihmisiin. Joskus hyvinkin epäystävällisiin olosuhteisiin. Irrallisuus ja turvattomuus oli jokapäiväinen murhe.”(76)

Evakkoon joutuneiden ohella eri kirjoittajien yksilöllisesti koettujen ja menetyksiä ilmentävien tapahtumien taustalla vaikuttivat useimmiten toisesta maailmansodasta juontuneet erilaiset kohtalokkaat seuraukset, kuten perheenjäsenten sairaudet ja kuolema. Tällöin eritoten sodasta aiheutunut arkielämän järkkyminen on tunnemaisemaltaan varsin yksilöllinen (Meinander 2011, 103-104). Sota kaikkine historiallisine käänneineen on jättänyt toisistaan poikkeavia muistoja ja vaikutuksia myös lapsille (Korkiakangas 1996, 33-35). Kodintunne rikkoutui lopullisesti etenkin niissä tilanteissa, joissa koti menetettiin täydellisesti tulipalon taikka pakkohuutokaupan vuoksi. Totaalinen menetys koettiin silloin, kun huoltajan kuoleman lisäksi koko omaisuus pakkohuutokaupattiin, jota havainnollistaa 1930-luvulla syntyneen naisen varsin omakohtainen ja traaginen tarina.

”Seuraava vuosi vei myöskin pihapiirin, talon ja naapurit...Seurasin kuinka vieraat naiset ja miehet kantoivat pois vihreän sohvan, päästävedettävät vuoteet, jotka isä oli tehnyt, äidin ompelukoneen ja minun vauvanukkeni kärryineen. Mieltäni raasti.(55)

Lasten kohdalla sota onkin voinut merkitä elämänkaaren käännekohtana samalla lapsuuden loppumista (Korkiakangas 1996, 33-35). Kirjoittajien tarinoissa kodintunnetta ylläpitänyt tuttuuden suoma turva saattoi häiriintyä tilapäisesti myös normaaleissa kodin jättämisen tilanteissa esimerkiksi opiskelusta tai perheen tilanteesta johtuvien muutosten seurauksena. Kirjoittajien kohtaamissa muutostilanteissa turvattomuuden tunne saa aina subjektiivisen luonteen suhteessa siihen ulkomaailmaan, jossa muutos sellaisenaan tapahtuu (Lahikainen 2000, 70). Muutostilannetta omakohtaisine kokemuksiineen luonnehtii myös 1930-luvulla syntynyt naiskirjoittaja kuvauksessaan.

”Joskus ikävöin syrjäistä maataloa, mutta elämä alkaa hiljalleen lipua omiin uomiinsa.(25)

Kotiutuminen ja kuuluminen johonkin voidaankin nähdä prosesseina, joissa asuminen vasta vähitellen muovaa kotiseudun, jolloin maisemiin ja ihmisiin sekä aistimuksiin ja havaintoihin kiinnittyy emotionaalisia muistoja merkityksineen (Saarikangas 2007, 123). Kodista kirjoittajien tarinoissa yhteistä on juuri vaatimus riittävästä ajasta muutokseen, joka kuitenkin saa aina yksilöllisen muotonsa tilanteiden, syiden ja olojen vaihdellessa. Tilan haltuun ottaminen ja varsinainen asettuminen vaatii aikansa (Vilkko 2000, 223).

4.3.4 Turvallisuuden ja omaehtoisuuden tavoittelu

Kertojilla kodin kokemisen tunteisiin liittyvä turvallisuuden ja omaehtoisuuden tavoittelu painottui kodin turvan, itsenä olemisen sekä kodin tunnun tietoiseen rakentamiseen.

Pelkistetyt ilmaisut		Alaluokka
-turvapaikka -turvallisuus ehtona -turvaa julmalta maailmalta -rauha ja turva -rauhallinen tyyssija -hyvä ja turvallinen olo	-omassa rauhassa olominen -rauhassa hälinältä -ei tarvitse pelätä -koti lataamo -voimien kerääminen	Rauhan ja turvan tavoittelemisen
-olla oma itsensä -missä olla itsenä -voi olla oma itse -omana itsenä olo -itsenä olominen -tehdä tai olla tekemättä mitään -minua ymmärretään -jokainen arvokas	-hyväksymistä ja rakkautta -missä joku ymmärtää -ilman pelkoa ja ahdistusta -kaikkien hyvä olla -henkinen yhteys kanssa asuviin -ilojen ja surujen jakaminen -ystävällinen henki -jokaisella oma soppi -paikka mihin voi aina tulla	Omana itsenä olemisen ja hyväksynnän tavoittelemisen
-olonsa kotoisaksi tunteminen -koti siellä mihin sen rakentaa -kodin perustaminen rajoitta -koti tässä ja nyt -kotiutuminen ylipäänsä jon- nekin -koti siellä mihin juurtuu -vahvat juuret takeena kotona olemiselle -paikka jossa sielu asuu	-sydänkoti vieraan ympäristön tuntemista kotoisaksi -koti siellä missä sydän on -koti paikassa joka tuntuu omalta -tunteen vahvuus tekee kodin missä on -paikka johon kuuluu -eläminen tasapainossa -koti mielentila -seinät eivät rajoita	Kodin rakentamisen ja tuntumisen tavoittelemisen

Taulukko 11: Turvallisuuden ja omaehtoisuuden tavoittelu

Kertojat nostivat kotikirjoituksissaan runsaasti esille sellaisia ilmaisuja, joita voidaan pitää keskeisinä tekijöinä tavoiteltaessa omaehtoisen kodintunteen toteutumista. Yleisesti tärkeimpinä kodin tunnetta ja kotiin liitettyjä tavoitearvoja ilmentävissä lausumissa painottuivat erityisesti tarpeet kodin suomia mahdollisuuksia kohtaan, koskien turvallisuuden tunnetta ja mahdollisuutta omaan rauhaan. Kirjoittajien kohdalla turvallisuus näyttäytyy keskeisenä sosiaalisena ja inhimillisenä arvona (Niemelä 2000, 21-25). Turvallisuuden tarve ja siihen liittyvät kokemukset nähdään yleisesti oleellisena osana ihmisen olemassaoloa (Ryynänen 2000, 52-54). Etenkin juuri koti mielletään yksityiseksi paikaksi, jonka suojissa voi kerätä voimavaroja ja joka tarjoaa asukkailleen mahdollisuuden vetäytyä suojaan ulkomaailman vaatimuksilta (Suikkanen & Kunnari 2010, 76). Tämän kaltaisia kokemuksia myös vanhempi naishenkilö nostaa esille lausumassaan. *"Koti merkitsee minulle omaa pesää, rauhallista tyyssijaa, jossa saa olla mailman hälinältä rauhassa."*(87)

Myös omien ehtojen mukaan toimiminen ja omana itsenä olemisen mahdollisuudet tulevat esille useiden kirjoittajien kodin tunteen tavoitteellisuutta luonnehtivissa ilmaisuisissa. Kotona tulee saada olla oma itsensä (Manninen 2010, 210). Siellä jokaisen tulisi voida olla juuri sen näköinen ja oloinen kuin haluaa erityisenä omana itsenään (Suikkanen & Kunnari 2010, 76). Vastaavasti koti mieltyy paikaksi, mihin voi aina tulla ja missä niin ilot kuin surutkin ovat jaettavissa muiden asujien kanssa. Se näyttäytyy myös paikkana, jossa voi kokea olevansa arvokas sekä valita sen, miten kodissaan kulloinkin on. Varsinkin henkinen yhteys muiden asukkaiden kanssa sekä ymmärretyksi tuleminen nousevat esille kotikirjoituksissa. Omana itsenä olemisen ja ymmärretyksi tulemisen merkitystä heijastaa myös 1970-luvulla syntyneen naiskirjoittajan lausuma.

”Mun koti on siellä, missä mä voin olla mä. Siellä, missä joku ymmärtää.”(86)

Kodista kirjoittajien kuvauksissa kodin tunteen luominen ja sen rakentaminenkin edellyttävät myös vaivannäköä sekä sopeutumiskykyä muuttuviin oloihin. Kirjoittajat tähdentävät etenkin oman tietoisien toimimisen ja ajattelutavan merkitystä niin konkreettisen kodin kuin kodin tunnunkin syntymisessä. Koti määrittyy siihen paikkaan, jonka sydämessään kokee omakseen ja johon voi tuntea kuuluvansa juuriaan silti unohtamatta. Omien juurten merkitys ja tunteen vahvuus sydämessä lapsuuden merkitystä unohtamatta, antavat pohjaa kodin tunteen synnylle, jota ilmentää 1950-luvulla syntyneen naiskirjoittajan vahva kuvaus.

”Kun on ensin vahvat juuret ja vahva lapsuus tulee vahva ihminen, joka kuuluu jonnekin ja voi silloin olla kotonaan missä vain. Tunteen vahvuus sydämessä tekee kodin sinne, missä itse on, eikä enää tunne itseään kodittomaksi missään.”(84)

Tunne koti-ikävästä taikka syvä kodin kaipuu eivät rajoista piittaamatonta maailmankansalaista häiritse (Vilkko 2007, 13-15). Kirjoittajien kuvauksissa kodin perustamista eivät rajat juurikaan näytä estävän. Näin ollen koti on luotavissa tilanteiden muuttuessa myös kotimaan ulkopuolella sijaitseviin paikkoihin, joihin kulloinkin tuntee juurtuvansa.

Kodin tunnun omaehtoista ja rajoista piittaamatonta rakentamista ilmentää myös 70-luvulla syntyneen, toiseen pohjoismaahan muuttaneen mieskirjoittajan lausuma.

”Niin kauan kun muistaa kuka on ja mistä tulee, kodin voi perustaa rajoista piittaamatta.” (73)

Rajanti (2010, 331-335) näkee asumisen ihmisen olemisen tapana maailmassa, jossa koti määrittyy tämän tavan paikkana, lähtökohtanaan kotiutua minne tahansa. Myös kodista kirjoittajien mukaan kotia on eräänlaisena mielentila, sydämenkotina kuin konkreettisen paikkanakin pyrittävä tietoisesti luomaan. Kodissa tavallinen arki, ihmiset sekä heidän tapansa toimia ovat parhaimmalla tavallaan aidosti läsnä (Hurtig 2003, 135). Kirjoittajien tarinoissa tietoisella toiminnalla ja valinnoilla on tähän vaikutuksensa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Elämäkerta- ja muistitietotutkimuksen pitkäkäköstä historiallisesta perinteestä huolimatta kummankin uusi nousu ja arvostus paikallistuvat lähinnä 1900-luvun loppupuolelle. Oleellista muistitietotutkimukselle on aineiston perustuminen ihmisten muistitietoon, jota on hyödynnetty muun muassa kasvatuksen ja koulutuksen historiaa tarkastelleessa koulumuistojen keruuhankkeessa. (Tähtinen & Vitie 2015, 16-22.) Tässä tutkielmassa liikuttiin kulttuuriperinnön tutkimuksen keskeisellä alueella, tarkasteltaessa menneisyyden jälkiä kodeista muistitietoon lukeutuvien kotitarinoiden välityksellä. Kyseisenä muistitietoon pohjautuvana aineistona toimivat Kotini -kirjoituskilpailuun osallistuneiden kirjoittajien omakohtaiset tekstit, joista tarkastelun alle otettiin ensimmäiset 1388 sivua, koko aineiston käsittäessä 3879 sivua (Kotini 2004). Keruuaineisto virallisena arkistoaineistona sellaisenaan paikantuu yhteisöllisesti tunnustetun aineettoman kulttuuriperinnön piiriin, vaikka sisällöllisesti liikutaankin enemmän kertojien arjelle sekä identiteetille merkityksellisten yksityisten ja arkisempien kotikokemusten parissa (ks. Tuomi-Nikula et al. 2013, 14-16). Kirjoittajien kertomusten avulla haettiin vastausta siihen, miten kodin fyysistä ympäristöä kuvaavat merkitykset sekä kodin tuntu, kodin tavoitetila ja menetykset sekä mahdolliset nostalgiset piirteet eri merkityksineen näyttäytyvät tarkastelun kohteena olevassa aineistossa – mikä koetaan merkityksellisenä. Tarkoituksena oli kuvaila aineistolähtöisesti myös kirjoittajien yleistä tapaa kertoa kodeistaan aineistokokonaisuutta parhaiten ilmentävien mallitarinoiden välityksellä. Nykyisin elämäkerta- ja muistitietotutkimus on suuntautunut eritoten arkisiin ja paikallisiin tapahtumiin. Samalla on korostettu ihmisten omaa ääntä sekä tulkintaa elämästään, siihen liittyvine eri tekijöineen. (Tähtinen & Vitie 2015, 16-22.) Myös kokemuksen käsitteen asema tiedeessä on muuttanut käsitystä pätevästä tiedosta (Ronkainen 1999, 44). Kyseiseen kilpikirjoituskeruuseen osallistuneiden kirjoittajien kertomukset voidaan nähdä muistitietoon pohjautuvana, kirjallisessa muodossa toteutuneena muistelukerrontana ja samalla niihin sisältyy vahva omaelämäkertaluonteisuutensa. Tätä aineistoa lähestyttäessä voidaan puhua myös kerronnallisesta, tarinallisesta tutkimuksesta tarkoittaen sekä kertomisen että kertomuksen tutkimusta. Painopiste kohdentui elämäkerralliseen tutkimusotteeseen, kysyen mitä todella tapahtui huomioiden samalla narratiiviset diskurssit siitä, miten todellisuutta rakennetaan. (Heikkinen 2018, 170-176.) Kotikertomukset ilmensivät yhtä lailla niin todellisia kuin myös kirjoittajien vahvasti tulkitsemia, ja heidän mielessään rakentuneita kokemuksekuvausilmaisuuksia erilaisista asioista ja tapahtumista heidän elämänsä aikana. Yksilöllisten, merkitykselliseksi muodostuneiden kokemusten ja muistojen ohella tähän tarinavaraintoon sisältyi tavanomaisesti myös tarkkapiirteisiä,

toteavia faktaluonteisia kuvauksia arkisista tapahtumakuluista kytkeytyen läheisten ja perheen suhteisiin sekä yhteisiksi luonnehdittuihin kokemuksiin. Näiden ohella kirjoittajat liikkuvat tarinoissaan niin lähiyhteisöään koskettaneiden kuin myös yhteiskunnallisiin tapahtumiin ja olosuhteisiin kulminoituvien erilaisten ilmentymien rajapinnoilla, säilyttäen niitä luontevasti elämänkulun eri vaihekuvauksiin enemmän taikka vähemmän tiedostetusti. Pelkästään jo aineiston monisärmäisyydestä johtuen on tutkijan sisällytettävä tarkastelukehykseensä myös selittävän (objektiivisen) vaikkakin pääosin tulkitsevan, ymmärtävän (subjektiivisen) otteen piirteitä saadakseen riittävän kattavan kuvan tutkittavasta ilmiöstä. Tällöin aineistoa on tarpeen lähestyä eritoten sekä lähteenä että kohteena (ks. Fingerroos & Haanpää 2006, 36-40). Vastaavasti niin realistinen kuin narratiivinenkin lukutapa ovat tällöin läsnä, unohtamatta ihmisen tarinallista tapaa jäsentää elämäänsä (Hänninen 2000, 13-15; Latvala 2005, 24-33). Näillä eri tasoilla liikkuminen ja niiden ymmärtäminen vaatii aineistoa analysoivalta tutkijalta jatkuvaa reflektiivistä otetta, tulkitakseen ja ymmärtääkseen oikein aineistosta nousevia niin yksilöllisiä kokemuksia kuin myös yhteisiä, kollektiivisia piirteitä kodin kokemuksellisuuteen liittyen. Tällöin etenkin hermeneuttisesti sitoutunut tutkija tiedostaa tarkastelussaan kulttuuristen ilmiöiden tulkinnallisuuden, kontekstin ja tulkintahorisonttinsa vaikutukset aliarvioimatta tutkimustaan (Rauhala 2005, 174). Tarkastelun kohteena olleet kotikirjoitukset loivat kattavan näkökulman kodeissa ja kotien välityksellä koettuun elämään. Kerronnan monisärmäisyys valotti subjektiivisesti koetun kodin lisäksi laajempaa ymmärrystä ajalle ja olosuhteille ominaisista konteksteista. Myös kodin yhteisölliset ja yhteiskunnalliset piirteet sekä asumisen kulttuurinen merkitysvälitteisyys tulivat vahvasti esille.

Tutkimuskirjallisuutta koskevassa luvussa esitellyt lukuisat kodin piiriin ulottuvat tutkimukset ja tutkimusartikkelit toimivat monia eri näkökulmia avaavana tukena muun muassa tarkasteltaessa tutkielman tutkimustuloksia. Sen sijaan kotia kuvaavien käsitteiden määrittelyä eri tutkimusasetelmista ja näkökulmista käsin ovat edistäneet harvakuusimmat tutkijat, lähinnä Anni Vilkkonen, Maritta Törrönen ja Riitta Granfelt (kts. luku 2). Heidän toimestaan keskeisiksi muodostuneet käsitteet toimivat eräänlaisina yleisinä avainkäsitteinä ja apuvälineinä tarkasteltaessa tämän tutkielman tulosten myötä muodostunutta kodin kokemisen kokonaisuutta ja siihen oleellisesti sisältyviä eri tekijöitä. Koti elämistilana sisältää arjen tunnetilan ja toiminnan, eletyn ja eletävän elämän tiettyssä tilassa, jossa konkreettiset elämänkulut kohtaavat vuorovaikutuksellisessa toiminnassa. Elämistilassa myöskin rakennettu ympäristö, fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset yhteydet sekä toiminta, aika ja paikka kietoutuvat yhteen yksilöllisiä tunnesuhteita ja merkityksiä unohtamatta. (Törrönen 1999, 16-17; 2000, 266-280.) Kodin tuntuun lukeu-

tuvat yhtäaikaaisesti tai erikseen tutuksi tunnistaminen ja mieleen palauttaminen sekä emotionaalinen turva ja toiminnallinen vapaus. Koti merkitsee tunnetilaa, jossa ruumiillinen oleminen ja fyysinen ympäristö yhdistyvät tavoilla, joita henkilökohtainen viihtyvyys ja intiimiys leimaavat. (Vilkko 2000, 213-216; 2010b, 11-14.) Riittävästi koti merkitsee kotia koskevien odotusten minimointia, mahdollisuutta muuttaa ikääntyessä enemmän turvaa ja hoivaa tarjoavaan paikkaan, sisältäen positiivisen painotuksen kodin ja laitoksen vastakkainasettelun sijaan (Vilkko 2000, 228; 2010c, 232). Koti voidaan määrittää myös kolmitasoisena rakenteena, joista ensimmäinen taso viittaa elämykselliseen ja ruumiilliseen kokemukseen tilasta. Toinen taso merkitsee suhdetta ihmisen ja hänelle rakkaan toiminnan tai sitä symboloivan spatiaalisen tilan välille, kun taas kolmas taso viittaa sisäiseen kotiin, psyykkiseen autonomian kokemukseen mahdollistaen mielikuvien tuottamisen. (Granfelt 1998, 103-106.) Aiemmat koti -käsitteet ja tämän tutkielman tuloksena muodostunut kodin kokemisen kokonaisuus -käsite luovat yhdessä teoreettisen kehyksen kodin kokemisen moniulotteiselle tarkastelulle (kts. Taulukko 12).

Koti -käsitteet:	Kodin kokemisen kokonaisuus:
-Elämistila: arjen toiminta, tunnetila, fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset yhteydet (Törrönen 1999, 2000)	Ympäristösuhteiden tasapaino -mittari 1: omaehtoisen elämisen edistäjät -mittari 2: omaehtoisen elämisen estäjät -mittari 3: omaehtoisen elämisen kiinnittymisen edistäjät
-Kodin tuntu -Riittävästi koti (Vilkko 2000, 2010b, 2010c)	Tunnesuhteiden tasapaino -mittari 1: lapsuudenkoti kodintunteen edistäjänä -mittari 2: turvallisuuden ja omaehtoisuuden edistäjät -mittari 3: turvallisuuden ja omaehtoisuuden estäjät -mittari 4: turvallisuuden ja omaehtoisuuden tavoittelu
-Kodin tasot: ruumiillinen kokemus, koti suhteena, sisäinen koti (Granfelt 1998)	
Yhteenveto:	Omaehtoinen toimiminen ja oleminen turvallisessa, tutussa sekä omaksi koetussa tilassa ja ympäristössä.

Taulukko 12: Kodin ulottuvuudet ja kodin kokemisen kokonaisuus

Tutkimusaineiston analyysin myötä syntyneeseen kodin kokemisen kokonaisuus -käsitteeseen sisältyvät kodin kokemisen ytimeen lukeutuvat ympäristösuhteiden tasapainon osiot sekä tunnesuhteiden tasapainon osiot, toimien samalla eräänlaisina kokemuksellisina elementteinä. Ympäristösuhteiden tasapaino pitää sisällään kolme keskeistä elementtiä. Ensimmäisessä elementissä, omaehtoisen elämisen edistäjiksi (mittari 1) muodostuivat tärkeiksi luonnehditut luontomaisemat, itsenäisen toimimisen ja luomisen mahdollisuudet kodissa ja sen välittömässä lähipiirissä sekä tutuus ja rauha suhteessa fyysiseen ympäristöön. Toisessa elementissä omaehtoisen elämisen estäjiksi (mittari 2) lukeutuivat erityisesti naapuruston asiaton toiminta, tarkoittaen epäposi-

aaliseksi miellettyä ympäristöä sekä siitä aiheutuvaa pelkoa kuin myös konkreettista häirintää ja kiusantekoa. Ahtaus ja puute omasta tilasta heikensivät osaltaan omaehtoisuuden kokemista. Kolmannessa elementissä omaehtoisen elämisen kiinnittymisen edistäjiksi (mittari 3) määrittyivät merkitsevällä tavalla entuudestaan tuttujen esineiden mukanaolo eri muistoiheen ja merkityksineen sekä omaan harkintaan perustuvat uudet esinehankinnat, luotaessa uutta kotia ja sen sisustusta. Tunnesuhteiden tasapaino muodostuu neljästä keskeisestä elementistä. Ensimmäisessä elementissä lapsuudenkoti toimii perustavanlaatuisena kodintunteen edistäjänä (mittari 1), joihin kuuluviksi tekijöiksi sisältyvät turvallisuuden, välittämisen ja yhteenkuuluvuuden kokemukset sekä lapsuudenkodista juontuvat pysyvyyden ja jatkuvuuden tunteet. Toinen elementti pitää sisällään turvallisuutta ja omaehtoisuutta edistävät tekijät (mittari 2), tarkoittaen turvan ja rauhan sekä levon kokemuksia, kuin myös omin ehdoin olemista. Tällöin koti mahdollistaa levon ja voimien keruun sekä paikan hyvälle ololle yksilöllisin, muista riippumattomin tavoin. Kolmas elementti kiteytyy kodintunteen kokemisen turvallisuutta ja omaehtoisuutta estäviin (mittari 3) tekijöihin, eli pelon, ulkopuolisuuden ja menetyksen kokemuksiin. Siihen sisältyvät kokemukset tilapäisyydestä ja irrallisuudesta sekä kodin tunteen katoamisesta kuin kodin täydellisestä menettämisestäkin. Neljäs elementti liittyy turvallisuuden ja omaehtoisuuden tavoitelaan (mittari 4) kodin kokemisessa. Tällöin katse kiinnittyy tavoiteltavan arvoiseksi miellettyyn turvaan ja rauhaan sekä itseenä olemiseen ja hyväksytyksi tulemiseen. Kodin tunnun tietoinen rakentaminen tunnetilana ja käytännössä on keskeistä. Teoreettisena käsitteenä kodin kokemisen kokonaisuus ilmentää tiivistetysti kodin kokemisen ydintä suomalaisessa mielenmaisemassa, kuvatessaan kattavasti kodin fyysiseen ympäristöön sekä kodin tuntuun ja tunnesuhteisiin liittyviä ilmiöitä. Keskiössä ovat omaehtoinen toimiminen ja oleminen turvallissa ja tutussa sekä omaksi koetussa tilassa ja ympäristössä. Teoreettisen jäsenyyksen ohella se tukee osaltaan ymmärrystä kotiin kulminoituvista inhimillisistä merkitysrakenteista. Tällöin se on sovellettavissa muun muassa eräänlaisena viitekehystenä sosiaali- ja terveysalan opettajan työssä, koti- ja hoivapalvelujen opetussisältöjä toteutettaessa. Tätä voinee pitää merkityksellisenä seikkana, sillä mielikuva yksityisestä ja itse määrätystä kodista on saanut säröjä kotiin annettavien palvelujen rationalisoituessa (Tedre 1998, 412-413). Vastaavasti käsitteen sisältämät varsin konkreettiset elementit ovat luontevasti hyödynnettävissä ikääntyvän väestönosan asumiseen ja siihen liittyvien palvelujen suunnittelussa. Ikääntyvän ihmisen elämänhistorian tunteminen, yksilöllisten vahvuuksien, voimavarojen sekä toiveiden huomiointi mahdollistavat arvokkaan elämän toteutumista (Kariniemi et al. 2020, 24). Tutkielman lopputoteumaa ajatellen aineiston analyysin kautta syntyneet tulokset ja kokoavan käsitteen muodostuminen

toimivat hyvänä lähtökohtana tutkielmasta juontuvalle muulle kehitystyölle. Etenkin ikääntymiseen liittyvät erityispiirteet on mahdollisissa jatkokehitystoimenpiteissä otettava huomioon, sovellettaessa kodin kokemisen kokonaisuuden käsitettä käytäntöön esimerkiksi hoito- ja palvelusuunnitelmien muodossa sosiaali- ja terveystaloudissa.

Tutkielman alkuperäisistä lähtökohdista huolimatta perheeseen, lapsuudenkotiin ja työhön liitetyt merkitykset eivät ole sivuutettavissa. Kertojien omaelämäkerrallisista lapsuusmuistoista on löydettävissä liittymäpintansa niin lasten kokemusmaailmaan sisällytyneisiin muutostilanteisiin kuin tulkintatapoihin tuottaa menneisyyden versioita eletystä elämästä nykyhetkeen nähden (Korkiakangas 1996, 33-37). Kirjoittajat mieltävät lapsuuden perheyhteisön sekä kodin turvallisuuden ja pysyvyyden jatkumoksi, joiden vaikutusta myöhempään elämään tunnekokemuksineen ei ole kiistäminen. Lapsuudessa luodaan myös perusta niille tilallisille merkityksille, joissa kodin ja lähiympäristön tilallisilla suhteilla on keskeinen roolinsa (Saarikangas 2002, 64). Lapsuudenkodin lisäksi vahvan painoarvon kirjoittajien kertomuksissa saavat lukuisat maininnat luontoympäristön tärkeydestä, etenkin uutta asuinpaikkaa ja kodin ympäristöä luonnehdittaessa. Perinteisessä agraarisessa elämäntavassa maa, tila ja työ ovat kietoutuneet yhteen, jossa koko tila maineen ja metsineen määrittäyty kodiksi (Silvasti 2000, 231-233). Tämä selittää osaltaan lähinnä maaseutuoloista lähtöisin olevien kirjoittajien odotuksia luontovaltaisten maisemien ja maaston olemassaoloa kohtaan uutta kotia valittaessa. Myöskään työn vaikutusta kodin ja asuinpaikan osalta ei voida jättää huomiotta. Työ ehdollistaa kotia ja kodin hankintaa etenkin työolosuhteiden ja työmarkkinoiden muutoksissa, määrittäen samalla kodin piirissä olevien ihmisten aineellista hyvinvointia (Suikkanen & Kunnari 2010, 67-79). Kirjoittajien kohdalla etenkin suureen murroskauteen kulminoituneet muutot työn perässä paikkakunnilta toisille merkitsivät samalla asuinpaikan ja kodin uudelleen määrittymistä kerta toisensa jälkeen. Jopa puolet suuriin ikäluokkiin kuuluneista muuttivat töiden ja opiskelun vuoksi maaseudulta isompiin keskuksiin (Huokuna 2010, 120). Työn ehdollistama koti hallitsee kodin paikantamista tänäkin päivänä, jolloin työperäistä muuttoa yhteiskunta- ja talouspoliittisissa kannanotoissa jopa vaaditaan. Myös ikääntyvät kansalaiset joutuvat hoivan ja avuntarpeen kasvaessa sekä palvelujen kilpailutusten ohella uudelleen hakemaan tilansa ja paikkansa, jolloin koti on yksilötasolla määriteltävä uudelleen (Vilkkonen 2010c, 229-233). Yhteiskunnan muuttuessa ja ihmisten siirtyessä paikasta toiseen paikoilla ei ole enää yhtä selvää merkitystä identiteettillemme kuin ennen (Törrönen 1999, 23). Kirjoittajien kuvauksissa lukuisat muutot ja etenkin asumisen väliaikaisuus ylläpitävät irrallisuuden kokemusta, jolloin tietoista kotipaikkaidentiteettiä ei pääse helposti syntymään. Kuitenkin kotia ja kotiseutua pidetään yleisesti keskeisenä paikkaan kuulumisen tunteessa ja siihen liittyvässä identiteetti-

tissä (Laitinen 2002, 195). Kotiutuminen edellyttää perustan muokkaamista tässä hetkessä omanlaiseksi sekä omien kokemusten karttumista, ilmentyen kuuluvuudentunteen saavuttamisena paikkaan asettumalla (Manninen 2010, 204-205). Identiteettiin voidaan lukea ne subjektiiviset tunteet, jotka liittyvät objektiivisiin asuttamiimme paikkoihin (Hall 1999, 22). Kirjoittajat eivät paljoakaan mainitse tiedostetusta koti- tai paikakidentiteetistään vaan kerronta painottuu arkisten toimien kuvausten ohella omien kotihistoriaan sisältyvien subjektiivisten kokemusten luonnehdintaan. Näkyvän identiteetin sijaan subjektiviteetti edustaa kokemushistoriamme näkymätöntä puolta (Ronkainen 1999, 73-78). Yhteiskunnallisiin sekä perheen ja yksilöiden muutostilanteisiin osuvat useat muutot paikkakunnilta ja asuinpaikoilta toisiin eivät heikennä kirjoittajien perustarvetta oman kodin luomiselle. Kirjoittajien kokemusmaailman yhteisistä piirteistä huolimatta eri asuinpaikat ja kodit ympäristöineen merkityksellistyvät aina yksilöllisesti. Toisen ihmisen ympäristökokemusta on sen ainutlaatuisuuden vuoksi mahdotonta sisäistää mutta kokemustapahtumaa ymmärtämällä on silti mahdollista päästä sitä lähemmäksi (El Harouny 2002, 261-264). Kirjoittajien kokemukuvauksissa jotkut asuinympäristöt ja kodit mieltäytyvät lähtökohtaisesti epämiellyttäväksi, kun taas toisiin kotiudutaan lähes ehdoitta. Edellinen viittaa negatiiviseen sisäpuolisuuteen, pakkoon kuulua johonkin, johon ei halua liittyä tai identifioitua kun taas jälkimmäisessä on kyse positiivisesta sisäpuolisuudesta, tuntemisesta kuuluvansa johonkin paikkaan, johon myös haluaa identifioitua (Törrönen 1999, 19). Vaikka nykyinen koti asuinympäristöineen ei kirjoittajien kohdalla aina vastannutkaan heidän käsitystään ideaalista kodista, saa koti erityisen merkityksensä arjen tapahtumapaikkana sekä tavoitteellisena tilana. Kodin syntyminen edellyttää tavoitteellista työskentelyä sellaisia kodin ideaaleja kohden, jotka kulloinkin määrittelevät kotia (Granö 2004, 122). Koti näyttäytyy keskeisenä ja tärkeänä elämäntilana, jonka merkitys syntyy eletyn elämän myötä omaksutuista arvoista, asenteista ja tavoista. Koti muistuttaa ennemminkin tilannetta, syntyen muistoista, mielikuvista, toiveista ja tunteista suhteutuen niin menneeseen, nykyhetkeen kuin tulevaankin. (El Harouny 2002, 264-266.) Kirjoittajien kotikertomusten välittämän kodin kokemisen monimerkityksellisuuden myötä palaudutaan olemassaolon peruskysymysten äärelle. Asuminen on olemisen perusluonne – tapa, jolla ihminen on maailmassa – asunto, koti määrittänyt tämän tavan paikaksi (Rajanti 1999, 29-31). Olemisen kokonaisuudessa tajunnallisuuden ja kehollisuuden ohella situationaalisuus elämäntilanteena määrittää ihmisen ainutkertaisen ja yksilöllisen kietoutuneisuutensa kaikkeen siihen, mihin hän on suhteessa (Rauhala 2005, 29-39; Backman 2015; 73-74). Käsitteenä kodin kokemisen kokonaisuus luo näin mahdollisuuden tarkastella kodin kokemisen ulottuvuuksia niin yksilöllisinä kuin yhteisesti jaettuina merkityksinä, osana aineetonta kulttuuriperintöä.

Lähteet

Arkistolähteet:

Kotini – kirjoituskilpailu. 2004. Järjestäjät Suomen Akatemian Kodin paikantaminen – tutkimusprojekti ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto. 523 vastausta, 3879 sivua. SKS, KRA. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kodin paikantaminen – hanke. 2005. Loppuraportti. Lapin yliopisto. Helsinki: Suomen Akatemia.

Kirjallisuus:

Alasuutari, Pertti. 1994. Kulttuurintutkimus ja kulturalismi. Teoksessa Kulttuurintutkimus. Johdanto. Toim. Jari Kupiainen & Erkki Sievänen. 3. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 32-50.

Apo, Satu. 1995. Naisen väki. Tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta. Helsinki: Hanki ja jää.

Apo, Satu. 2001. Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja –kulttuuriin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Apo, Satu. 2018. Ihmesatujen historia. Näkökulmia kirjailijoiden, kansankertojien ja tutkijoiden traditioon. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Backman, Jussi. 2015. Situationaalinen säätöpiiri: Rauhalan filosofinen kädenjälki. Teoksessa Kokemuksen tutkimus V. Lauri Rauhala 100 vuotta. Toim. Virpi Tökkäri. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 73-102.

Brusila, Johannes. 2013. Konstruktionismi etnomusikologisena näkökulmana. Teoksessa Musiikki kulttuurina. Toim. Pirkko Moisala & Elina Seye. Helsinki: Suomen Etnomusikologinen Seura, 137-151.

El Haroyny, Elisa. 2002. Historiallinen puukaupunki – tulevaisuuden elävää kaupunkiympäristöä? Teoksessa Eletty ja muistettu tila. Toim. Taina Syrjämaa & Janne Tunhuri. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 257-276.

Eriksson, Katie. 1998. Perustutkimus ja käsiteanalyysi. Teoksessa Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Toim. Marita Paunonen & Katri Vehviläinen-Julkunen. Porvoo: WSOY, 50-75.

Erkkilä, Raija. 2008. Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta -ymmärtäminen. Toim. Juha Perttula & Timo Lomamaa. 3. painos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 195-226.

Eskola, Jari. & Suoranta, Juha. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina. 2006. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 25-48.

Granfelt, Riitta. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Granö, Päivi. 2004. Melkein kotonaan – koti paikkana Wecksellin sisarusten kirjeissä 1900-luvun alussa. Teoksessa *Koti: kaiho, paikka, muutos*. Toim. Päivi Granö, Jaakko Suominen & Outi Tuomi-Nikula. Pori: Turun yliopisto, 103-150.

Halen, Katri. 2010. Koti vanhemmuuden taitekohdissa. Teoksessa *Kotia paikantamassa*. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 171-191.

Hall, Stuart. 1999. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Heikkinen, Hannu L.T. 2007. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Toim. Juhani Aaltola & Raine Valli. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 196-211.

Heikkinen, Hannu L.T. 2018. Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Toim. Raine Valli. 5. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 170-187.

Heikkinen, Kaija & Kupiainen, Tarja. 1994. Merkilliset merkit: esinekulttuurin semiotiikka. Teoksessa *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Toim. Jari Kupiainen & Erkki Sievänen. 3. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 249-269.

Heiska, Kati. 2010. Maailman paras mökki. Teoksessa *Kotia paikantamassa*. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 239-256.

Heiskanen, Markku; Sirén, Reino & Aromaa, Kauko. 2003. Suomalaisten turvallisuus 2003. Vuoden 2003 haastattelututkimuksen ennakkotietoja suomalaisten tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta ja pelosta. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Helsti, Hilikka. 2005. Hedelmällisen tiedon jäljillä – teemakirjoitukset tutkimuksen lähteenä. Teoksessa *Polkuja etnologian menetelmiin*. Toim. Pirjo Korhonen, Pia Olsson & Helena Ruotsala. Helsinki: Ethnos ry, 148-159.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2007. *Tutki ja kirjoita*. 13. osin uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Huokuna, Tiina. 2010. Ensimmäinen oma koti 1960-luvulla: esineitä, muistoja ja merkityksiä. Teoksessa *Kotia paikantamassa*. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 105-125.

Hurtig, Johanna & Laitinen, Merja. 2000. Kohtalokas kolmio. Perhe, paha ja ammattilaiset. *Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 8 (3), 249-265.

Hurtig, Johanna. 2003. Lasta suojelemassa: etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/61733> (15.3.2020)

Hänninen, Vilma. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Juntto, Anneli & Vilkkö, Anni. 2005. Monta kotia. Suurten ikäluokkien asumishistoriat. Teoksessa Suuret ikäluokat. Toim. Antti Karisto. Tampere: Vastapaino, 115-144.

Järvinen-Tassopoulos, Johanna. 2010. Vieraanvarainen koti. Teoksessa Kotia paikat. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 309-327.

Järvelä, Marja. 1994. Elämäntavan näkökulma kulttuurin muutoksen tulkinnassa. Teoksessa Kulttuurintutkimus. Johdanto. Toim. Jari Kupiainen & Erkki Sievänen. 3. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 74-96.

Kaalenkaski, Taija. 2010. Kilpikirjoitusten fiktionaalisten piirteiden tulkintaa. Teoksessa Vaeltavat metodit. Toim. Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 361-381.

Kaasila, Raimo. 2008. Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Toim. Raimo Kaasila, Raimo Rajala & Kari E. Nurmi. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 41-66.

Kankkunen, Päivi & Vehviläinen-Julkunen, Katri. 2010. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: WSOYpro.

Kariniemi, Kirsi; Siira, Heidi; Kyngäs, Helvi & Kaakinen, Pirjo. 2020. Vanhakin on ihminen. Ikääntyneiden kokemuksia vahvuuksistaan, voimavaroistaan ja kotihoidosta. Gerontologia 34 (1), 24-41. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/80436/48814> (7.4.2020)

Karisto, Antti. 2010. Talvikoti etelässä. Teoksessa Kotia paikat. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 284-306.

Kietäväinen, Asta. 2010. Rintamamiesmökkin emännän kotoinen tila. Teoksessa Kotia paikat. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 126-145.

Knuutila, Maarit. 2007. Oma ruokaa isoäidin keittiöstä. Teoksessa Menneisyys on toista maata. Toim. Seppo Knuutila & Ulla Piela. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 46-61.

Knuutila, Seppo. 1994. Kaiken kattava kulttuuri? Teoksessa Kulttuurintutkimus. Johdanto. Toim. Jari Kupiainen & Erkki Sievänen. 3. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9-31.

Korander, Timo. 2000. Turvallisuus rikollisuuden ja sen pelon vastakohtana. Teoksessa Inhimillinen turvallisuus. Toim. Pauli Niemelä & Anja Riitta Lahikainen. Tampere: Vastapaino, 177-216.

Korkiakangas, Pirjo. 1996. Muistoista rakentuva lapsuus: agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Korkiakangas, Pirjo. 2005. Muistoista tulkintaan- muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. Teoksessa Polkuja etnologian menetelmiin. Toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala. Helsinki: Ethnos ry, 129-147.

Kraav, Inger & Lahikainen, Anja Riitta. 2000. Perheen turva ja turvattomuus. Teoksessa Inhimillinen turvallisuus. Toim. Pauli Niemelä & Anja Riitta Lahikainen. Tampere: Vastapaino, 91-117.

Kurkela, Vesa. 2013. Musiikin historian tutkimus etnomusikologiassa. Teoksessa Musiikki kulttuurina. Toim. Pirkko Moisala & Elina Seye. Helsinki: Suomen Etnomusikologinen Seura, 153-172.

Kuusi, Hanna. 2007. Nostalginen 1950-luku kulttuurimarkkinoilla. Teoksessa Menneisyys on toista maata. Toim. Seppo Knuutila & Ulla Piela. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 127-141.

Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa. 1999. Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11 (1), 3-12.

Kytö, Meri. 2010. Kerrostalokodin akustemologiaa – yksityisen äänitilan rakentuminen. *Elore* 17 (1), 41-59. <https://journal.fi/elore/article/view/78849/39751> (29.1.2020)

Lahikainen, Anja Riitta. 2000. Turvallisuus identiteettikysymyksenä. Teoksessa Inhimillinen turvallisuus. Toim. Pauli Niemelä & Anja Riitta Lahikainen. Tampere: Vastapaino, 61-89.

Laitinen, Riitta. 2002. Koti, paikkaidentiteetti ja muutokset navajoyhteiskunnassa 1800-luvulla. Teoksessa Eletty ja muistettu tila. Toim. Taina Syrjämaa & Janne Tunturi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 195-210.

Laitinen, Riitta. 2004. Johdanto tilan kokemisen kulttuurihistoriaan. Teoksessa Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa. Toim. Riitta Laitinen. Turku: Turun yliopisto, 1-13.

Latvala, Pauliina. 2005. Katse menneisyyteen. Folkloristinen tutkimus suvun muistitiedosta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Laurèn, Kirsi. 2010. Kirjoitetun kokemuksen kiehtovuus. Teoksessa Vaeltavat metodit. Toim. Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 426-449.

Leimu, Pekka. 2005. Kyselyt. Teoksessa Polkuja etnologian menetelmiin. Toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala. Helsinki: Ethnos ry, 77-88.

Leppihalme, Elina. 2010. Kodin odotuksia lukemassa. Teoksessa Kotia paikantamassa. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 81-101.

Loipponen, Jaana. 2010. Kodin merkitys menetyksen kerronnassa. Teoksessa Kotia paikantamassa. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 146-168.

Manninen, Aino. 2010. Nuorten naisten matka lapsuudenkodista omaan kotiin. Teoksessa Kotia paikantamassa. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 192-212.

- Meinander, Henrik. 2011. Sodan tunnemaisema. Teoksessa Kaikki irti arjesta. Toim. Leif C. Andersson, Ilari Hetemäki, Riitta Mustonen & Ari Sihvola. Helsinki: Gaudeamus, 103-104.
- Merleau-Ponty, Maurice. 2006. Silmä ja mieli. 2. uusittu painos. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Taide.
- Moisala, Pirkko & Seye, Elina. 2013. Musiikintutkija ihmisten keskellä – etnomusikologinen kenttätyö. Teoksessa Musiikki kulttuurina. Toim. Pirkko Moisala & Elina Seye. Helsinki: Suomen Etnomusikologinen Seura, 29-56.
- Nelson, Cyns. 2018. Oral history in your library: create shelf space for community voice. Santa Barbara, California: Libraries Unlimited.
- Nenola, Aili. 1994. Folkloristiikka ja sukupuolitettu maailma. Teoksessa Kulttuurintutkimus. Johdanto. Toim. Jari Kupiainen & Erkki Sievänen. 3. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 205-225.
- Niemelä, Pauli. 2000. Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksessa Inhimillinen turvallisuus. Toim. Pauli Niemelä & Anja Riitta Lahikainen. Tampere: Vastapaino, 21-37.
- Niiniluoto, Ilkka. 1997. Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus. Helsinki: Otava.
- Niskanen, Sirkka. 2008. Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofinen traditio. Teoksessa Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta -ymmärtäminen. Toim. Juha Perttula & Timo Latomaa. 3. painos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 89-114.
- Perttula, Juha. 2008. Kokemus ja kokemuksen tutkimus. Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Toim. Juha Perttula & Timo Latomaa. 3. painos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 115-162.
- Perttula, Juha & Latomaa, Timo. 2008. Saatteeksi. Teoksessa Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta -ymmärtäminen. Toim. Juha Perttula & Timo Latomaa. 3. painos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 9-16.
- Pöysä, Jyrki. 1994. Nykyperinteen tutkimus. Teoksessa Kulttuurintutkimus. Johdanto. Toim. Jari Kupiainen & Erkki Sievänen. 3. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 226-248.
- Pöysä, Jyrki. 2010. Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Vaeltavat metodit. Toim. Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 331-360.
- Rajanti, Taina. 1999. Kaupunki on ihmisen koti. Elämän kaupunkimuodon tarkastelua. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Rajanti, Taina. 2010. Koditon koti. Teoksessa Kotia paikantamassa. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 328-336.

- Rauhala, Lauri. 2005. Ihminen kulttuurissa – kulttuuri ihmisessä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, Lauri. 2009. Henkinen ihminen. Henkinen ihmisessä ja ihmisen ainutlaatuisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Rauhala, Lauri. 2017. Tajunnan itsepuolustus. Helsinki: Gaudeamus.
- Ronkainen, Suvi. 1999. Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Roos, J.P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan. Elämäntapaa etsimässä 2. Jyväskylä: Gummerus.
- Rossi, Leena. 2004. Sunnuntaimaalarin maisemat – Kulttuurihistorioitsija tavallisen ihmisen ympäristökokemuksen jäljillä. Teoksessa Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa. Toim. Riitta Laitinen. Turku: Turun yliopisto, 231-277.
- Rouhiainen, Leena. 2015. Resonoivan kehon matkassa: tanssiminen, kokemus ja tutkimus. Teoksessa Kokemuksen tutkimus V. Lauri Rauhala 100 vuotta. Toim. Virpi Tökökäri. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 103-122.
- Ryynänen, Ulla. 2000. Terveys ja turvallisuus. Teoksessa Inhimillinen turvallisuus. Toim. Pauli Niemelä & Anja Riitta Lahikainen. Tampere: Vastapaino, 41-60.
- Saarikangas, Kirsi. 2002. Merkityksellinen tila: lähiöasuminen arkkitehtuurin, asukkaiden, menneen ja nykyisen kohtaamisena. Teoksessa Eletty ja muistettu tila. Toim. Taina Syrjämaa & Janne Tunturi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 48-75.
- Saarikangas, Kirsi. 2007. Asuinpaikoista kotiseuduksi. Pääkaupunkiseudun kerrotut ja eletyt lähiötilat 1950-luvulta 1970-luvulle. Teoksessa Menneisyys on toista maata. Toim. Seppo Knuuttila & Ulla Piela. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 101-126.
- Seppä, Tiina. 2010. Samassa tilassa tekstin kanssa – kansanrunousaineistojen lukemisesta ja ymmärtämisestä. Teoksessa Vaeltavat metodit. Toim. Jyrki Pöytä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 409-425.
- Silvasti, Tiina. 2000. Kotitalo, kotitila ja luopuminen. Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiälityön tutkimuksen aikakauslehti 8 (3), 231-248.
- SKS:n arkiston käytösääntö. 2019. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
<https://www.finlit.fi/fi/arkisto/asioi-arkistossa/kayta-aineistoja/sksn-arkiston-kayttosaanto>
 (21.2.2020)
- Sointu, Liina. 2009. Koti hoivan tilana. Teoksessa Hoiva: tutkimus, politiikka ja arki. Toim. Anneli Anttonen, Heli Valokivi & Minna Zechner. Tampere: Vastapaino, 176-199.

- Strandell, Harriet. 2001. Lasten työnteko – merkki lapsuuden murroksesta. Teoksessa Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Toim. Maritta Törrönen. Helsinki: Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen, 85-98.
- Suikkanen, Asko. 2010. Lukijalle. Teoksessa Kotia paikantamassa. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 9-10.
- Suikkanen, Asko & Kunnari, Marika. 2010. Missä on sosiologian koti? Teoksessa Kotia paikantamassa. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 59-80.
- Tedre, Silva. 1998. Kodin ja julkisen avun muunnelmia. Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 6 (4), 404-418.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7. uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi-Nikula, Outi; Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura. 2013. Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. Teoksessa Mitä on kulttuuriperintö? Toim. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 12-27.
- Tuulentie, Seija. 2010. Lapista tulee turistinkin koti. Teoksessa Kotia paikantamassa. Toim. Anni Vilkkö, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 257-283.
- Tähtinen, Juhani & Vitie, Paula. 2005. Elämäkerta ja – muistitietotutkimuksesta uusia avauksia kasvatuksen historialle. Teoksessa Koulumuistot – kokemuksia koulusta, tutkimusta muistelusta. Helsinki: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura, 16-45. http://www.kasvhistseura.fi/dokumentit/1512100241_skhsv2015.pdf (21.3.2020)
- Tökkäri, Virpi. 2015a. Lauri Rauhalan merkityksestä Juha Perttulan fenomenologiselle ajattelulle ja kokemuksen tutkimukselle. Teoksessa Kokemuksen tutkimus V. Lauri Rauhala 100 vuotta. Toim. Virpi Tökkäri. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 15-38.
- Tökkäri, Virpi. 2015b. Monitieteistä kokemuksen tutkimusta Lauri Rauhalan jalanjäljissä. Teoksessa Kokemuksen tutkimus V. Lauri Rauhala 100 vuotta. Toim. Virpi Tökkäri. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 151-186.
- Törrönen, Maritta. 1999. Lasten arki laitoksessa. Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Törrönen, Maritta. 2000. Elämistila – elävä paikka. Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 8 (3), 266-280.
- Vakimo, Sinikka. 2010. Periaatteista eettiseen toimijuuteen – tutkimusetiikka kulttuurintutkimuksessa. Teoksessa Vaeltavat metodit. Toim. Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 79-113.
- Vilkkö, Anni. 1997a. Ikääntyminen, muistot ja koti. Teoksessa Vanhuus kaupungissa. Miina Sillanpään syntymän 130-vuotisjuhlakirja. Toim. Antti Karisto. Helsinki: WSOY, 168-183.

Vilkko, Anni. 1997b. Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Vilkko, Anni. 2000. Riittävästi koti. *Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 8 (3), 213-230.

Vilkko, Anni. 2007. Kodin kaipuu – tuntuma ajassa muuttuvaan tilaan. Teoksessa *Menneisyys on toista maata*. Toim. Seppo Knuuttila & Ulla Piela. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 13-26.

Vilkko, Anni. 2010a. Eletyn tilan kertominen. Teoksessa *Kotia paikantamassa*. Toim. Anni Vilkko, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 35-58.

Vilkko, Anni. 2010b. Kohteena koti. Teoksessa *Kotia paikantamassa*. Toim. Anni Vilkko, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 11-31.

Vilkko, Anni. 2010c. Koti vanhetessa. Teoksessa *Kotia paikantamassa*. Toim. Anni Vilkko, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 213-236.